

హనుమత్సందేశం

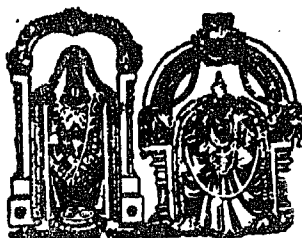
“అభయం వరదం దోర్భ్యం కలయే మారుతాత్మజం”

భాషాప్రవీణ :

రాయప్రోలు రథాంగపాణి

ఓం నమో భగవతే వేంకటేశాయ

ఓం నమో భగవతే వాయునందనాయ ॥

ఈ పుస్తకము తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు
“దైవ సంబంధమైన పుస్తక ప్రచురణకై రచయితలకు యిచ్చు
ఆర్థిక సహాయముతో” ప్రచురించడమైనది.

“ భాషాప్రవీణ ”

రాయప్రోలు రథాంగపాణి

వెల రు. 25.00

చిత్రభాను వైశాఖం

మే - 2002

PLACED ON THE SHELF
Date.....

ప్రతులు : 1000

-: ప్రతులకు :-

" భాషాప్రవీణ "

రాయప్రోలు రథాంగపాణి

గ్రేడ్ I తెలుగు పండిట్

SRI VENKATESWARA
CENTRAL LIBRARY &
RESEARCH CENTRE
And. No. 56040
Date.....
TIPLIFATI.

జిల్లాపరిషత్ హైస్కూల్,
కొల్లూరు - 522 324.
గుంటూరు జిల్లా.

ఫోన్ నెం. 08644 - 42001

ముద్రణ : న్యూ విజయ అద్భుతప్రెస్ - తెనాలి.

శ్రీ:

మహాగణాధిపతయేనమః

ఓం నమో భగవతే వాయునందనాయ

హ ను మ త్సం దేశం

అవతార విశిష్టత

సీతారామ గుణగ్రామ పుణ్యారణ్య విహరిణౌ ।

వందే విశుద్ధ విజ్ఞానౌ కవీశ్వర కపీశ్వరౌ ॥

అనేకములైన పెద్ద పెద్ద కొమ్మలతో చాల దూరం విస్తరించి యున్న ఒక పెద్ద మట్టిచెట్టును ఆశ్రయించి ఎందరో అనాథలు ఎండబారి పడకుండా తల దాచుకుంటారు. నానాజాతి పక్షులు నలు దిక్కులకు మేతకై వెడలి సాయం సమయాన ఆ చెట్టుకొమ్మలపై నివసిస్తుంటాయి. ఎవరికీ ఏ హానీ చేయని ఆ నోరులేని పక్షులను అదే చెట్టు ఊడల మాటున పొంచి కొందరు కిరాతులు తమకాహారంగా హింసిస్తారు. కొందరు రకరకాలైన జీవన సమస్యలతో పోరాడలేక నిరాశ నిస్పృహలకులౌనై-ఆ చెట్టు ఊడలనే ఉరిత్రాడుగ చేసుకుని ప్రాణత్యాగం చేస్తారు. చిత్రం ఏమంటే- వీరిలో ఎవరిని గుఱించి అంటే తన చెంతన జరిగే హింస, అహింసల గుఱించి ఇసుమంతైనా పట్టించుకోక ఆ మట్టిచెట్టు తన పని తాను చేసుకు పోతుంది. ఇదే సృష్టి ! ఇదొక సృష్టి రహస్యం !!

ఐతే మానవుడు మాత్రం యీ సృష్టిని తనకనుకూలంగా కావలసిన రీతిలో మార్పుకోవాటనే తపనతో మనసు నిలుపుకోలేక కష్టనష్టాల కడలిలో కొట్టుకుపోతూ సాయానికై పరితపిస్తున్నాడు.

దైవ పృష్టిలో తరతమ భేదాలు లేవు. పక్షపాతం లేదు. అందరూ సమానమే. అందరినీ ఒకేలా చూస్తాడు.

తనను తిరస్కరించినవానిని సైతం దగ్గరకు చేర్చుకుంటాడు. సేద దీరుస్తాడు. తన తప్పు తాను తెలుసుకుని బాగుపడాలనే భావనతో మానవునికి తోడుగా అవతార పురుషులను పంపుతాడు. ఒక్కోవేళ తానే అవతార మూర్తిగా అవతరిస్తాడు.

అట్టి మూర్తులలో హనుమన్నూర్తి ప్రతిభావంతమైనదీ, మహా మహిమాన్వితమైనదీనూ—

అంజనేయస్వామివారి జనన, విద్యాభ్యాసాది విధానమంతా మానవజాతికి ఒక సందేశ కావ్యమే.

కేవలం స్వామివారి చరిత్రను చదివిన చాలదు. స్తోత్ర పారాయణాదులను పఠించినదానికన్న - వారి సందేశమును ఆచరణలో చూపినవారి జన్మ నిజముగ ధన్యము. వారే స్వామికి విశ్వాస పాత్రులు. ఆ భావంతో.... ఇక చదవండి....

అంజనేయ ఆవిర్భావం

ఒకప్పుడు మేరుపర్వత ప్రాంతమును పరిపాలించిన వానర వీరుడు కేసరి. మహా బలిశాలి. పరాక్రమవంతుడూనూ- తనవారికి కొంగు బంగారం- వైరులకో సింహస్వప్నం! మూర్తిభవించిన ధర్మ

మూర్తి. ఇతని ఏలుబడిలోని వారందరూ కలకాలం ఇతనినే తమకు రాజుగా- మహారాజుగా ఉండాలని కోరుకునేవారు.

దేవలోకాన 'పుంజిక స్థల' అను అప్పరప కలదు. సాటిలేని అందం ఆమెది. అందానికే- అందాలు నేర్చే సోకులాడి. చంచల నేత్ర- చపల హృదయ, శాపకారణంగా మనుజు లోకాన జనించి నది అంజనగా. కుంజరునకు దైవదత్తమైన కొమరితయైనది. పద్మ పత్ర విశాలాక్షి. తలిరాకుల సోయగం. మేని అందానికి తోడు- ఆమె వేషధారణ ఆమెకు మరింత శోభను చేకూరుస్తూ- 'బంగారము నకు తావి అబ్బివటుల' ఉండేది

కుంజరుడు- అంజనను, తన మేనల్లుడూ, మహావీరుడైన కేసరికిచ్చి వివాహం చేశాడు. ఈడూ - జోడైన యీ ఆలుమగల సంసార యాత్ర సరాగాల రాగాల సాగింది.

ఎంతకాలానికి సంతతి కలుగలేదు. చింతాక్రాంతులయ్యారు అంజనా కేసరులు. ఎందరి మన్ననలో పొందిన వీరికి- సంతానం లేని దిగులు- ఎవరితో చెప్పకోలేనదీ - ఎవరూ తీర్చలేనిదీయైనది.

ఒకనాడు- సహజసిద్ధమైన పరమ సుకుమార లావణ్యంతో అపురూప సౌందర్యవతిగా వెలుగొండే అంజన- పూవునకు తావెలా- శరీరానికి తగిన వస్త్రాలనూ, దివ్యాభరణాలనూ ధరించి- తనను, చూచువారి కనులు చెదరునట్లుగా- వసంతయామిని వొలె పర్వత శిఖరాన నిలబడి చల్లగ వీచే పిల్లవాయువుల లాలనలో-ప్రకృతిలోని అందచందాలను పరికించు సమయాన మదిలో 'వీరమాతనైన బాగుండెడిది గదా!!" అన్న భావన వచ్చినది.

ఇంతలో- వీచిన గాలి తాడిడికి చీరకొంగు తెరిగినది. వక్షస్థలమూ- శరీర భాగాలూ కనిపించసాగినై, యతికైనా- మతిపోయే ఆ అందం వాయుదేవుని దెందాన్ని హరించింది, మోహం జనించింది. నిగ్రహం కోల్పోయిన వాయుదేవుడు అంజనను గట్టిగా కౌగిలించుకున్నాడు.

తనను కౌగిలించుకున్నది దేహమే లేని వాయువు కావడం వలన అంజన ఏమి జరుగుతున్నదో గమనించలేక పోయినది. ఐతే తనకేదో జరుగుతున్నదని మాత్రం కొంత వడికి గ్రహించుకున్నది. భయకంపితురాలైనది. పెద్దగ అరచినది. 'నా శీలమును అపహరింప చూస్తున్నదెవరు?' అంటూ శపించ నిద్దపడింది.

పరిస్థితిని గ్రహించిన వాయుదేవుడు ప్రత్యక్షమై "అంజనా? 'మాభీ:' భయపడవలసినది లేదు. నీ శీలమునకేమి తక్కువలేదు. నేను ఏవనుడను. నా ఆలింగనము వలన గొప్ప ధైర్యవంతుడూ, నీతికోవిదుడూ, మహా పరాక్రమవంతుడూ, తేజస్వీవంతుడూ, మహా బలుడూ, ఎగురుటలోనూ- దుముకుటలోనూ- నాతో సమానుడైన ఒక కుమారుడు నీకుజన్మించగలడు" అనిచెప్పి అదృశ్యుడయ్యాడు.

కలనైనా ఊహించని యీ హఠాత్సంఘటన అంజనను అనందవార్ధిలో ముంచెత్తినది. పుత్ర జననోత్సాహ వార్తను భర్త కెరిగించినది. కేసరియు, అవధిలేని ఆనందంతో పొంగిపోయినాడు. అంజన గర్భవతియైనది. అచటి పర్వత ప్రాంతాలలో విహరిస్తూ నవమాసాలు నిండగనే- వైశాఖ బహుళ దశమి పూర్వాభాద్రా నక్షత్ర వైధృతియోగ మధ్యాహ్నవేళ ఒక కుమారుని కన్నది. అతడే అంజనేయుడు. అంజనాగర్భ సంభూతుడగుట వలన యీ పేరు వచ్చినది.

ఇది బలశాలికి నైజము కద

కానక కన్న సంతానమగుట అంజనా కేసరులు అంజనేయుని కడు గారాబముగ సాకుచుండిరి. కుమారుని బాల్యక్రీడలు కని ఆ తల్లిదండ్రులు అవధి లేని ఆనంద తరంగాల తేలియాడుచుండిరి. ఒకనాడు అంజనేయుడు అకలిగొని ప్రాగ్గీశన అప్పుడే ఉదయించు బాలభానుని గాంచి పండిన పండుగా భ్రమించి దానిని పట్టుకొనుటకై ఒక్క ఉదుటున ఎగిరి వాయువేగ మనోవేగాల అంబరచీధిన సాగిపోవుచుండెను.

సూర్యుని చేరబోవు కుమారుని చూచి వాయుదేవుడు గమనా యాసము కలుగనీయక చల్లగ వీచుచు వెన్నంటి సాగెను తననే చేరవచ్చు తన మిత్రకుమారునకు తన కిరణాల వేడి తగలనీయ రాదను భావనతో కాబోలు సూర్యుడును చల్లగనే తోచెను.

అనాడు సూర్య గ్రహణం. సూర్యగ్రసనమునకై రాహువు వచ్చెను. అంజనా నందనుడు రాహువునే కబళింపబోయెను. రాహువు వెఱగంది భీతచిత్తుడై పరగున శచీనాథుని చేరి తన దీన గాథను విన్నవించెను. ఇంద్రుడు సంభ్రమాశ్చర్యాలతో సింహికా తనయుని వెంటగొని ఐరావతారూఢుడై వచ్చి హనుమంతునితో ఇది తగదని పలికెను. ఇరువురకు పోరు సాగింది. అత్యురక్షణార్థం ఇంద్రుడు వజ్రాయుధమును సామీరిపై ప్రయోగించెను. అది బాలుని ఎడమ హనువును తాకింది. ఆ దెబ్బకు మూర్ఛిగై పర్వత శిఖరాన పడిపోయినాడు.

మూర్ఛిల్లిన కుమారునిగాంచి వాయుదేవుడు దుఃఖితుడైనాడు. తనయుని తిసుకుని కొండగుహచేరి ఉపచరించుచు వాయుస్తంభన

చేసినాడు. సకల చరాచర జంతుచయము ఊపిరాడక తల్లడిల్లింది
ఆ సన్నివేశాన్ని ఉత్తర రామాయణం ఇలా వర్ణించింది.

యాజకుల్ వహ్ని హవ్యములు వ్రేల్వగ జూచు

హస్తముల్ సాచినయటుల నుండె

దివిజులు ప్రేరేప దివికెగిరిన దేవయాసంబు

తెగిరిన యటుల నుండె

మునులు నదీతోయముల దోగముంచిన

యంగముల్ ముంచిన యటుల నుండె

బశు మృగ నరముఖ ప్రాణు లుర్వినిబెట్టు

నడుగులు బెట్టిన యటుల నుండె

భానుమండల మొక్కచో బాదుకొనియె

గాలిగతిదప్పె సత్త్రియల్ గడచె వేద

పాఠముడివోయె బాహ్యమభ్యంతరంబు

గాడ్చు బంధించి చనిన యక్కాలమందు.

ఇలా లోకాలన్నీ వాయు సంచారం లేక అల్లాడిపోసాగినవి. ఇంద్రాది దేవతలు బ్రహ్మను ఆశ్రయించారు. ఆ బ్రహ్మదేవుడును ఇంద్రుని తొందరపాటుకు మందలించి అందరిని తీసుకుని వాయు వున్న పర్వత గుహ చేరి చేష్టలుడిగిన బాలుని స్పృశించి చైతన్య వంతుని చేసినాడు. దేవతలందరితో “యీ బాలుడు సామాన్యుడు కాదు. దేవతార్య సిద్ధ్యర్థం జన్మించిన మహానుభావుడు. మీ మీ శక్తుల నీతనికి ప్రసాదించండి” అని పలికినాడు చతురాననుడు.

అంటూనే ముందుగా తానే “ఏ అస్త్రము వలనా మరణం లేని” పరం అంజనేయునకు ఇచ్చినాడు.

ఇంద్రుడు పశ్చాత్తప్తుడై స్వేచ్ఛా మరణాన్ని వరంగా ప్రసాదించగా సూర్యుడు సకల శాస్త్ర విశారదునిగా చేస్తానన్నాడు. ఇలా దేవతలందరూ తమ తమ శక్తులను వరంగా అనుగ్రహించారు. సంతసించిన వాయుదేవుడు బంధించిన శీతల వాయువులతో ప్రాణి లోకంను ప్రాణవంతం చేశాడు, విరిగిన హనువు కలవాడగుట వలన ఆంజనేయుని నాటినుండి హనుమంతుడన్నారు.

ఇదొక మహత్కార్యం. గొప్ప సాహసం. ఆంజనేయుడు బాబుడుగ నున్నప్పుడే తన ధైర్య, బల సాహసాలతో అద్భుత కార్య సాధనకు పూనుకున్నాడు. ఆ కార్యసాధనలో హనువుకు దెబ్బ తగిలినా సహించి సత్పుత్రుల నంది, భవిష్యత్కాలంలో బ్రహ్మపు కాగలవన్న వరాన్ని దాశరథి నుండి పొందినాడు. మరెన్నో అద్భుత కార్యాలు సాధించాడు.

విదిళించ నురుగు సింగపుకొదమయు

మదమలినగండ కుంజరములపై

సిది బలశాలికి నైజము కద

తేజోనిధికి వయసుకారణమగునే.

తన శక్తి సామర్థ్యాలను ప్రకటించడానికి వయసులే పనిలేదు. అది సహజ స్వభావ సిద్ధం. దీనిని అదర్భంగా తీసుకుని తల్లిదండ్రులు తమ సంతానానికి ఉన్నత కార్యాలను సాధించు నేర్పు, ఉన్నత భావాలను గూర్చి తెలపాలేగాని అల్ప విషయాలపైకి మనసును పోనీయరాదు. ఇదే ఆంజనేయుని బాల్యం మనకు నేర్పే నీతి—రీతి.

మొక్కయి వంగనిది మానై వంగునా ?

సకల దేవతా పర ప్రభావం వలన అమిత బల సంపన్నుడైన బాల ఆంజనేయుని అల్లరి ఇంతింతనరానిదీ- సహింపరానిదైనది. ఓర్పుకే ఒక పరీక్షగా నిలిచినై ఆ అల్లరిచేష్టలు. మునులు, మహర్షులు, పరమర్షులు, పిన్నులు, పెద్దలు ఒకరేమిటి? వారు వీరు అన నేల ? ఆ ప్రాంత నివాసులందరు అంజనాసూనుని చేతిలోబాధలు పడినవారే. తమ కుమారుని అల్లరి భయంకర రూపు దాల్చుట అంజనా కేసరులకు దిగులు పుట్టించినది. ఏమి చేయాలో పాలుపొక చివరకు తపోధనులను ఆశ్రయించిరి. త్రికాలవేత్తలైన వారు దివ్య దృష్టితో బాలుని గమనించి ఇలా శపించిరి. “ఆంజనేయా! ఏ బల గర్వముతో మమ్ములను హింసించుచున్నావో ఆ శక్తి సామర్థ్యము లను మరచెదవు గాక! ఎవరైన నీ బలపౌరుషాలను గుర్తుచేసిననే గాని నీశక్తి నీకు గుర్తురాదు!” తదాదీ ఆంజనేయుడు అమాయకుని వోలే ప్రవర్తించ దొడగెను. అది గమనించి తల్లిదండ్రులు బాలునికి విద్యాబుద్ధులు నేర్పింపదలచిరి. ఉపనయన సంస్కారముల గా వించి విద్యాభ్యాసమునకై సూర్యునికడ కంపిరి.

ఎంతటివారైనా పిల్లలు కాకుండ పెద్దవారు కారు. మానవుని భావి జీవితానికి బాల్యం (చిన్నతనం) వునాది. ఆ బాల్యాన్ని సరియగు మార్గానికి మళ్ళించిన మున్ముందు ఆతని జీవితం పూలబాట కాదేని ముళ్ళబాట- సహజంగా చెడును ఆకర్షించే నునసును, ఆవైపునకు బాల్యాన పోనీయరాదు. తల్లిదండ్రులు, గురువులు- గురుతర బాధ్యతతో పిల్లలకు క్రమశిక్షణగల చదువును నేర్పించాలి అలా చేసినవాడు “చెడు కనకు-వినకు-చూడకు” అను సూక్తికి ఉదా

హరణలై భావి భారత సత్పైరులై సత్పథాన పయనించగలరు.
“మొక్కయి వంగనిది మానై వంగునా” అనికదా పెద్దల సుద్ధి.

తల్లి ఆనతిపై ఆంజనేయుడు సూర్యభగవానుని చేరి “గురు దేవా! నన్ను శిష్యునిగా స్వీకరింపుము. వేద వేదాంగముల నుప దేశింపుము. జ్ఞానభిక్ష ప్రసాదింపు”మని కోరెను.

సకలశాస్త్ర మర్మజ్ఞుడు, సర్వలోక సాక్షియగు సూర్యదేవుడు “కుమారా! నేనొకచోట నిలకడగ నిలుచువాడనుకాను కదా! నిరంతరం వినువీధిని విహరించేవాడను. ఎలా విద్య నభ్యసించగలవు” అని పల్కెను.

అందుకు ఆంజనేయుడు “ప్రభూ! మీరావిషయంలో ఆలోచించవలసిన పనిలేదు” అని ఉదయాద్రిపై ఒక పాదమును, అస్తాద్రిపై మరొక పాదము నుంచి సూర్యగనునావరోధి కాకుండగ వెనుకకు నడుస్తూ ఏకాగ్రత కోలుపోక శ్రద్ధగా, ఆసక్తిగా సాంగోపాంగముగా వేదాధ్యయనము చేసి నవ వ్యాకరణములను నేర్చెను సకలశాస్త్ర పారంగతుడయ్యెను. బుద్ధిమతాం పరిష్టుడయ్యెను.

కార్యార్థులై అవతరించిన దేవతామూర్తులు కూడా గురూప దిష్టులై సామాన్య మానవునిలా ప్రవర్తించుట గురువుయొక్క ప్రాముఖ్యతను లోకానికి చాటుటకే !

విద్యాభ్యాసానికి ఏకాగ్రత, పట్టుదల, ఆసక్తి, శ్రద్ధ- అవసరాలు. ‘విద్యావినయేన శోభతే. కదా! అనాటి గురుకుల విద్యాభ్యాసాలు గమనించిన ఎంతటి కఠోరమైనవో గమనించవచ్చు. మరి యీనాటి విద్యార్థులు తమ ముంగిటికే నచ్చి విద్యాబోధన చేయు

చున్నా పాల్వేతరాంశాల మీదున్న శ్రద్ధ వారికి విద్యార్జనలో ఏ మాత్రం లేకపోవుట కడు శోచనీయం అట్టివారికి ఎంతో కఠినమైన అంజనేయుని విద్యాభ్యాసం కర్తవ్యదీక్షను గుర్తు చేస్తుంది.

అంజనేయుడు - సన్నిత్రుడు

వానరరాజైన ఋషీరజసునకు వాలి, సుగ్రీవులు కుమారులు. తండ్రి మరణానంతరం పెద్దవాడైన వాలి రాజు కాగా, సుగ్రీవుడు యువరాజు. ఈ యువరాజుకు స్నేహితుడు అంజనేయుడు. వాలి సుగ్రీవునిపై ఆకారణ వైరము పూని తరిమినపుడు అంజనేయుడు సుగ్రీవుని వెంట కొండ కోనలలో తిరుగాడుచు ఒకనాడు తన చెలికాడైన సుగ్రీవునితో.

“ఓ రాజా! దుందుభి అను రాక్షసుడు అమిత శక్తిశాలి. అతడొకనాడు మహిష వేషధారియై వాలిని యుద్ధము చేయ రమ్మని సవాలు చేసెను. వాలి క్రోధావేశుడై దుందుభి నెదుర్కొనెను. పోరు ఘోరముగ సాగెను. మహావీరుడైన వాలి పిడికిలి పోట్లతో, కాలి తాపులతో, రాళ్ళు విసిరి, చెట్లు పెకలించి కొట్టగా- బలమైన ఆ దెబ్బలకు దుందుభి ప్రాణాలు అనంత వాయువులలో లీనమైనవి. ఆవేశపూరితుడైన వాలి దుందుభి కాయాన్ని రెండు చేతుల పైకెత్తి గిర గిర త్రిప్పి విసరివైచెను. అది పోయి పోయి మతంగ ముని ఆశ్రమాన పడి అందుండి రక్తబిందువులు ఎగిరి అమ్మునిపైపడగా పరికించి చూడగా దుందుభి కాయం మతంగునికి కన్పించెను. దూర దృష్టితో తేరిపార చూచిన మతంగ మహాముని పరిస్థితిని గమనించి “ఈ అకృత్యమునకు పాల్పడినదెవరో- అతడు యీ ఆశ్రమం ప్రవేశించిన వాని శిరసు శతధా చిన్నమగును” అని శపించెను. కాన “ఓ

రాజా ! యీ ఋశ్యమూక పర్వతంమీద నిర్భయంగా యధేచ్ఛగా చరించవచ్చు. భయపడవలసినది లేదు" అని మారుతి చెప్పిన మాటలు సుగ్రీవునకు ఎడారిలో ఒయాసిస్సును తలపించినట్లయినది. అందరూ ఋశ్యమూకాద్రి చేరిరి.

"ఏ జనుడు విపత్తి సౌఖ్య సదృశ క్రియు డాతడుమిత్రుడు" అన్నరీతిగా తోడు-నీడగా సుగ్రీవుని వెన్నంటి నడచాడేగాని బృహస్పతివంటి బుద్ధికాలియైన పవన తనయుడు మునుల శాపకారణంగా తన శక్తి సామర్థ్యాలు మరచిపోవడం జరగకుండానట్లయితే సుగ్రీవుని కష్టాల కడలినుండి వినాడో గట్టెక్కించి ఉండేవాడు. నిజమైన మిత్రుడిలా ఉండాలి అని తన నడవడికలో అడుగడుగునా చూపించి సన్నిత మార్గదర్శకుడైనాడు.

"శీలాన్ని గమనించి కలసి మెలసి ఉండండి. మాటకు, నడతకు సంబంధం లేనివాళ్ళతో స్నేహం చేయరాదు" అని సన్నిత పదాన్ని సార్థకం చేసిచూపాడు మారుతి యీ సన్నివేశంలో

భయమున్న - జయలక్ష్మి నిలువదు

ఇలా వాలిచే బహిష్కృతుడైన సుగ్రీవుడు అంజనేయుని ధీశక్తియుక్తులపై పరిపూర్ణమైన విశ్వాసముంచి నిర్భయమైన ఋష్యమూక పర్వతాన మకుటము లేని మహారాజుగా వెలుగొందుచుండెను. ఐతే పగబట్టిన కోడెత్రాచులాంటి మనస్తత్వం కల వాలి స్వయముగా తాను రావీలులేని కారణాన అంతరంగికుల సంపి సుగ్రీవుని సంహరింప ప్రయత్నించుచునే యుండెను. కాని వారు నూర్యునిముందు దివిటీలవలె సమీర కుమారుని శక్తి సామర్థ్యముల ముందు నిలబడలేక పలాయనమంత్రము పఠించుచుండిరి.

ఇటులుండగా ఒకనాడు అమిత తేజోవంతులు, దృఢకాయులు, నారచీరలు ధరించినవారు. ధనుర్పాణపాణులు, అజాను బాహులు, మూర్తీభవించిన క్షత్రియత్వముగల వారిరువురు తమ వైపునకే వచ్చుటనుచూచిన సుగ్రీవుని గుండియలదరగా- భీరువువలె పారిపోజూచుచు అంతరంగిక సచివుడైన అంజనేయునితో—

హనుమా! అదిగో! ఇటు చూడు! ముని వేషధారులయ్యూ, ధనుర్పాణములను ధరించి 'ఇదం కౌత్రం ఇదం బ్రాహ్మం' అన్నటుల కాన్పించుచు ఎవరికోసమో వెతుకుచున్నవారివలె తోచుచూపులతో వచ్చుచున్నారు. వారి పంపగా నా ప్రాణము లపహరించుటకై వచ్చుచున్నట్లున్నారు. పైకి వేసిన వేషమువలె వీరి అంతరంగము ఉండకపోవచ్చు. బ్రతకున్న బలుసాకు తినవచ్చు. వారి తాను ప్రవేశించగరాని ప్రదేశము కనుక నిరంతరం తన మిత్రులచే నన్ను వధించు చూచుచున్నాడు. వారిని నమ్మరాదు. ఇటునుండి తప్పకొనుట శ్రేయోదాయకము.

ఏలనందువా! శత్రు సంచారమును వేయి కనులతో కనిపెట్టి వుండవలెను. ఇటువంటివారు బహు నమ్మకస్తులగకన్పించి సమయం కోసం కాచుకుంకూర్చుని నమ్మినవారిని కాటువేయుదురు.

అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్చద్మచారిణః ।

విశ్వస్థా నామ విశ్వస్థా శ్చిద్రేషు ప్రహరన్త్యపి ॥

అస విని పరేంగితజుడైన అంజనాసూనుడు— వారిని తలచుకొని సుగ్రీవుడు భయపడుచున్నాడని గ్రహించి సాంత్యవచనాలతో ఇటుల పలికెను.

వానరేంద్రా! నీకు భయమేలనయ్యా! వాలి యీ పరిసరాల వైపు కన్నైత్తి చూచుటకైన సాహసించడు వాడు మన కహితులని నేననుకోను. వారిపలన నీకేం భయం లేదు. సహజంగా భయం ఆవరించియున్న మనసుకు అన్నీ అనుమానాలే.

భయము తొంగిచూడ పరువెత్తు మగసిరి
భయము వెంట భూత చయము వచ్చు
భయము నిలుచుచోట జయలక్ష్మి నిలువదు”

అనికదా కవి వాక్కు. భయము అలోచనను చంపుతుంది. కాన బుద్ధిశాలివై అలోచింపుమనగ శుభంకరమైన ఆ మాటలకు సంతసించి సుగ్రీవుడు వాని యథార్థ వృత్తాంతమును కనుగొని రమ్మని హరిశుని పంపెను.

మాట - మన్నన

తన స్వామి ఆదేశానుసారం సామీరి వారెవరో తెలుసుకొనుటకై కవి రూపమును వీడి బ్రహ్మచారిగ రామ, లక్ష్మణులను సమీపించి--

అయ్యలారా! మీరెవరు? ఏపనికై ఇటకేతెంచినారు? అనితర సాధ్యమైన మీ రూప బల సంపదలు చూస్తే ఉత్తమ క్షత్రియ సంజాతులవలె కన్నట్టుచున్నారు. వేషమందుమా- బ్రహ్మకోట ముట్టిపడు తాపసోత్తముల సైతము మరపించుచున్నది. పృథ్వీభగమనంతో, ఇంద్రచాపమును బోలు ధనుస్సులను ధరించి సూర్య చంద్రులవలె వెలుగొందు మిమ్ము చూచి ప్రకృతి సౌందర్యంతో పులికించే ఆడవి బంటువులు భయంతో పరుగులు తీస్తున్నాయి. బంగారు కాంతులనీను ఖడ్గాలు బుసకొట్టు కోడెత్రాచులాగున్నాయి.

ఇంతకీ మీరెవరు? అని సరస సంభాషణ చతురుడు- స సందర్భ వాగ్బాణ నిపుణుడు- వాక్య కోవిదుడు అంజనానూనుడు వారిని పలుకరించి ప్రశ్నించెను.

హనుమ ఎంతగా పలుకరించినా ఆ అన్నదమ్ములు పెదవి విప్పనే లేదు. వారిని అంతగా తన్మయులను చేసింది హనుమ ద్వాణి. వారి ఉపేక్షాభావము నుపేక్షింపక మరల తిరిగి అయ్యలారా! నేనింతదనుక మాటలాడినా మీరు స్పందించరదేమి? ఔను నిజమే. నేనెవరినో ముందుగా మీకు చెప్పనేలేదు కదా!

సుగ్రీవుడు వానర రాజు. ధర్మాత్ముడు. మహా వీరుడు. అన్నచే పరాభవింపబడి అడవుల పాలైనాడు. అతడు పంపగా మీ దగ్గరకు వచ్చాను. మీ స్నేహాన్ని కోరుచున్నాడు. అతని అంతరంగిక సచివులలో నేనొకడను. నన్ను హనుమంతుడని పిలుస్తారు. వాయు పుత్రుడను. కామరూప, కామగమన శక్తులు కలవాడను అని మనోహరంగా పలికినాడు.

ఇచట మాటకున్న శక్తి ఎట్టిదో- దానిని ఎలా వశం చేసుకోవాలో హనుమంతుడు తన సంభాషణద్వారా తెలియపరచినాడు. ఇసుమంతైనా పరిచయం లేనివారితో మాట్లాడునపుడు ముందుగా తనను తాను పరిచయం చేసుకోవాలి. అందులో అత్యున్నతి పనికిరాదు. వినయంతో కూడిన ఆత్మార్పణ కలిగి ఉండాలి. అదే మాటకారిత్యం. హనుమంతుని మాటలకు రామ లక్ష్మణులు ఎలా ముగ్రతముగ్ధులైనారో అలాంటి మాట నేర్చు కలిగి ఉండాలి.

మాటలచేత దేవతలు మన్ననజేసి వరంబు లిత్తుర

మ్మాటలచేత భూవతులు మన్నన జేసి ధనంబు లిత్తుర

మ్మాటలచేత కాముకులు మన్నన జేసి సుఖంబు లిత్తుర

మ్మాటల నేర్వకున్న నవమానము నూనము మానభంగమున్.
 అంటాడు ఓ కవి. మధుర భాషణము మానవుని మాననీయునిగ
 చేస్తుంది. చక్కని మాటకారిని అన్నిచోట్ల, అన్నివేళలా అందరూ
 అదరిస్తారు. వినాడూ ఎవరిని ఏసన్నివేశంలోనూ మెచ్చుకోని వాక్య
 జ్ఞాడూ, వాక్య కుశలుడూయైన రాముడు మొదటి చూపులోనే ఎంత
 గానో మెచ్చుకున్నాడూ అంటే అంజనేయుని వాక్నైపుణ్యం ఇంతిం
 తనరానిది. ఆ బుద్ధి కుశలతను వాల్మీకి వాక్యకోవిద అంటాడు.
 అంటే ఎవరితో ఎంతవరకు ఎలా మాట్లాడాలో తెలిసినవాడన్నమాట
 ఇదొక సమ్మోహనాస్త్రం. ఆ బుద్ధికుశలత మూడు విధాలుగా
 ఉంటుందని చెప్తారు. అవి పదా జ్ఞప్తి యందుంచుకొనుట అవసరం.

స్మృతిర్వ్యతీతవిషయా మతిరాగామి గోచరా ।

బుద్ధి స్తాత్కాలికీ జ్ఞేయా ప్రజ్ఞా త్రైకాల్య గోచరా ॥

గతాన్ని గమనిస్తూ వర్తమానాన్ని పరికిస్తూ భావిని ఊహిస్తూ
 పొందికగా మాటలాడాలన్నమాట.

హనుమంతుని - దీ వైభవం

సుగ్రీవ సచివుడైన అంజనేయుని మాటలకు ఆనందపరవశు
 డైన శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో-

చూచావా! లక్ష్మణా! అంజనేయుని వాక్పాతుర్యం

నవివోయం కపీంద్రన్య సుగ్రీవన్య మహాత్మనః

తమేవ కాంక్షమాణన్య మమాంతిక ముపాగతః.

అభిభాష స్వసౌమిత్రే సుగ్రీవ నవివం కపిం

వాక్యజ్ఞం మధురై ర్వాక్యైః స్నేహాయుక్తమరిందమ.

నా నృగ్వేద విసేతస్య నా యజుర్వేద ధారిణః
నా సామవేద విదుషః శక్యమేవం ప్రభాషితం.

ఋగ్వేదం-స్వర ప్రధానమైనది. ఉదాత్త అనుదాత్త స్వరిత ప్లుతాలతో గురుముఖతః అధ్యయనం చేసినగాని అది పట్టుపడదు. దీనికి చిత్త చాంచల్యం పనికిరాదు. మనో నిశ్చలత అవసరం. ఆ విధంగా అధ్యయనం చేసినవాడు విసేతుడు.

యజుర్వేదానికి- ధారణ ప్రధానం. ఎందుకంటే ఒకేవిధమైన పద బాలాలు మరల మరల తిరిగి తిరిగి రావటం జరుగుతుంది. ధారణ లోపించిన బాయితే వర్త సంకరః. కాబట్టి ధారణాశక్తి కలవాడే యజుర్వేదాధ్యాయి.

సామము- గాన ప్రధానమైనది. కాన రాగ తాళ లయ స్వర జ్ఞానములు అత్యంత అవశ్యకాలు. అది నవనవే న్మేషశాలిని ప్రతిభ అదే వైదుష్యం వైదుష్యం కలవాడే విదుషి కాగలడు.

అంటే యీ మూర్తి వివం విధమైన మూడు వేదాలను అధ్యయనం చేసినవాడన్నమాట. ఋగ్వేద విసేతుడు. యజుర్వేద ధారి. సామవేద విదుడు. వేదవేదాంగ పారంగతుడు.

నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుధా శ్రుతం
బహు వ్యాహరతానేన న కింవిదప శబ్దితం.

స ముఖే నేత్ర యోర్వాపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా
అన్వేష్యపి చ గాత్రేషు దోషః సంవిదతః క్వచిత్.

అంతేకాదు లక్ష్మణా ! ఇంతసేపు మాటలాడిన మాటలలో ఒక్క అప శబ్దము కూడ దొర్లలేదు. వ్యాకరణం నేర్చినవానికి మాత్రమే అది సాధ్యం.

ముఖము కనులు, కనుబొమలు, లలాటము మొదలైన అవయవాలలో ఏవిధమైన వికారమూ కానరాదు. అంటే శాస్త్రం విధించిన పాతకాథములు అర్థులు. వారు కూనిరాగాలు తీసేవాడు, సంగీతంలో చెప్పేవాడూ, తల ఆడిస్తూ చెప్పేవాడూ, రాసినదానిని చూస్తూ చదివేవాడూ, శబ్ద జ్ఞానం - అర్థజ్ఞానం లేనివాడూ, గీచుగొంతువాడు - అంజనేయునిలో యీ విధమైన వికార భావాలు మచ్చుకైనా లేవు

అవిస్తర మనంద్రిగం అవిలంబిత మద్రుతం
 ఉరస్తం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే.
 సంస్కారక్రమ సంపన్నామదృతా మవలంబితాం
 ఉచ్చారయతి కళ్యాణీం వాచం హృదయ హరిణీం.
 అనయా విత్రయా వాచా త్రిస్థాన వ్యంజనస్థయా
 కస్య ఆరాధ్యతే చిత్తముద్యతా సేరరేరసి.

నంగి నంగిగా మాట్లాడటం - సందర్భానికి అతకనివి ఏవోవో మాట్లాడటం - విషయం అర్థంతరంగా అగిపోవటం - లేదు. మాటల ఒరవడి ఒక ప్రవాహంలా దొర్లుతున్నది. హృదయ, కంఠ, మూర్ధాల నుండి మధ్యమ స్వరంతో వచ్చే మాటలు సంస్కార సంపన్నమై క్రమ పద్ధతిలో కళ్యాణగుణయుతములై వినువారి డెందాలకు హత్తుకొని అలరిస్తున్నవి. సర్వశాస్త్ర వికారదుడు మాత్రమే ఇలా మాటలాడగలడు. చిత్ర, విచిత్రమై రమణీయంగా సాగే యీ వచోధారకు ఎవడు వివశుడు కాడు. కత్తిదూసి మీదికి వచ్చు విరోధి సైతము మ్రాస్తూ శిరము వంచి నమస్కరింపకుండునా!

ఇదీ హనుమంతుని అద్భుత వచో వైభవం. మాటకారి మన్నన పొందని ప్రదేశమే లేదు.

ఈ సన్నివేశాన్ని పదే పదే మనసము చెస్తూ సాలోచనగ ఆలోచించగలిగినవాడు చక్కని వాక్ నైపుణ్యం కలవాడగును. అతడు పుష్పగుచ్ఛమువలె సకల మానవాళి శిరము నధివసించ గలడు. ఇది నిజం. మృదుమధురంగా మాట్లాడేవారికి శత్రువు లేవరుంటారు ?

అంజవేయుని వచోవైభవం ఒక యెత్తు దేశ కాల పాత్రతల నెరిగి సమయోచితంగా కార్యసాధన చేయగల చతురత మరో ఎత్తు. స్వార్థమెరుగని స్వామిభక్తి పరాయణుడు. స్వామి కార్యమే గాని స్వకార్యమున కెవటా చోటిచ్చినట్లు చూడబోము అతని చరిత్రలో ఏ సందర్భంలో ఏ పదాన్ని వాడాలి? ఆ పదానికున్న శక్తి ఎంత? వ్యంగ్య వైభవం ఎంత? ఎదుటి వ్యక్తిని అంచనా వేయటంలో గల ఊహాశక్తి వీటన్నిటని గురించి-

అంటే కార్యసాధకున కుండవలసిన లక్షణాలను గురించి రాజనీతి ఇలా చెప్తుంది.

అనురక్తి శుభిర్దక్షః స్మృతిమాన్ దేశకాలవిత్
వపుష్మాన్ వీతిభిర్వాగ్మీ దూతోరాజ్ఞఃప్రశస్యతే.

అనురక్తుడు, కల్లాకపటం లేనివాడు, స్మృతిమంతుడు, దేశ కాల విదుడు, రూపసి, నిర్భయుడు, చక్కని మాటకారిగనున్న కార్యసాధకుని దూతగపొందిన రాజు సాధించరానికార్యముండునా!

వ సు దై క కు టు ం బ క ం

తనకు మొదటి చూపులోనే రామలక్ష్మణుల యెడ పూజ్య భావం కలిగింది. ఆభావంలోకూడ సుగ్రీవునికి వీరితో స్నేహమేర్పడిన కష్టములనుండి బయటపడునుగదా! అను భావనే. అలాగే రామునికిగూడ “ఇట్టివాని సాహచర్యము గల రాజు నిజముగ

అదృష్టవంతుడు" అని అనిపించినది ప్రశంసార్థమైన కార్య సాధన కిది మొదటి మెట్టుమీసది. సుగ్రీవుడు వారి వృత్తాంతము నరసి రమ్మన్నాడేగాని మరేమీ చెప్పలేదు. ఇనా రామ, సుగ్రీవుల మైత్రి ఇరువురకు శుభంకరమని, కళ్యాణయుతమని గ్రహించి- "సుగ్రీవుడు మీతో చెలిమి చేయనున్నాడని, అతడు ధర్మాత్ముడు, విశ్వాసపాత్రుడు అని చొరవతీసుకు చెప్పటలోనే హనుమంతుని దేశ కాల విదిత్వమున్నది.

సోదరుని అనుజ్ఞతో తమను తాము పరిచయం చేసుకుంటూ లక్ష్మణుడు "సచివోత్తమా! ఏది కావాలని కోరుకుంటున్నామో అనుకోకుండగ 'జడబోయిన తీర్థమెదురైనట్లు' మాకది లభించినది. ప్రహృష్టాంతరంగుల మయ్యాము. అయోధ్యా నగరాధిపతి దశరథ మహారాజు. ఆ రాజుకు పెద్ద కుమారుడూ, నాకగ్రజుడు యీ రాముడు. నన్ను లక్ష్మణుడంటారు. అరణ్యవాసానికి మా ఆస్తి గారూ, వారివెంట మా వదిన జానకి నేనూ అనుసరించి వచ్చాం. మేమిరువురము లేని సమయాన ఒక రాక్షసుడు మా వదినగారి నపహరించాడు. అమెను వెతుకుచూ తిరుగుచుండగా కబంధుడు కన్పించి సుగ్రీవుని గురించి చెప్పి సుగ్రీవుని కలుసుకోవలసినదిగా సూచించాడు.

"అహం వై వహి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ"

నేను, రాముడును సుగ్రీవ మైత్రి కోరుకుంటున్నాం. మమ్ముల నాతని సన్నిధానానికి చేర్చవలసినదిగా కోరాడు.

లక్ష్మణుని మాటలు వినినంతనే అంజనేయుని హృదయాన మెరుపు మెరిసినట్లు ఒక ఆలోచన తళుక్కున మెరిసింది.

అదే ధీ వైభవం అంటే. సమయానికి స్ఫురించని బుద్ధి విశేషం చచ్చుబడిన చేయివంటిది.

ఈదృశా బుద్ధి సంపన్నా జితక్రోధ జితేంద్రియా

ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శనమాగతాః.

ఇటువంటి బుద్ధి సంపన్నులు, జితక్రోధులు, జితేంద్రియులు నైనవారిని సుగ్రీవుడు స్వయముగా వచ్చి దర్శించుకోవలసివుండగా-వారే వచ్చి సుగ్రీవుని చూడవచ్చుట సుగ్రీవుని దెంత అదృష్టమో కదా !

వాలి, సుగ్రీవులు అన్నదమ్ములు. వాలి సుగ్రీవునియెడ అకారణ వైరమూని రాజ్యభ్రష్టుని చేయుటయే కాక భార్య రుషును కూడ చేపట్టినాడు. దిక్కుదోచని స్థితిలో సుగ్రీవుడు కానల వెంబడి తిరుగుచున్నాడు. వాలి వధించునను భయంతో మీరంగీకరించిన మా ప్రభు సన్నిధికి తీసుకుపోతాను అని వారిని సుగ్రీవుని దగ్గరకు తీసుకువచ్చి-రాముని సుగ్రీవునకు పరిచయం చేసిన విధానం నీతి మంత్రమూ, అలోచనాయుతమూ, అదర్శవంతమూ-బనబడింది.

ఈనాడు ఒక రాష్ట్రం మరో రాష్ట్రం, ఒక దేశం మరో దేశం అకారణ అసూయా రాగద్వేషాలతో, కక్షలూ కార్పణ్యాలతో కూహనా రాజకీయాలతో సమాజ ఆభ్యున్నతి, దేశవ్రోగతి కుటటు పడే ప్రమాదం క్షణక్షణం పొంచి వుంది. ఇటువంటి పరిస్థితులలో అలోచనాపరులు, రాయబారులు, సంధానకర్తలు - మొదలగు పరిష్కర్తలకు రామాయణ సన్నివేశాలలో హనుమంతుడు నెరవైన రాజనీతి, కార్యసాధన కాతడు యోగించిన మేధాశక్తి, సమయ సందర్భములనెరిగి తనంత తాను తీసుకున్న నిర్ణయాలు-వికాలము నాడు జరిగినవో - అయినా-నేటికీ అనుసరించదగినవి. విభిన్న

ప్రవృత్తులుగల నర, వానరులకే అంతటి సఖ్యత నొసగూర్చిన అంజనేయుని దీర్ఘదర్శిత్యం అందరూ అవశ్యం ఆచరింపజగినవి. 'వసుధైక కుటుంబకం' అను నూక్తికి నిదర్శనమైనవి. చూడండి.

సుగ్రీవ మహారాజా! ఈ రాముడు మహాప్రాజ్ఞుడు, దృఢ
విక్రముడు. సత్యవిక్రముడూనూ. వీరి జనకుడు ఇక్ష్వాకు వంశాన
జనించిన దశరథ మహారాజు. గొప్ప తపస్వి సత్యసంధుడు అడి
తప్పినదిలేదు. తండ్రి యానతి తలదాలించి అడవులకు వచ్చిన
యీ రాముడు ధర్మమూర్తి ఇల్లాలితో, సోదరుడైన యీ లక్ష్మణు
నితో కలిసి వచ్చాడు. భార్యను ఎవరో అపహరించారు. భార్య
వియోగంతో రాముని అంతరంగం శోకతప్తమయింది. నీ సాయం
కోరి వచ్చిన వీరిని అదరించు. వీరి సఖ్యం నీకు అవశ్యం. ఈ తేజ
శ్శాలుర సన్నిహితం నీకు కొండంత అండ. అని చక్కని పద
బంధాలతో ముందు ముందు నీవు సుఖజీవనం చేయటానికి వీరి
అవసరం ఎంతో ఉందినుమా అని నర్మగర్భంగా చెప్పగా సుగ్రీ
వునికి వేయి ఏనుగుల బలం వచ్చినట్లయినది. గుండె బెడరు
అడగినది. ఈవిధముగా రామ సుగ్రీవులకు పవిత్ర మైత్రీ బంధం
కలిగించిన తీరు లోకోత్తరమైనది. భావితరాలవారికి ఒక కొత్త
బాట నేర్పరచినట్లయినది.

ఒక చల్లని మాట - ఓదార్పు

అనుకున్న ప్రకారము వారి వధ జరిగినది. ఈ వృత్తాంతమును సరగున పరుగిడి వానరులు తారకు తెల్పిరి. మూర్తిభవించిన శోక దేవతాలావచ్చి తార భర్త శరీరమునుచూచి అతి దీనముగ విలపింపసాగినది ఆప్రాంతమంతా ఎటుచూసినా విషాదమే. ఎవరికీతారను ఓదార్చు శక్తి-అమెదగ్గరకు వెళ్ళునని ధైర్యము

లేకపోయినది అంతలో సమయోచిత సంభాషణ చతురుడగు అంజనేయుడు తారనుచేరి-శ్రవణ సుభగములైన మాటలతో ఇటుల ననునయించినాడు.

గుణదోష కృతం జంతుః స్వకర్మ ఫలహేతుకం
అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభా శుభం.
శోభ్యా శోచసి కం శోభ్యం దీనం దీనానుకంప సే
కన్య కోవా శోభ్యోస్తి దేహస్మిన్ బుద్ధుదోషమే.
జాతస్య నియతామేవం భూతానామాగతిం గతిం
తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితే నేహ లౌకికం.
అంగదస్తు కుమారోయం ద్రషవ్యో జీవపుత్రయా
అయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యన్య చింతయ.

దేహి తాను చేసిన మంచి, చెడు పనుల ననుసరించి వానికి తగిన ఫలితముల ననుభవించును. జీవితం క్షణ భంగురం. నీటి బుడగ. పుట్టిన ప్రతి ప్రాణి గిట్టక మానదు. అనివార్యమైన యీ జనన మరణాలను గురించి-నీవంటి విజ్ఞత గలవారు ఇలా ఏడ్వ వచ్చునా! గతాన్ని మరచి కర్తవ్యాన్ని ఆలోచించు. ఉన్న కుమారుని అంగదుని చూచినా దుఃఖాన్ని దిగమింగు' ఈ ఓదార్పు వలన తార ఊరడిల్లినది.

తారా విలాసాన్ని అచటివారెవరూ అపలేకపోయారు. సరికదా దరిజేరి ఓదార్పు ప్రయత్నమూ చేయలేకపోయారు. ఒక చల్లని మాటతో ఆమె దుఃఖాన్ని మరపింప ప్రయత్నించలేదు. కన్నీరు మున్నీరుగా విలపించే తారను తన చల్లని మాటతో-అంటే ఉపశమనం కలిగించే మాటలతో ఓదార్చాడు. అఓదార్పు ఆమెను కర్తవ్యముఖురాలిని చేసింది. అందుకే అంటారు.

రజనీ కరః ఖలు శీతో రజని కరాచ్ఛందనో మహాశీతః
రజనీ కరచందనాభ్యాం సజ్జన వచనాని శీతాని.

చంద్రుడు శీతల కిరణాలతో చల్లదనం కలిగిస్తే-చందనం అంతకన్న చల్లదనం కలిగిస్తుందట. ఆ చంద్ర, చందనాలకన్న సమయమునకు తగినట్లున్న మాటకారి చల్లని మాట ఎంతటి ఆవేదననైనా-ఆవేశాన్నయినా ఇట్టేమాయం చేస్తుందట. అంటే ఒక్క మాట సన్నివేశాన్నిబట్టి ప్రయోగించేవాని వాక్పాతుర్యాన్ని బట్టి ఎన్నో రూపాల ఎదుటివానిని ఆకట్టు కుంటుందన్నమాట. ఇట్టి మాట నేర్చుండాలని, ఇంతటి బరువైన సన్నివేశంలోకూడ హృదయానికి తగిలిన ఎంతటి గుండె గాయాన్నయినా మాన్ని గుండె నిబ్బరం కలిగించగలదని లోకానికి చాటాడు హనుమ. స్వయముగ రాముడు వానికి అంత్య సంస్కారాలు జరిపించి సుగ్రీవుని పట్టాభిషిక్తునిగా-అంగదుని యువరాజుగా చేశాడు.

క ర్త వ్య భో ధ

రామ లక్ష్మణులు ప్రప్రసవణ గిరిపై వర్షకాలము గడిపినారు. శరదృతు వారంభమయినది. తిష్కింధలో సుగ్రీవుడు భోగలాలసుడై తారా, రుమలతో కాలం గడుపుతూ రాజ్యభారం మంత్రులపై నిడి మధిరాస పానమత్తుడై వర్షముతువుదాటిశరదృతు వేతెంచినా-తన యీ మహోన్నత స్థితికి మూలమైన రామునికి అనాడిచ్చిన తన మాట చెల్లించునకు ప్రయత్నించు చాయలేవీ కన్పడలేదు.

“ఆకాశం మల్లెపూలవలె తెల్లగనున్నది. నదులలో నీరునిర్మలంగా ఉంది. నెమళ్ళు నాట్యమాడ మానినవి. మార్గాలుప్రయాణ యోగ్యులుగా ఉన్నాయి సుగ్రీవుడు కర్తవ్యాన్ని మరచినట్లున్నాడు”

అనుకుని మారుతి సుగ్రీవుని చేసి సత్యము, మనోహరము, హితము, శ్రవణ సుభగాలైన మాటలతో కర్తవ్యస్మృతుని చేయుచు —

రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవకాలే శ్రీరభివర్ధితా

మిత్రాణాం సంగ్రహశ్శేషః తద్భవాన్ కర్తుమర్హతి.

ఓ రాజా! రాజ్యం లభించింది. సత్కిర్తి నందుకున్నావు. కాలానుగుణంగా సంపదా పెరిగింది. వైభవాని కన్నీటికి మూల కారణమైనది. మిత్రకార్యం మాత్రం మిగిలేవుంది. అనాడు ఋష్యమూకాద్రి పైన పవిత్రమైన మిత్రబంధం ఏర్పడినపుడు అగ్ని సాక్షిగా చేసుకున్న ప్రమాణాలు. అందు రాముడు తన మాట నిలబెట్టుకున్నాడు. ఆ ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారంగా అనాడు నీవు వర్షాకాలం పూర్తికాగానే సీతాన్వేషణ సాగిస్తానన్నది మాత్రం మాటగానే మిగిలిపోయింది. ఆ మాట మరచావో? విషయాలను దవై ఉపేక్షించావో !

సన్మార్గగాములెప్పుడూ స్వసుఖాన్ని తృప్తికరించి మిత్ర కార్యం నెరవేరుదాకా విశ్రమించరు. కృతఘ్నుని నిరసంపదలు వీక్షింపవును. రాముడు మనకు మిత్రుడు. కాలవేత్త. బుద్ధిమంతుడు ఇప్పటికే కాలాతీతమైనది.

తానుగా వచ్చి మాత్రం కర్తవ్యాన్ని గుర్తుచేశాడు. సమయానికి తగినరీతిగా ప్రవర్తించనివాడు మిత్రుడే కాదు. సీకోసం వాలి ప్రాణాలు తీయటానికై నా వెనుకాడలేదుకదా రాముడు! మరి నీకిజాగేల కనుసైగ చేస్తే నిమిందు వేసవేల వానర, భల్లూక వీరులు వచ్చి వాలుదురే? సమయం దాటినతరువాత చేసిన కార్యం ఎంత మహత్తరమైనదైనా మిత్రున కుపకరించునా? కాన ఓరాజా! వెంటనే వానర, భల్లూకవీరులను సీతాన్వేషణకై తరలి రావలసినదిగా ఆజ్ఞాపించు. రాముడే అలిగినవాడు సముద్రము లింకకుండునా! యక్ష

గంధర్వ, దేవ, దానవుల గుండియ లదరి ఆదరి అగకుండునా! అని కాలానుగుణంగా చేసిన ప్రబోధానికి ఒకింత భయం, ఒకింత అంజనేయునిపై అభిమానం పెరగగా సుగ్రీవుడు కపిసేనను ఎటు నున్నా పదిహేను రోజులలో చేరుకోవాలనీ, లేనినాడు శిరచ్ఛేదమే శిక్ష అని ఆజ్ఞాపించాడు.

మతియ కళా కృషి బీజము

ప్రసవణ గిరిమీద క్షణమొక యుగముగా గడుపుతున్న రామునకు వద్దాకాలం వెళ్ళి శరత్కాలం వచ్చి ప్రకృతి- యుద్ధానికి తగినవిధంగా మారినా పూర్వం కుదుర్చుకున్న స్నేహ ఒప్పందం ప్రకారం ఇంకను సుగ్రీవుడు రాడాయె ఓర్పు రామునిలో నశించింది. తమ్ముడు లక్ష్మణునితో- “లక్ష్మణా! సుగ్రీవుడు విషయలోలుడై గతాన్ని మరచినట్లున్నాడు. ఒకసారి నీవు కిష్కింధకు వెళ్ళి సుగ్రీవుని హెచ్చరించు. సుగ్రీవా! ఇప్పటివరకు రాముని అనుగ్రహాన్నే చూచావు. ఇక ఇప్పుడు అగ్రహాన్ని చూడబోతున్నావు? వాలి వెళ్ళిసదరిన పయనించాలనుకోకు?”.

సహజ శాంతస్వభావుడైన లక్ష్మణుడు అన్నగారి మాటలకు తనువు కంపింపగా ధనుర్పాణియై పిడుగుల గర్జనను బోలిన అడుగులతో కిష్కింధలో కాలిడెను. ప్రళయకాల రుద్రునిలా నున్న రామానుజుని చూచి కవులు గడగడలాడిరి ఇటువంటి పరిస్థితిని ముందుగనే గమనించి జాగ్రత్తపడిన నీతివేత్త హనుమ ల్లక్ష్మణుని సమీపించి—

త్వత్తోధికతరో రామో భక్త్యయం వానరాధిపః

రామకార్యార్థమనిశం జాగర్తిన తు విస్మృతః.

మహారాజా! ఈ వానరరాజు రామునకు మీకంటెను గొప్ప భక్తుడు. రేబవలు రామకార్యార్థమైన ఆలోచనే. తన కర్తవ్యమును విస్మరించలేదు. ఇదిగో! ఇటు చూడు నేల యీనినటుల కనిపించే యీ వానర పీఠులు సీతామాతను వెతుకుటకై వచ్చినవారు. త్వరలో సీతాస్వేషనార్థమై నేల నాలుగు చెరగులకు వెళ్ళుటకై సిద్ధముగ నున్నారు. సుగ్రీవుడు మిత్రకార్య నిర్వహణలో ఏ లోటూ రానీయదు సుమా! అని సమాధానపరచి లక్ష్మణుని ప్రసన్నునిగ చేసెను.

సహజంగా తమ కళ్ళముందు జరుగుతున్న విషయాలలో ఎవరితో ఏమంటే ఏ ప్రమాదం ముంచుకు వస్తుందో మనకెందుకులే కాసేపు కళ్ళు మూసుకుని మౌనం వహిస్తే పోలా" అని సరి పెట్టుకునే మనస్తత్వం కలవాళ్ళే ఎక్కువమంది సమాజంలో తారసపడతారు. సకాలంలో సరియైన సలహా యీయగలిగి కూడా యీయరు. లోపాలను చెప్పరు. పొగడ్డలతో మాత్రం ముంచెత్తుతారు అనకాశవాదులు ఎటుచూసినా వారికి స్వార్థం అడ్డు వస్తుంది. స్వార్థానికై ఎదుటివారిని బలి తీసుకుంటానికి కూడా సిద్ధపడతారు. స్వార్థం కొంచెం ప్రకృనపెట్టి పరార్థంకోసం పాకులాడరు. ఏ ఇంటిలో దీపం వెలగకపోతే మాకేం-మా ఇంటిలో దీపం వెలగాలి అనుకుంటుంటారు. అట్టివారి విధానానికి అంజనేయుని నీతిజ్ఞత ఒక చురక. ఏమాత్రం బెరుకు లేకుండగా ధైర్యంగా ఎదుటివారిలోని లోపాలను తగినసమయంలో నొప్పింపని రీతిలో ఎత్తిచూపి-తగిన జాగరూకత వహించునట్లు చేయగల మతిమంతుడు, సారథి, సచివుడుగా యీ పై సన్నివేశంలో కనిపిస్తాడు హనుమంతుడు. మంచన మతి మహత్తును ఇలా చెప్పాడు.

మతియ కళాకృషి బీజము
 మతియ తను ఫలప్రదక్షిమాజము తలపన్
 మతియ చెలి మతియ చుట్టము
 మతిహీనులు చూడ మొరడు మ్రాకులు ధాత్రిన్.

విశ్వాసపాత్రత

రామాజ్ఞ ననుసరించి సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణకై వానర యోధులను వీరవరుల నేతృత్వంలో నాలుగు దిక్కులకూ పంపుచూ ఆయా దిగ్విశేషాలను వివరించి ఇలా అంటాడు.

కపివరులారా! మీరందరూ కడు జాగరూకతతో సీతాదేవిని కనిపెట్టి వెతకండి. మీకు గడువు ముప్పది రోజులు మాత్రమే. అలాకాక ఆపై ఒక్కరోజు జాగుచేసినా- మీకు మరణశిక్షయే. ఇదే సుగ్రీవాజ్ఞ.

ఇక దక్షిణ దిశగా పయనమైన వానరసేనకు అంగదుడు నాయకుడు. జాంబవదను మంతాది కపి వీరులు అంగదునికి బాసటగ పయనమయ్యారు. ఇంతలో సుగ్రీవుడు మతిమంతుడైన హనుమంతుని దగ్గరకు పిలిచి

విశేషేణతు సుగ్రీవో హనుమత్కర్థము క్తవాన్
 న హితస్మిన్ హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చిత్తార్థోర సాధనే.
 న భూమౌ నాంతరిక్షేవా నాంబరే నామరాలయే
 నాప్యనా గతిభంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ.
 సా సురాః సహ గంధర్వాః స నాగ నరదేవతాః
 విదితాః సర్వలోకాస్తే స సాగర ధరా ధరాః.

గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే
 వితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహాజనః.
 తేజసా వాపి తే భూతం న సమం భువి విద్యతే
 తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్త్వమేవాను చింతయ.
 త్వయ్యేవ హనుమన్నస్తి బలం వృద్ధిః పరాక్రమః
 దేశకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయ పండిత.

అన్నిదిక్కుల సీతను వెదుక వానర సైన్యమును పంపినా
 సుగ్రీవునికి మాత్రం యీ కార్యమును సాధింపగలవాడు హనుమ
 మాత్రమే అన్నది దృఢమైన విశ్వాసము.

హనుమా! నేలమీద, నింగిలో, నీటిలో నీవు చొరరాని చోటు
 లేదు. దేవలోకాన కూడ నీ పయనం అపరానిది. నీవు ప్రవేశించ
 లేని చోటు ఎవటా లేదు. నీకు తెలియని చోటు లేదు. సర్వ లోకా
 లలో సంచరించగలవాడవు. గంధర్వ, యక్ష, వాగ, కిన్నర, కిం
 పురుష, దేవ, దానవ నివాస భూములన్నీ నీకు సుపరిచితాలే.
 గమన వేగంలో తండ్రికి తగిన తనయుడవు. బల, పరాక్రమ,
 సాహసాలలో నీకు నీవే సాటి. దేశ కాలానుకూలంగా సంభాషించ
 గల నేర్పు నీకు వెన్నతో పెట్టిన విద్య. సర్వకార్య సమర్థుడవైన
 నీకు నేను చెప్పవలసినది లేదు. ఈ కార్య భారాన్ని నీ భుజ
 స్కంధాల మీద పెడుతున్నాను. విజయుడవై తిరిగిరా! అంటూన్న
 మాటలు రాముడు విన్నాడు.

వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్వయుక్త శ్చ విక్రమః

సుగ్రీవస్య చ సందేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే.

ఓ వీరుడా! నీ ఉత్సాహ బల విక్రమాలు నేనెరుగుదును.
 సుగ్రీవుడు నీతో చెప్పిన సందేశమూ, కార్యసిద్ధి నీవలననే అగునని

నాకు చెప్పుచున్నట్లున్నది. నయపండితా! ఇది నా నామాంకిత మైన ఉంగరము. దీనిని నీదగ్గర ఉంచు. ఇది చూచిన సీత తప్పక నిన్ను నమ్మును. ఈ కార్యమునకు నీవే తగినవాడవు. నీకు శుభ మగు గాక! అని తన అంగుళీయకము నిచ్చి ఆశీర్వదించి పంపెను.

ఈ సందర్భమున ఆంజనేయునకు దూతకు కావలసిన లక్షణములు కలవనియు, కార్యసాధనా సంపత్తి అతనిలో కల వనియు రామ, సుగ్రీవులకున్న వికాభిప్రాయము. కావుననే అంత మంది వానర యోధులున్నను స్వనామాంకిత అంగుళీయకాన్ని హనుమంతున కిచ్చుట జరిగినది.

అధికారుల మన్ననలను పొందుటకు కేవలం బాజుబజం త్రీలను ఊదటం కాక ప్రతి మానవుడు శక్తి సామర్థ్యాలతో ప్రభు వుల ప్రశంసల నందుకోవాలేకాని పక్కదారులు, అడ్డదారులు తొక్కిరాదు. ప్రతిభకు పట్టం కట్టాలి. సేవానిరతి కలిగి ఉండాలి. ఇది ఇచట హనుమంతుని ఆదర్శం. సేవకావృత్తి ఆత్మార్పణగ ఉండాలి. విశ్వాసము, భక్తి, శ్రద్ధలు కలిగి ఉండాలి.

ఆ లో చు నా శ క్తి

దక్షిణ దిశగా అయా ప్రాంతాల విశేషాలను పరికిస్తూ అంగద, జాంబవంత, హనుమంతాది వానర వీరులు ముందుకు సాగుతున్నారు. విరామ మెరుగని పయనం. అకలిబాధ తీవ్ర మయింది. సుగ్రీవుడు చెప్పిన దారితప్పి నదీ ప్రాంతాలను, పర్వత, అరణ్య భూములను దాటి ఒక బిలద్వారం చేరారు. ఎటు చూచినా అకలిదప్పలు తీర్చగల ఫలి వృక్షాలుగాని, నీటి మడుగులుగాని కానరాలేదు. ఐతే ఆ బిలద్వారం నుండి తడి ముక్కులతో నీటి పక్షులు రావటం చూచాడు పవన తనయుడు. అదే

విషయం తనవారికి చెప్పాడు. “మిత్రులారా! అటుచూడండి. హంసలు, క్రౌంచ పక్షులు, చక్రవాకాలు, బెగ్గురు పక్షులు తడిసిన రెక్కలతో బిలం నుండి బయటకు వస్తున్నాయి. కాబట్టి యీ బిలంలో - సరోవరాలో, దిగుడు బావులో ఉండిఉండాలి. అంతే కాక బిల ప్రాంతాన వృక్షాలుకూడా ఉన్నాయి”

అందరూ కలిసి ఆ బిలం చేరారు. అదే స్వయంప్రభా బిలం. నెమ్మదిగా బిలంలోకి దిగారు. నాలుగడుగులు వేశారో లేదో వీరనుకున్నట్లుగా నీటి మడుగు కనిపించకపోగా కనీసం వెలుతురు కూడా లేదు. అంతా చీకటి. కన్ను పొడుచుకున్నా దారి కానరావటం లేను పైగా ఇరుకు దారి. ఒకరిని పట్టుకుని మరొకరు నడవసాగారు. కొద్దిదూరం ఇలా సాగింది వారి నడక.

ఇంకొంచెం ముందుకు వెళ్ళగా నయనానందకరంగా వెలుగు కనిపించింది. మున్ముందుకు సాగగానే నుమధుర జలాల సరోవరాలూ, మధువోలుకు ఫల పుష్పభరిత వృక్షాలూ, తమాల, సాల, తాల, అశోక, చంపక, పున్నాగాది వృక్షతతులూ కనులపండుగ చేయుచూ కాల్పించినవి. అటునిటు తిరుగుచుండగా ఇంతకు ముందెన్నడు చూడని అత్యద్భుతమైన రమణీయ సుందర మందిర మొకదానిని చూచారు. లోనికేగి చూచుచుండగా మృగచర్మ ధారిణీ, పద్మాసనాసీన, నిమిలితనేత్రయై తేజఃపుంజములు వెదజల్లు ఒక తాపసిని చూచారు. అది స్వయంప్రభా మందిరం. ఆమెయే స్వయంప్రభ

చుట్టమగు నుధుర వాక్యము కలిమిన్

వానర సైన్యానికిదొక పరిక్షా సమయం. ఇప్పడేం చేయాలో తెలియక వారు ఒకరి మొగముల నొకరు చూచుకొనుచుండగా.

సంకట హరణుడు, పవమాన సుతుడు ఆమెను చేరి మోకరిల్లి-

అమ్మా! నీవెవరివి? ఎవరిదీ మందిరం? మేము రామకార్యార్థమై సీతామాతను వెతుకుచు అలసి ఆకలి దప్పలకు లోనై ఈ చోటికేతెంచి నాము అంటూ తమ వివరాలను పూసగుచ్చినటుల సవివరంగా మధుర వాగ్భవితితో వివరించగా- స్వయంప్రభ సజల నయనాలతో ముందు మీరు స్వాదునీరముల గ్రోలి, మధుర ఫలాల భక్షించుడని అనుమతిచ్చెను. అపై తన వృత్తాంతమును చెప్పి “కనులు మూసుకొనుడు, మీరీ బలమునుండి బయల్పడ గలరని” చెప్పి బయల్పడు దారి కానరాక దిగాలుచెందినవారి నటుల అనుగ్రహించినది!

ఈ సన్నివేశంలో అంజనేయుడు- ప్రవేశించరాని ప్రదేశం చేరినపుడు- అందు ప్రతి అణువును పరిశీలించుచు, అంటే పరిసరాలను గమనించుచు- ప్రకృతి మార్పులను చూచుచుండవలెనని, దారితెన్నులను గూర్చి, తమ అవసరాలను గూర్చి తెలుసుకొనుటకై అచటివారి అగ్రహమునకు గురికాకుండ- అనుగ్రహ పాత్రులగుటకు కావలసిన మాటనేర్పు నుపయోగించి తనను, తనవారిని విషమ పరిస్థితులనుండి ఎలా తప్పింపవలెనో చూపిన విధానము అవశ్యం అచరింపతగినది. అలవరచుకోవలసినది. అందుకే ఒక కవి మాటకారిత్వమును గూర్చి-—

కాకేమి తన్ను తిట్టెనె

కోకిల తన్నేమి కోకొమ్మనెనె

లోకము పగయగు బరుసని

వాకున జుట్టమగు మధుర వాక్యము కలిమిన్— అంటాడు.

ఆ అనుగ్రహంతో బలిద్వారం వెలుపల గల అడవిలోనికి రాగలిగారు. అప్పటికి సుగ్రీవుడిచ్చిన నెల రోజుల గడువు

పూర్తయినది. ఇంతదనుక చూచాయగనైన సీత జాడ తెలియ
రాలేదు. తక్షణదిశగా తిరుగవలసిన ప్రదేశమంతయు తిరిగినట్ల
యినది. ఇక సుగ్రీవుని ఆగ్రహమున కెరగాక తప్పదు. ప్రాయోప
వేశమే మనకిక శరణ్యము అని తిరుగుచున్నంతలో జటాయువు
సోదరుడు సంపాతి తారసపడినాడు. మాటల సందర్భంలో రావ
ణుని గూర్చిన సంగతులన్నీ చెప్పాడు. ఇక వానరుల ఆనందానికి
హద్దు లేదు.

జితేంద్రియుడు

సంతోషాతిశయంతో సముద్రపుటొడ్డు చేరారు. సాగరాన్ని
చూడగానే అంత సంతోషం ఒక్కసారి మటుమాయమయింది.
శతయోజన విస్తీర్ణ సాగరాన్ని తరించేది ఎలాగ? అందరి ముఖాలు
వెలవెలబోతున్నాయి. తమలో ఎవరెవరు ఎంతవరకు ఎగురగలరో
చల్లగ చెబుతున్నారు. “ఈ సముద్ర లంఘన వయసులోనైతే నా
వల్లయ్యేదేగాని ఇప్పుడు వార్తకన్య భారం కారణంగా అంత దూరం
ఎగురలేను. ఐనా తొంభై యోజనాలు వెళ్ళిరాగలను. నేనీనాటి
వాడనా!” అంటూ తన వయస్సును, అనుభవాలను అందు
కున్నాడు జాంబవంతుడు. ఇలా అందరూ ఒకచోట చేరి సాగర
తీర్థం- తమ శక్తి సామర్థ్యాలను గురించి చెప్పుకుంటుంటే- “నేను
ఛస్తే లేవను- లేచానా మనిషిని కాను” అని కుంటివాడు అన్న
ట్లుంది వీరి ప్రసంగ భోరణ్.

కార్యసాధకుడు మాటలలో మూగ, చేతలలో సర్వసమర్థుడు

ఇంత జరుగుతున్నా తనకేమీ పట్టనట్లు మునిలా మౌన
ముద్రాంకితుడై ఏదో అనిర్వచనీయ ఆనందానుభూతుల్లో ఓలలాడు

తున్న ఆంజనేయుని చూచాడు బాంబవంతుడు. అతని కనులు ఆంజనేయునిపై బడినై. అతడే అనితరసాధ్య సాధకుడను కున్నాడు. డగ్గరకు చేరి ఇలా అన్నాడు.

సర్వశాస్త్ర విశారదా! హనుమా! ఏమీ పట్టనట్లు మౌనంగా, ఒంటరిగా ఉన్నావ్వు వేమయ్యా!

“తూష్ణీం ఏకాంతమాశ్రిత్య హనుమన్ కిం న జల్పసి”

నీపటులంటే మమ్మీవిపదంబుధి నుండి దాటింపగలవారెవరయ్యా! అమిత బలశక్తి సంపన్నా! యీ సముద్ర లంఘనం నీకొక లెఖ్ఖా! తండ్రికి తగిన తనయుడవే!! వైనతేయునంత బాహు బలశాలివి కదా! నీ భుజబల, బుద్ధి బలాలలో సాటిరాగలవాడిరేడు జగల ఏరయ్యా!! ఇక మౌనం చాలు. దిగాలుపడి, విషణ్ణవదనాలతో నున్న నీవారిని ఒకసారి చూడు. పటుతర బుద్ధి శాలివై లేచి- కాలయాపన చేయక సముద్రమును దాట నిద్దంకా! సీతామాతను చూచిరా! నీపై ఆశతో ప్రాణాలు నిలుపుకున్న వీరం దరిని కాపాడు. కేసరి పుత్రా! ఆంజనేయా! సుగ్రీవ సమానుడవు. తేజోబల సంపదలలో రామ లక్ష్మణు లంతటివాడవు” అన్నాడు. జాంబవంతుని మాటలు విని వానరులు హర్షధ్వనాలతో తమ ఆమోదం తెల్పినారు. ఈ పొగడ్త వలన ఆంజనేయుడు పర్వదినాలలో ఉప్పొంగే ఉదధిలా ఎదిగాడు. తన బలం తనకు తెలిసి వచ్చింది. నిదురించే సింహం మేల్కొంచి జూలు విడిచించి నట్టయింది.

నమావిద్యభ లాంగూలం హర్షాచ్చ బలమేయివాన్
తేబసా పూర్వమాణన్య రూపమాసీద నుత్తమం.

వాలాన్ని విపరీతంగా పెంచాడు. అతని రూపం వెలుగుల జిలుగులతో నిండింది. "తాతా! నన్నిపుడేం చేయమంటావో చెప్పు. ఇదో గొప్ప పనా? ముజ్జగాల నాక్రమించిన వామనునిలా నేనీ సాగరాన్ని లంఘిస్తాను. లంకా నగరాన్ని గాలించి గాలించి తిరిగి రాగలను అంతేకాదు. సమూహంగా వాలంతో లంకనే పెకలించి తేస్తాను. రామబాణంలా అమిత వేగంగా దూసుకుపోగలను. తిరుగులేని నా పయన వేగాన్ని ఎవరూ ఆపలేరు ఆ వేగంతో సీతామాతకై ముల్లోకాలూ వెతుకుతాను. రావణునైనా బంధించి మీముందుంచగలను. నా గమన వేగాన్ని అందుకోగలవారు నా తండ్రి వాయుదేవుడు, గరుత్మంతుడు మాత్రమే. మీరిక నిశ్చింతగా ఉండండి. త్రికరణశుద్ధిగా నేనీ కార్యాన్ని సాధించగలను" అన్నాడు. వింటూన్న వానరులకు హర్షాతిరేకంతో రోమరోమం నిక్కుబొడుచుకుంది. సంతోషంగా కరతాళ ధ్వనులు చేశారు

వానరాన్వానరశ్రేష్ఠ ఇదం వచనమబ్రవీత్

యథా రాఘవ నిర్ముక్తి శృరశ్శ్వసన విక్రమః.

గచ్ఛే తద్వద్గమిష్యామి లంకాం రావణ పాలితాం

నహి ద్రక్ష్యామి యదితాం లంకాయాం జనకాత్మజాం.

అనేనైవహి వేగేన గమిష్యామి సురాలయం

యది వాత్రిదివే సీతాం నద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః.

బద్ధ్యా రాక్షసరాజానమానయిష్యామి రావణం

సర్వథా కృతకార్యోహ మేష్యామి సహసీతయా.

అనయిష్యామి వా లంకాం నముత్పాత్య సరావణం

ఏవముక్త్యాతు హనుమాన్ వానరాన్ వానరోత్తమః.

ఇది హనుమంతుని ప్రజ్ఞా వైభవం. సామాన్యంగా కార్య సాధకులు మాటలలో మూగగాను, చేతలలో సర్వ సమర్థులుగా నుండటం జగత్ప్రసిద్ధం. ఐతే ఇచట తనను గురించి తాను ఇంత గొప్పగా చెప్పుకొనుట సమంజసమా. అంటే ఒక్కసారి అంజనేయుని పాత్రను గమనిస్తే ఏ సందర్భంలో ఎలా ప్రవర్తించాడో గమనించినట్లయితే సన్నివేశానికి తగిన రీతిగా తాను స్పందిస్తూ తనవారిని కాపాడే విధానం చూడగలం. సుగ్రీవుడిచ్చిన గడువు పూర్తయింది. తిరగవలసిన తావులన్నీ తిరిగారు. కార్యం సాధించగలం అన్న ఆశే లేదు. ఆశ మానవునిలో నైరాశ్యాన్ని రూపుమాపు తుంది. మరి వారి ఆశ ఎండమావే. ప్రాణత్యాగం వినా మరోదారి లేదన్న భావనలోకి వచ్చారు మరి ఆ సందర్భంలో తనవారిని ఉత్తేజితులను చేయాలి అంటే వారిని ఉత్సాహపరచాలి. కొత్త రక్తం నింపాలి. మాటలలో, చేతలలో తనలోని ప్రవర్తనను చూచి వారుకూడ అదే స్ఫూర్తితో చైతన్యవంతులవుతారు. అప్పుడే కర్తవ్యం న్ముఖులై కార్యసాధకులౌతారు. అదే యిచట జరిగింది. అంతే తప్ప స్వాతిశయంగాని, మరొకటిగాని కాదు. భావితరాలవారికి అందించిన అంజనేయుని స్ఫూర్తి చైతన్యదీప్తి.

అంజనేయుని మాటలకు జాంబవంతుడు సంతోషించి, "పవనతనయా! వానర జాతిని సురక్షించే శక్తియుక్తులు నీకున్నయ్. మహర్షుల, దేవర్షుల, గురువుల అనుగ్రహ వీక్షణం నీకుంది. దేవతాప్రసాదసిద్ధి గలవాడవు. అందరూ నీ క్షమాన్నే కోరుకుంటుంటారు. కార్యసాధకుడవై తిరిగి వచ్చేవరకు నీకై ఎదురు చూస్తుంటాం" అన్నాడు.

ఉత్తిష్టత జాగ్రత ప్రాప్య పరాన్నిబోధత

ఇలా పలికిన బాంబవంతుని మాటలు సకల దేవతా వర ప్రసాదియైన అంజనేయుని ధీవైభవాన్ని- బల పరాక్రమ శక్తి యుక్తులను తక్షణం స్ఫురణకు తెచ్చినయ్. అంతే అమితోత్సాహంతో ఇంతై ఇంతై గై పిడుగుతూ "ఒడలు విరిచి ఒక్కసారి మెడ ముందుకు సాచిన మహా వృషభము"ను పోలి ఉన్నాడు. నిరాశ చెంది దిగాలు పడిన వానరుల ఆనందానికి పట్టపగ్గాలు లేవు.

తతో రావణనీతాయాః సీతాయాః శతృకర్మణః

ఇయేష వదమన్వేష్టుం చారణా చరితే వధి ॥

శతృకర్మనుడు అంజనేయుడు సిద్ధచారణులు విహరించే వినువీధిన సముద్రాన్ని దాటటాకై మహేంద్రగిరిపై నిలచాడు. అతని పదఘట్టనకు అంతటి కొండ గజగజలాడింది అదేమో అర్థంకాక గుహలలోని జంతువులు బయటకు భయంగా పరుగులు తీసినై. భయంకర విషసర్పాలు బుసలు కొడుతూ రాళ్ళను కాటేస్తున్నాయి. ఆ గిరిపై విహరింప వచ్చిన గంధర్వ సిద్ధచారణులు భయకంపితులై పరుగులు తీశారు. చెట్లు ఒక్కసారి కదలి పూలను జలజలా రాలాయి. ఆ సమయాన మహేంద్రగిరి పూల కొండలా భాసించింది.

తన కార్య సాఫల్యతను కోరుచూ పావని సూర్య, ఇంద్ర, బ్రహ్మది దేవతలకూ- తన తండ్రి వాయుదేవునికి నమస్కరించాడు. పర్వదినాలలో పొంగే సముద్రునిలా- సర్వ శక్తులను కూడ గట్టుకొని పిడికిళ్ళు బిగించి ఒక్క ఉదుటున గగనాని కెగసాడు. ఆ ఊరు వేగోద్ధతికి కూకటివేళ్ళతో పెకలింపబడి వృక్షాలు పైకెగసినై. అవి దూర తీరాలకు సాగిపోవు బందుగులను సాగనంప

వచ్చినవారివలె కన్పించినై ఆ గమన వేగం కడలిని కట్టల పరచింది. తిమి తిమింగలాడి జలచరాలు నీటిని వీడి జయబక్రగరినై.

మహర్షులు చుక్కల వీధిని చేరి రామకార్యార్థమై విగుంజనేయుని గమన వేగోద్ధతిని చెప్పుకొనుట విద్యాధరాది దేవగణం విని పరచగమనసు య్యారు. హనుమను అగ్రీర్షించారు. పయనించే మారుతివాలం ఒకసారి ఇంద్రచాపలా, మరోసారి దేహానికి కప్పబడి చక్రాకారంలా కానవచ్చింది. గాలి తాకిడికి సాగరం మహోత్తంగ తాల తరంగాలతో ఎగిసిపడింది.

ఈ మహత్కార్యంలో పవన తనయునికి తనవంతు సాయం అందించడలచాడు సాగరుడు, సాగరుడు సగర వర్తితుడు. సగరుడు ఇక్ష్వాకు వంశీయుడు. అదే వంశ సంజాతుడు రాముడు. రామకార్యార్థి హనుమంతుడు. తనకు అతిథి. అతనికి సేవలందించు బాధ్యత తనది. అందుకే తనలో దాగిన మైనాకుని "నీకూ నాకూ పూజనీయుడైన సమీర కుమారుని నీ శిఖరాలతో అతిధ్యం యాయవలసినది" అని ప్రోత్సహించాడు. మైనాకుడు తన శిఖరాన్ని గగనమంత ఎత్తుకు పెంచాడు.

తన దారికడ్డంగా నున్న గిరి శిఖరాన్ని చూచి ఇదొక విఘ్నముగా భావించి (విఘ్నాయమితి నిశ్చితః) అమిత బలసంపన్నుడు అంజనానందనుడు వేగంగా, బలంగా ఢీకొట్టాడు. ఆ తాకిడికి తత్తరపడి. తేరుకుని మారుతి శక్తిసంపన్నతను మెచ్చుకొనుచు మైనాకుడు తన శిఖరాలపై మానవాకృతిన నిలబడి—

మహావీరా! నీవు వాయు కుమారుడవు. అయ్యనిలుడు నాకు అత్యంతాపుడు. ఎలాగంటే- ఒకనాడు పర్వతాలకు రెక్కలుండేవి. క్షుల వలెనే పైకెగిరేవి. ఏనిమిషాన అవి తమపైబడునో యని ఆర

చేత వ్రాణాలు పట్టుకొని దినదినగండంగా సమస్త ప్రాణిలోకం వ్రాణభీతితో అల్లాడసాగింది. ఇది ఇంద్రునికి కోపకారణమైంది. వెంటనే తన వజ్రాయుధంతో పర్వతాల రెక్కలు నరకటం మొదలు పెట్టాడు. అప్పుడు నేను నా ప్రాణసఖుడైన వాయుదేవుని 'ఇంద్రబారి నుండి కాపాడమని' కోరాను. వాయుదేవుడు కరుణించి నన్ను యీ సముద్రంలోకి విసిరివేచినాడు. రామ కార్యార్థమై సముద్రమును దాటు నీవు ఆకారణంగా నాకు మానసియుడవు, పూజనీయుడవు. నిన్ను పూజించిన నా మిత్రుడు వాయుదేవుని పూజించినట్లే. (పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞే పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః) అంతేకాక సముద్రుడును నీకు విశ్రాంతిని కల్పించమని నన్ను ప్రేరేపించినాడు.

కాన నా యీ శిఖరాలపై గల మధుర ఫలాలను ఆస్వాదించి కొంత విశ్రాంతి తీసుకొమ్మని కోరగా - మైనాకుని మాటలకు మారుతి సంతసించెను. "మైనాకా! నీ ధార్మిక బుద్ధి అభినందనీయం. కాని రామకార్యార్థినై వెడలు నేను ఒక్కక్షణమైనా ఆగను. ఇది నా నిశ్చయము. పని తొందరలో నున్నాను" అని మైనాకుని స్పృశించి "నీ ఆతిథ్యము నందుకున్నట్లే" అని అమిత వేగంగా ముందుకు సాగాడు.

త్వరతే కార్యకాలోమే అహశ్చాప్యతి వర్తతే

ప్రతిజ్ఞావ మయా దత్తా న స్థితవ్యమిహాంతరే.

ఈ దృశ్యాన్ని తిలకించు గగన సంచారులు, విద్యాధరాది అప్పరో గణం 'సెహబాసె వానరపుంగవా' అంటూ హనుమంతుని ఎంతగానో మెచ్చుకున్నారు.

హనుమంతుని శక్తిని, బలాన్ని పరీక్షించవలసిందిగా సిద్ధులు, గంధర్వులు నాగమాత సురసను కోరారు. సురస వికృతాకారంతో,

భీకర రూపముతో “ఏనాడో బ్రహ్మ నిన్ను నాకాహారంగ నిర్ణయించాడు. ఇప్పుడే నిన్ను మింగుతాను. కమ్మగ కడుపునకు విందు చేస్తాను” అంటూ హనుమంతుని ఎదుట నిలచి నోరు తెరచింది. ఇది మరో విష్ణుము కాబోలు ననుకుని పాపని ప్రకాంతచిత్తుడై తన ప్రయాణకారణం వివరంగా చెప్పి - తిరిగివచ్చి నీకాహార మౌతాను దారి కడ్డుతొలగమని కోరాడు.

సురస ‘ససేమిరా నిను వదలను, వదలను ఇప్పుడే భక్షిస్తాను’ అంటూనే నోరు పెద్దది చేపింది. అంజనేయుడు ఆ నోటిలో పట్టనంతగా దేహాన్ని పెంచాడు. సురస ఇంకా తన దేహం పెంచి పెద్ద నోరు తెరచింది. బుద్ధికాలి అంజనేయుడు ఇదే అడుసుగ భావించి లిప్తమాత్ర కాలంలో అంగుష్ఠమాత్రుడై నోటిలో ప్రవేశించి మరల తిరిగివచ్చి, “అమ్మా! నీమాట నెగ్గిందికదా! ఇక నాకు సెలవా” అన్నాడు.

అనందాశ్రువులు రాల సురస ధీమంతుని హనుమంతుని కొనియాడి “కార్యసిద్ధి నందుదువుగాక!” అని ఆశీర్వాదించి “రామునితో సీతను చేర్చు” అని పల్కింది.

అర్థ సిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథా సుఖం

సనూనయన్వ వై దేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా

ఎంతగ ఆటంకము లేర్పడుచున్నవో అంతగ రెట్టించిన వేగంతో రామబాణంలా ముందుకు మారుకుపోతున్నాడు. కొంత దూరంమాత్రమే యీ నడక సాగింది ఇంతలో తన్నెవరో బలవంతంగా పట్టి తన గుమనాన్ని వెనుకకు లాగుకున్నట్లనిపించింది. చుట్టూ కలయచూచాడు. ఎవరూ కానరాలేదు. మతిమంతుడు కావడం వలన ఆలోచించి ఆవలోకించగా తన నీడను పట్టి నిటిలో

నుండి ఎవరో లాగుతున్నట్లునిపించింది. అదే సింహికా నామ రక్తసి. ఛాయాగ్రహణి. అదౌక హింసక. ఏదో ఒకనాడు-‘దక్షిణ సముద్రంలో ఒక భయంకర రక్తసి కలదని, నీడను పట్టి లాగి వైచి హతమార్చ గలదని, ఆ ప్రాంతాని కేగినప్పుడు తగు జాగ రూకత వహించవలెనని’ సుగ్రీవుడు చెప్పినట్లు హనుమకు గుర్తు వచ్చింది. ‘ఇదే కావచ్చు’ ననుకున్నాడు.

నీటిలోనికి దృష్టి సారించాడు. సింహిక నోటిని తెరచి హను మంతుని మింగుటకు సిద్ధంగా ఉంది మారుతి శరీరం పెంచాడు. సింహిక ఇంకా తన నోటిని పెద్దది చేసింది. నోటిలో సింహిక జీవ సానాలు కనిపించినై. అంతే. అంజనేయుడు అంగుష్ఠమాత్రుడై నోటిలో ప్రవేశించి దాని మర్మస్థానాలు తన వజ్ర సఖాలతో చీల్చి నిమేషమాత్రంలో బహిర్గతుడయినాడు. సింహిక జవజీవాలు చలించినై. అచేతనురాతై తిరిగిరాని లోకాలకు తరలివెళ్ళింది. సింహిక కళోబరం నీటిపై తేలియాడింది.

అంజనేయుని యీ సముద్రయానం గమనించిన కార్య సాధకున కుండవలసిన ధైర్యము, ఉత్సాహము, కార్యదీక్ష, కర్తవ్యపరాయణత్వాది లక్షణాలు తేటతెల్లము కాగలవు

“నడచుచు నుండువాని చరణంబులకేగద రాళ్ళ తాకు డుల్” అంటాడు ఒక కవి. రాళ్ళు తగులునని కూర్చుంటే గమ్యం చేరగలమా! తగిలే రాళ్ళను తప్పకుంటూ ముందుకు సాగాలేకాని ఆగరాదు. కొంతదూరం వెళ్ళి ఎదురుదెబ్బలకు జంకి వెనుకకు తిరిగిరారాదు. బుద్ధివిశేషంతో ముందుకే మునుముందుకే సాగి సత్ఫలితాల నందుకోవాలి. అంతేకాదు, మార్గమధ్యంలో లభించిన వానితో సంతృప్తిపడి ఆగిపోరాదు. తన దృష్టిని గమ్యం మీదనే

కేంద్రీకరించాలి. ఉత్తిష్టత-జాగ్రత-ప్రాప్యవరాన్నిబోధత"లే జాగరూకుడవై గమ్యం చేచువరకు ఆగకు అంటుంది కఠోపనిషత్తు.

నిజంగా ఒక్కసారి ఆలోచిస్తే 'శ్రేయాంసి బహు విఘ్నాని' మంచిపనికే అటంకాలెక్కువ అనుట నూటికి నూరుపాళ్ళు నిజం ప్రతి కార్యంలో.

అంజనేయుడు మైనాకుని ఆతిథ్యం స్వీకరిస్తూ కర్తవ్యం మరచి స్వార్థ సుఖానికి చోటిస్తే- పట్టుదల తరుగుతుందేకాని పెరుగదు కదా! ఉత్సాహం కొరవడేది. నిరుత్సాహం కార్యతిరోగమన కారి.

నాగమాత సురస సందర్భంలో అపాయాన్ని దాటటానికి బుద్ధిబలం ఉపయోగించేవేళ తొందరపడినా- ఆవేశం పెంచుకున్నా ఆవేదన తప్ప మరేముంటుంది, అందుకే అంజనేయుడు బుద్ధివైభవంతో యుక్తియుక్తంగా చరించి ముందుకు సాగాడు.

కనిపించని హింసక సంహిత. ఆమె విషయంలో ఆలోచన పనికిరాదు. కాలాతితం కారాదు. కార్యభంగం కానిరీతిలో తన శక్తితో రక్తి కట్టించాడు. సంహిత మరణవార్త విన్న గగనగాములు

యస్యత్యేతాని చత్వారి వానరేంద్ర యథా తవ

ధృతిర్ధృష్టిర్మతి ర్దాక్ష్యం స్వకర్మను న శీదతి.

అంటారు. ధైర్యం, ముందుచూపు, బుద్ధిబలం, బాహు బలం- యీ నాలుగు లక్షణాలు ఎవరికుంటవో వారే కార్యనిర్వహణాదకులు. ఇయ్యవి పుష్కలంగా హనుమంతునిలో గోచరిస్తున్నాయి.

ఏదేని ఒక కార్యము తలపెట్టినవానిని చూచి శత్రు సారధ్యం చేసేవారు కొందరైతే, శకుని పాత్రధారులు మరికొందరు.

ఇంకొందరైతే కల్లబొల్లి కబుర్లతో ముందుకు సాగనియరు. ఇదే రకం కార్యభంగం. ఇటువంటివారినందరినీ ఒక కంట కని పెడుతూ వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన అన్నట్లు వింటూనే గమ్యమే లక్ష్యసాధనగా విఘ్ననిహన్యమానులగుచు ప్రజ్ఞానిధులుగా కార్య సాఫల్యత నందాలి సుమా అని కర్తవ్యబోధ చేశాడు హనుమ.

వివేకంతో విరోధిని నిరోధించాలి

మారుతి ఇలా అవరోధాలను అధిగమించి లంకాతీరంలో సముద్రప్రాంతాన గల త్రికూట పర్వతశిఖరంపై దిగాడు. ఇంత దూరం పయనించినా ఇసుమంత కందలేదు. తనువు విశ్రాంతిని కోరటం లేదు. ఉత్సాహం కించిత్రయినా కోరవడలేదు. పైగా యీ నూరు యోజనాలే కాదు, ఎన్ని నూరు యోజనాలయినా ఇట్టే వెళ్ళిరాగలను. ఇంత పెద్ద శరీరంతో నున్న తనను తేలికగా రాక్షసులు గుర్తించగలరని తలచి సూక్ష్మరూపాన్ని ధరించాడు. లంకా నగరాన్ని తేరిపార చూచాడు.

విశ్వకర్మ నిర్మితమైన యీ లంకా నగరం రావణ రాజధాని. అభేద్యమైనది. శత్రువులు ప్రవేశింపరానిది కట్టుదిట్టమైన రక్షణ వ్యవస్థతో పటిష్టమైన లంకా నగరాన్ని ప్రవేశించేదెలాగ? సీతామాత జీవించియున్నదో, లేదో? రక్కసు లెంతకైనా తగినవారు? అమెను భక్షించి యుండరు కదా! రావణుడామెను సముద్రము పాల్చేసి నాడో! ఏమో! అని ఆంజనేయుని మనస్సులో పరిపరివిధముల ఆలోచనలు చెలరేగినవ్. ఈ లంకను తానుకాక సుగ్రీవాంగద నీలులు మాత్రమే దాటగల నమర్దులు. సరే ఐనను లంకను చేరి

సీతాసాధ్వినీ శోధించాలి అని లంకానగరీవైపు నాబుగడుగులు వేశాడో లేదో లంకాధిష్ఠాత్రి లంకిణి చూడనే చూచింది.

కన్యం కేనచ కార్యేణ ఇహప్రాప్తో వనాలయ
కథయ స్వేహ య తత్త్వం యావత్ప్రాణా ధరంతి తే.
న శక్యం ఖల్వీయం లంకా ప్రవేష్టుం వానర త్వయా
రక్షితా రావణబలై రభిగుప్తా నమం తతః.

“ఎవడవురా నీవు! అడవిలో చెట్టుకొమ్మలపై తిరుగాడు కోతివి. ఈవైపునకేల వచ్చితివి. ప్రాణాలతో నుండాలంటే వెనుదిరుగు. ఇతరులెవరూ చొరరాని యీ లంకా నగరంలో కాబిడడల చిన నీకు మరణమే శరణము” అని భీకర గర్జన చేసింది.

కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి.

కా త్వం విరూప నయనా పురద్వారేవ తిష్ఠసి

కిమర్థంచాపి మాం రుద్ధ్వా నిర్బర్తయసి దారుణా.

నేనెవరినో చెబుతాను. ముందు నీవెవరివో చెప్పు? వాకిలి కడ్డంగా నిలిబడి భీకరాకృతితో ఏకార నయనాలతో నన్నెందుకు బెదిరించాలనుకుంటున్నావు? హనుమ మాటలు విన్న లంకిణి క్రోధావేశంతో ఓ ప్లవంగమా! రావణుని ఆజ్ఞతో యీ లంకా ద్వారాన్ని కావలా కాస్తున్నాను అహం హి నగరీ లంకా. యీ లంకా పట్టణాన్ని నేనే. నన్ను కాదని యీ లంకలో అడుగిడలేవు అని దారుణంగా పలికింది.

వానర పుంగవుడూ, మేధావీ హనుమ “నేను వానరాన్ని. ప్రాకార తోరణాలతో- వన, ఉపవనాలతో- స్వచ్ఛజలాల సరోవరాలతో- కానన సీమలతో- రమ్య హర్మ్యాలతో అలరారే లంకా

నగర సోయగాన్ని తనివితీర చూచి- నాదారిన నేపోతాను. అందు కింత కోపమెందుకు?" అన్నాడు.

ఓరీ వానరాధమా! నను గెలిచినగాని రావణ పాలితమైన లంకాపురిని చూడజాలవు" అంటూ లంకిణి చేయిచాపి ఒక్క చరుపు చరిచింది అంజనేయుని. ఆ దెబ్బకు సమీర కుమారుడు "ననాద సుమహానాదం వీర్యవాన్ పవనాత్మజః" పెద్దగా అరచి స్త్రీని చంపుట మహాపాపమని పిడికిలి బిగించి ఒక్కపోటు పొడిచాడు. ఆ పోటుకు కళ్ళు బయర్లు కమ్మగా లంకిణి నేలమీద పడి- ఒకనాటి గతాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకొని "వానరా! ఇక నీకు తిరుగులేదు. ఈ లంకా నగరంలో నీవు యథేచ్ఛగా తిరుగు. నా ఓటమి లంకకు చేటని ఎప్పుడో విధాత చెప్పనే చెప్పాడు. లంకలోని కేగి నీ కార్యం చక్కబరచుకో" అంటూ దారిచింది.

ఈ సన్నివేశం గమనించినట్లయితే సంభాషణ సానుకూలం కావటానికి, ఎదుటివారిని తన వశం చేసుకోవటానికి కావలసిన మాట నేర్పు తేటతెల్లం కాగలదు లంకిణి ఆవేశపరురాలు కాగా అంజనేయుడును ఆవేశం పొందలేదు, ఆవేశపరుని దగ్గర తానూ ఆవేశం పొందిన కార్యభంగం తప్ప మరే లాభమూ లేదు. అది అగ్నిలో అజ్యం పోసినట్లే. ఓర్పుతో నేర్పుగా ఆవేశం చల్లార్చే ప్రయత్నం చేయాలి. అంతేకాక పొగడ్తలకు పొంగిపోవటం- ఎంత కాదనుకున్నా ప్రతి ప్రాణికి సహజం. కార్యసాధకులు ఎదుటివారిని గొప్పగచేసి తమ పనులు పూర్తిచేసుకుంటారు. ఇదొక ఎత్తుగడ. లంకా నగరం ఎంత గొప్పవో! దేవ నగరం అమరావతిని తలదన్నే రమణీయత గలదని చెప్పగా విన్నాను. చూడాలనే కుతూహలంతో వచ్చాను- అంటాడు నింపాదిగా ఆ మాటనేర్చును

చూచి వాల్మీకి అంజనేయుని 'మేధావి' అంటాడు. తౌకిక వ్యవహార లక్షణాలలో ఇది చాలా ప్రధానమైన లక్షణమన్న మాట. అందుకే ఒకచోట మారుతి ఇలా అంటాడు- 'ఐహికే సమనుప్రప్తే మాం స్మరేత్ రామ సేవకం' తననుండి విపం విఫలమైన లోకజ్ఞత అలవరచుకోవాలి సుమా! అన్నది సందేశం.

శత్రుగృహం ఎలా ప్రవేశించాలి ?

స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీం
విక్రమేణ మహాతేజా హనుమాన్ కపిసత్తమః.

అద్వారేణ మహాబాహుః ప్రాకారమభివప్లువే
ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం కపిరాజ హితం కరః.

చక్రేఽథ పాదం నవ్యంబ శత్రుణాం స తు మూర్ధని
ప్రవిష్టః నత్వసంపన్నో విశాయాం మారుతాత్మజః.

మారుతి అలా లంకిణిని జయించి అత్యుత్సాహంతో ముందుకు సాగి- 'ప్రయాణకాలే చ గృహప్రవేశే వివాహకాలేపి చ దక్షిణాం ఘ్రిం, శృత్వాగత శ్శత్రుపుర ప్రవేశే వామం నిదధ్యాత్ పురతో నృపాలం' ప్రయాణ కాలమందు గృహప్రవేశ సమయాన వివాహ కాలంలో ప్రథమంగా కుడి పాదం మోపాలి. శత్రు పట్టణ ప్రవేశ సమయంలోనైతే ముందుగా ఎడమ కాలు పెట్టవలె. అట్లు చేసిన శత్రువు శిరమునందు అడుగిడినట్లు అన్న రాజనీతిశాస్త్ర మెరిగినవాడు గాన లంకానగరంలోనికి వాకిలినుండి కాక ప్రాకారం లోనికి ఎడమ పాదం పెట్టి దిగి, ఆ రాత్రివేళ కోటలూ, పేటలూ- ఇళ్ళూ, వాకిళ్ళూ- వనాలు, ఉపవనాలూ- పుట్టలూ,

చెట్లు ఇలా నగరమంతా అణువణువూ శోధిస్తూ ఒక్క అంగుళం నేలయైనా వదలకుండా అర్ధరాత్రివేళదాకా రమణీయమై, మనోహరమై, చిత్ర విచిత్రమై, నేత్రోత్సవంగా, వీనులవిందుగా సాగే లలితకళా విలసిత్వమైన ప్రదేశాలను గాంచి- అందెటను సీతను గానక తిరిగి తిరిగి రావణాంతఃపురం చేరాడు.

బుద్ధి విశేషంతో బ్రాంతిని వీడాలి.

అంతఃపుర భవన సముదాయమంతా కలయచూస్తున్నాడు. అది ఎంత మనోహరమో అంత భయం కల్గిస్తున్నది. అరివీర భయంకరులైన రక్షక భటుల పర్యవేక్షణలో వుంది. ఆ ప్రాంతాన తిరుగుటన్న కత్తి అంచుమీద నడకన్న మాటే. ఒకవంక సింగ రంగా శోభిల్లే యువతీ లలాటాలు, మరోవంక మత్తెక్కించే కల కూజితాలు- ఇంకోవంక సరోవరాలూ- వాటిచెంత ఫల పుష్పభరిత వృక్షాలతో ఉద్యానవనాలు- నవరసా లొలికిస్తూ ప్రకృతి శోభతో పరవశింప చేస్తున్నది. ఆయా ప్రదేశాలను మారుతీ సీతకై కంట వత్తికుకొని ఎంతగ వెదకినా సీత జాడ తెలియరాలేదు.

ఇంతలో మారుతీ చూపులు ఒక విశాల భవనంపై బడినై. అదే రావణ మందిరం. పుష్పకం అను పేరుగల విమాన భవనం. కనులు మిరుమిట్లు గొలుపు ఆ భవనాన అడుగిడి వెతకడం మొదలుపెట్టాడు. ఒకచోట వానతూలికా తల్పంపై నిదురించే నల్లని పర్వతాకారుడు లంకేశ్వరుడు రావణుని చూచాడు. అశ్చర్యంగా తవ్వకంగా కొంత తడవు చూచాడు. అతని దృష్టి మరో పర్వతంపై బడింది. ఆ తల్పంపై అతిలోక సుందరి పట్టమహిషి మండోదరి నిదురిస్తున్నది. ఉత్తమ స్త్రీ లక్షణాలను ఊహించి

అవన్నీ ఈమెలో కన్నడగా రాముని ఇల్లాలు. సీత కాబోలు ననుకున్నాడు. సంతోషించాడు. ఇంత కష్టం తానెవరికై పడుతున్నాడో- ఆ మూర్తిని కనులముందు కాంచగనే ఉక్కిరి బిక్కిరైన ఆనందం కలిగింది. ఆ దృశ్యాన్ని అదికవి వాల్మీకి పరమ రమణీయంగా వాస్తవానికి అద్దం పట్టినటుల వర్ణించాడు.

అస్ఫోటయామాన చుచుంబ పుచ్ఛం
ననంద చిక్రిడ జగౌ జగామ
స్తంభానరోహన్ నిపపాత భూమౌ
నిదర్మయన్ స్వాం ప్రకృతిం కపీనాం.

తన వాలాన్ని నేలపై కొట్టాడు. ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. ఆ స్తంభం మీదనుండి యీ స్తంభం మీదకు దూకాడు. గంతులు వేశాడు. ఆనందంతో కొత్త స్వభావాన్ని చూపిస్తూ ప్రవర్తించాడు.

ఇదొక భ్రాంతి కొన్ని కొన్ని సమయాల్లో- వారెంతవారైనా భ్రాంతికి లోనవ్వటం సహజం. ఇతే సామాన్యులు యీ భ్రమకు లోనై అధఃపాతాళమున కంటుకుపోవుట సాధ్యమే కాబోదు అంజనేయుడు మరుక్షణం మతిమంతుడై ఆలోచనలో పడి పారబాటును గమనించి- నేనెంత పారపడ్డాను. కాంతుని వీడి సీత పరగృహంలో. పరుని సమక్షంలో హాయిగా అదమరచి నిదురించునా! ఆభరణములను తాల్చునా! అన్నపానీయముల నాగించునా! ఎంతటి భ్రమకు లోనయ్యాను. ఈమె సీత కాదు. మరెవరోనై యుండవలె అని ఖిన్నుడై మరల కర్తవ్యస్మృతుడయినాడు. ఇటువంటి సమయాల్లో సమయజ్ఞత, ఆలోచనా పాటవం కలిగి ఉండాలి.

చిత్త చాంచల్యం పనికిరాదు

శయన మందిరం వీడి పాకశాల చేరాడు. పాచకులు అనేక రకాలైన జంతు మాంసాలను తరిగి, పలు వంటకాలు చేయటంలో తలమున్నగలయి ఉన్నారు. ఆ పాకశాల ఎంత అందంగా చూడ ముచ్చటగా ఉండొకదా! అనుకుంటూ సీత కానమి ముందుకు సాగాడు. అచట కొందరు స్త్రీలు నగ్నంగా, అర్ధ నగ్నంగా మైమరచి నిద్రపాటున్న తీరు 'యతి విటుడు గాకపోవునే మదీయ శృంగార కావ్య వర్ణనా శర్లనమున' అన్న సంకుపాలవాని శపథం గుర్తుకు తెచ్చేటట్లున్నది. ఆ సందర్భంలో ఎంతటివానికైనా కామ వికారం కలుగకపోదుగాని పవన తనయుడు పశ్చాత్తప్తుడై పోరానిచోట్లకు పోవలసి వస్తున్నది. చూడరాని దృశ్యాలు చూస్తున్నాను. పర స్త్రీని చూడడమే పాపం అన్నపుడు యీ స్థితిలో చూడటం మరెంత పాప హేతువగునో కదా! లేడిని లేళ్ళ గుంపులోనే వెదకాలి కదా. స్త్రీని స్త్రీలలో వెదకడంలో తప్పేముంది. ఐనా నా మనసున ఏ వికార భావాలూ కలగడం లేదు అని తనను తాను పరిశీలించుకున్నాడు.

“న హి మే మనసః కించిత్ న వైకృత్య మ్భవపద్యతే”

ఇచట మనకు కనిపించే విషయం ప్రధానంగా మనస్సు యొక్క ప్రాధాన్యత. ఏ సమయంలోనైనా సరే మనస్సును నిశ్చలంగా ఉంచాలి. విషయం మీదనే మనస్సు కేంద్రీకరించాలి. పరుగులు తీసే మనస్సునకు కళ్ళెం వేయాలి. మనస్సును సముద్రంతో పోల్చారు అనుభవజ్ఞులు సముద్ర తీరం అలలతో అల్లకల్లోలంగా ఉన్నా సముద్ర మధ్యం మాత్రం ఏకైకం కదలికా లేక నిశ్చలంగా ఉంటుంది అలా సముద్ర మధ్యమువోలే

నిండుగా, గంభీరంగా ఏకాగ్రత కలిగి ఉండాలి. అందుకే కాళిదాసు 'వికారహేతో సతి విక్రియంతే వీషాం న చేతాంపి త వీవధీరాః' అంటాడు. వికార భావాలేర్పడే సమయాలలో సైతం ఎవరి హృదయం చంచలం కాదో వారే ధీరులు. ఇదే మానవ లక్షణం కావాలి. కొంతమంది అంతరంగాలలో అపరాధాలు చేసి మంచి వారిలా పైకి కనిపిస్తారు. వారిని వేమన 'మేడిపళ్ళ'తో పోలుస్తాడు. చిత్త చాంచల్యం పనికిరాదు.

అనాటి అంజనేయుని అనుభవం యీనాటి సమాజంలో అడుగడుగునా తారసపడుతుంది. ముఖ్యంగా సినిమాలు - టి.వి.ల ప్రభావం వలన యువత పెడదారులు తొక్కుతున్నది. ప్రలోభాలు, పలు అకర్షణలు మనస్సుమీద దెబ్బ తీసే ప్రమాదం పొంచి ఉంది. నిగ్రహశక్తి అవసరం.

పైగా శరీరంతో చేసింది తప్పుకాదు. మనస్సుతో చేసిందే తప్పు అంటారు. "ఏనైవా లింగితే కాంతా తేనై వాలింగితా సుతా" ఈ శరీరంతో కాంతాలింగనం, సుతాలింగనం ఐతే మనస్సున కలిగే భావాల వీరు వేరుకదా! కాబట్టి మనశ్శాంచల్యం కలగ నంతవరకు ఏ దృశ్యం వీక్షించివాసరే మనకేమీ అంటాడు. నిగ్రహం కోల్పోయిననాడు అతని జీవితం త్రిశంకు స్వర్గమే.

హనుమంతునివలె ప్రతివారికి తాను చేసే పనిలో - మాటాడే తీరులో - అంటే కట్టులో - బొట్టులో - మాటలో - మంత్రంలో - సర్వే సర్వత్ర అత్య పరిశీలన అవసరం తన మనస్సుకు తాను జవాబు చెప్పకోవాలి.

అత్మకు అత్మయే చుట్టం, మిత్రుడు, శత్రువును. అత్మతో

అలోచించి మంచి సలహాల నందుకోవాలి. అతడే సమాజంలో సత్పౌరుడుగా రాణిస్తాడు.

“మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధ మోక్షయోః” మనస్సే బంధ మోక్షాలకు కారణం వ్యామోహాలకు, ప్రలోభాలకు చోటియరాదు హృదయంలో. కాబట్టి మనస్సును పవిత్రముగ నుంచుట సలవరచుకొమ్మని యీ సన్నివేశం మనకు తెలియ చేస్తుంది.

నిరాశ నిర్వేదానికి మూలం.

ఆత్మహత్య మహా దోషం

అంజనేయుడు ఇలా లంకా నగరమంతా- గజశాలలు, పాశశాలలు, పానశాలలు, వనాలు, ఉపవనాలు, సరోవరాలు, లతాగృహాలు, భవనాలు- మొదలైనవన్నీ తిరిగి వెతికాడు. ఎందునా సీత జాడ మాత్రము తెలియరాలేదు. అన్ని ప్రదేశాలూ చూచెను. తన ప్రయత్నం అంతా వ్యర్థమైంది. అసలు జానకి జీవించి ఉన్నదో లేదో! జీవించి ఉంటే ఏదో ఒక చోట కనిపించి ఉండేది కదా! పంజరాన చిలుకనువలె తనను బంధించిన కారణంగా రామ లక్ష్మణులను తలచుకుంటూ కుమిలి కుమిలి కృశించిందో!! లేక నరమాంస భక్షకులు రాక్షసులు తినేవారో!!! లేక రావణుడు తెచ్చువేళ సంద్రాస పడిపోయిందో! ఏమో!! ఏమి జరిగినదో!!

ప్రస్తుతం కింకర్తవ్యం? నూరు యోజనాల సముద్రాన్ని దాటి లంకంతా వెతికి సీతను కానక తిరిగి వెళ్ళితే- తానేం సాధించినట్లు? అందరిలో నన్ను గొప్పగ చేసి పంపిన జాంబవంతుని ముఖం ఎలా చూడగలను? అంగదుడు నన్ను పరిహసింపకుం

దునా? అందరిలో ఇక తల యెత్తుకుని ఎలా తిరగగలను? సుగ్రీవుడు నాపై కార్యభార ముంచినపుడు- రాముడు అంగుళీయక మిచ్చి “నీవే అందుకు తగినవాడవన్న” వారి నమ్మకాన్ని వమ్ము చేసెతిన్నే- గడుపు మీరిన తదుపరి సుగ్రీవుడు నన్ను దండింప కుండునా!

సీతను చూడలేదన్న వార్త విన్న రాముడుండునా! రాముని వీడి లక్ష్మణుడు నిలుచునా! సుగ్రీవుడును, అంగదుడును ఇలా వానరజాతి అంతయు అంతరించునే. ఇంతటి దారుణం నావలననే గదా జరిగేది.

అసలు పోకుండిన- ప్రాయోపవేశ మిచట నేనయిన అందరూ జీవింతురు గదా! అని నిర్వేదముతో నిరాసక్తతకు లోనై- అంజ నేయుడు క్షణకాలం చింతాక్రాంతుడై వెనువెంటనే నూతనోత్సాహాన్ని తెచ్చుకుని “ఛీ! ఆత్మహత్య ఎంతటి పాపహేతువు. మన స్సులో శోకానికి తావీయవచ్చునా! ప్రాణత్యాగం సమస్యను మరింత జటిలపరమనేగాని పరిష్కరించునా? ప్రాణములున్న సత్ఫలితా లందకపోవు అన్నిటికి మూలం ఉత్సాహం. ఉత్సాహ వంతుని సుఖాలు వరించి వస్తయ్. ఉత్సాహవంతుడే సమస్త కోర్కెల సందగలడు” అని భావించి అంతఃపుర ప్రాకారం మీద నిలబడి ఎదురుగా చూచాడు. అశోక వనం కనిపించింది. ఇది తానింతకు పూర్వం చూడనిది. సీతకై ‘ఈ వనం వెతుకుదాం’ అనుకుంటూ వనం లోనికి ప్రవేశించాడు.

యుగాలు మారినా- తరాలు దొర్లినా రామాయణ కాలినాటి సాంఘిక జీవన స్థితిగతులు నేటి సమాజానికి దర్పణాలుగా నిలవడం అశ్చర్యకరం. రామాయణాన్ని అనుదినం మననం చేసి అందరి జ్ఞాన విజ్ఞానాలను “నీటికొలది తామర సుమ్మి” అన్నట్లు

అగాధ జలనిధిలోని అనంత రత్నాలను అందగలిగినంతవరకు అందుకుని జీవన ధన్యత నందుటకు ప్రయత్నించవలెను.

చూడండి. ఈ సన్నివేశంలో పవన తనయుడు సీతాన్వేషణ నిరంతర పరిశ్రమ, కఠోర దీక్ష, నిస్వార్థ సేవాభావం, నిర్మల హృదయం, ఏకాగ్ర చిత్తంతో చేసినా ఫలితం శూన్యమైంది. ఎంతటివానికైనా ఆ పరిస్థితులలో జీవితం మీదనే విరక్తి కలుగు తుంది. మరి అటువంటప్పుడు కలిగే మనోవికారం ఆత్మహత్య. ఆత్మహత్య మహా దోషం. ఆ భావం అసలు మనసులోకి రానీయ రాదు. వచ్చిందా వివేకం లోపిస్తుంది సామాన్యులకు.

ఇది యీనాడు మనం నిత్యం చూస్తున్నదే. ఈనాటి సమాజం చూస్తే ఏమున్నది గర్వకారణం? ఏ పేవరు చూచినా ప్రేమ విఫలమైతే- ఆత్మహత్య. పెద్దలు బుద్ధి చెబితే- ఆత్మహత్య పరీక్షా ఫలితాలలో తన నెంబరు కనబడకపోతే- ఆత్మహత్యే! ఇంట్లోని వారు తన మాట కాదంటే- ఆత్మహత్య. ఇలా ప్రతి సమస్యకు తేలిక మార్గం ఆత్మహత్యే. అంటే అన్నింటికి పరిష్కార మార్గం ఆత్మహత్యేనన్న మాట. ఇది నేటి సమాజ పరిస్థితి.

మనసుంటే మార్గం ఉంటుంది

ఈ ఆలోచన వచ్చిన వెంటనే ఒక్కక్షణం మనస్సును వశము నందుంచుకుని వివేకంతో కూడిన బుద్ధితో ఆలోచిస్తే తమ సమస్యకు ఒక మార్గం దొరుకుతుంది. మనసుంటే మార్గం ఉంటుందంటారు కదా! అపజయాలు విజయానికి సోపానాలు. తన ప్రయత్నంలో ఎక్కడో లోపం జరిగిఉంటుంది. ఆ లోపం గమనించి ప్రయత్నిస్తే ఫలితం లభింపకపోదు. నైరాశ్యం పనికి

రాదు. శరీరాన్ని వీడి సాధించేదేముంటుంది? శరీరంతోనే సర్వం సానుకూలం చేసుకోవాలి. అశించిన ఫలితం పొందేవరకు కృత నిశ్చయంతో ఉత్సాహపూర్వక ప్రయత్నం చేస్తుంటుంటే- ఆభిష్ట వస్తు సందర్శన ప్రాప్తి కాగలదు.

బలంగా బంతి నేలకేసి కొడితే- అది ఆ తే రిట్టించిన వేగంతో పైకి ఎలా ఎగురునో అలాగే విఘ్నాలెంత కఠినినా జితేంద్రియుడై ధైర్యంతో, వివేకంతో, పవిత్రశీలంతో ప్రయత్నించాలి. నిరాశతో విజయం చేకూరదని, విశ్వాసంతో- ఉత్సాహంతో కర్తవ్యోన్ముఖుడవ్వాలి. ఆవేశం అణచుకుని అత్మస్థైర్యంతో దైవాన్ని నమ్మి కార్యసాధకు డవ్వాలి. ఎందుకంటే ఒక్కసారి గొప్పవారు సైతం దేవుని మరచి శక్తిహీనులౌతుంటారు. పురుష ప్రయత్నానికి దైవం తోడు కావాలి “షడ్భిర్మనుష్య యత్నేన సప్తమం దైవచింతనం” అప్పుడే “మబ్బును వీడిన చంద్రునివలె” సమస్యల నుండి బయటపడ గలుగుతాడు.

అంతేగాని తొందరపడి సిరికితనంతో కింక ర్తవ్యతామూఢుడై అత్మహత్యా నిర్ణయం చేయరాదు. తన చుట్టూ ఉన్న ప్రపంచాన్ని- అంటే తను కన్నవారిని, తనను కన్నవారిని గాలికి వదిలేసి అన్యాయం చేయరాదు. జీవన సమస్యలతో రాజీలేని పోరాటాన్ని సాగించాలి. ఎదురెంతగ యీదినా- అలసి సొలసినా తన లక్ష్యాన్ని వీడరాదు. గమ్యం చేరాలి. ఇదే ఇవట మారుతి మనకిచ్చిన మహత్తర సందేశం.

ప్రయత్నిస్తే ఫలితం ఉండకపోదు

అంజనేయునికి ఆ వనం చూస్తుంటే ఎందుకో తనును అనంద తరంగాల తేలియాడుతున్నది. ప్రకృతి సౌందర్యంతో ఆ

వనం పరవశింప చేస్తున్నది. నందనవనంలా ఫల పుష్పభరిత వృక్షితతులతో మనోహరంగా ఉంది. ఇంతవరకు తాను పొందిన నిర్వేదం పటాపంచలైంది. ఒక్కసారి శ్రీరామచంద్రునివైపు మనసు పోయింది. ఏకాగ్రచిత్తంతో సీతారామ లక్ష్మణులకు నమస్కరించాడు. రుద్ర, ఇంద్ర, యమ, వాయుదేవులకు - చంద్ర, సూర్యులకు - మరుద్గణాలకు - మనసారా నమోవాకము లర్పించి చుట్టూ కలయచూడగా మైమరపించే ఆ పూల వాసనల నాఘాణిస్తూ చిన్న రూపంతో చెట్ల పైకి ఎగురుతూ - తిరుగుతుండగా -

మనోహర చైత్య ప్రాసాదం అల్లంత దూరాన కానవచ్చింది. ఆ రమ్య హర్య ప్రాంత సమీపాన - శింశుపా వృక్షచ్ఛాయలో “శుక్ల ప్రతిపత్ చంద్రరేఖ వోలె” “ఉపవాస కృశాం దీనాం” మాటిమాటికి వేడి నిట్టూర్పులు విడుచుచు, దట్టమైన పొగతో కప్పబడిన అగ్నిశిఖవలె నుండి మాసిన చీరతో, రాక్షసిజన పరివృతయైన సీతను చూచాడు. ఆమె క్రూర మృగాల మధ్య లేడిలా ఉంది. ఆనాడు తమకు దొరికిన వస్త్రఖండ ఆభరణాలు - ఈమె తాల్చిన వస్త్రాభరణాలు ఒక్కటిగ ఉండుటను బట్టి - రాముడు వర్ణించిన ఆభరణాల ధారణ తిరునుబట్టి - ఈమెయే రాముని ఇల్లాలు అని నిర్ణయించుకున్నాడు. చెట్టుకొమ్మల మాటున దాగి సీతను చూస్తుంటే హనుమంతునంతటి జితేంద్రియుని హృదయం ద్రవించి కనులు దుఃఖాశ్రువులతో నిండినై.

“యది సీతాపి దుఃఖారా కాలో హి దురతి క్రమః.”

సీత వంటి మహాసాధ్వీకా ఇంతటి కష్టము దాపురించుట - అహ! కాలమెంత దురతిక్రమమో కదా !! విధి దాటరానిది. ఎంత వారైనా విధికి బానిసలే.

తుల్య శీల వయో వృత్తాం తుల్యాభిజన లక్షణాం
రాఘవోర్హతి వై దేహీం తం చేయ మసితేక్షణా.

శీల వయోవర్తన ఆభిజాత్యాది లక్షణాలలో ఇరువురూ సమానులే. సీతారాములు ఈడూ జోడైనవారు. వీరిది అనుకూల దాంపత్యం. ముజ్జగాల రాజ్య రమను జనకజ సీతను పోల్చి చూచిన యీమె ముందు త్రైలోక్య రాజ్యలక్ష్మియు దిగడుడుపే.

కష్టసుఖాల కతీతుడు, తేజస్వి, పౌరుషవంతుడు, సమయోచిత కర్తవ్య ధురీణుడు, అంజనా సుతుడు- ముందు వెనుకల గురించి ఆలోచిస్తున్నాడు ఇలా. చేయవలసినదెంతో ముందుంది. జానకిని చూచాను. నేనిప్పుడేమి చేయుట యుక్తం? ఈమెతో సంభాషించి ఓదార్చి వెళ్ళుట భావ్యమా! లేక రాముని చేరి సీతాదేవిని చూచానని చెప్పట ధర్మమా? అసహాయురాలు, దీనురాలు ఐన సీతను ఊరడించి వెళ్ళుటయే న్యాయము. ఎందుకంటే- రాముడు- సీతను చూచాను అనగనే ఎలావుంది? నాతో ఏమని చెప్పమంది? అని అడిగితే రాఘవునికి నేనేం చెప్పగలను? కాబట్టి మాటాడి వెళ్ళుటయే యుక్తం మరి అలాగయిన రాక్షసులు కామరూప ధరులగుట- ఇప్పటికే అనేక రూపాలతో ఆమెను అదిరించి, బెదిరించి యుండురు. అట్టి స్థితిలో యీమె నన్ను గుర్తించునా!

ప్రాణ త్యాగశ్చ వై దేహ్యా భవేదనభిభాషణే
ఏష దోషో మహాన్ని స్యాత్ మమ సీతాభిభాషణే.

అని ఆలోచించి చివరకు సీతాదేవిని ఎలాగైనా ఊరడించ నిశ్చయించుకున్నాడు.

తెలతెలవారుతున్నది. రావణాంతఃపురం నుండి వేద ఘోష

వినిపిస్తున్నది. మేల్కొంచిన రావణుడు సపరివారంగా వచ్చి సీతతో- కారడవులలో తిరిగే రామునిమీద నుండి తనవైపుకు మనసు మరల్చుకొమ్మని, కాదను నిను ముట్టనని, రుచులు, రుచులుగా వండించుకుని విందారగిస్తానని, నీవిక రాముని చేరుట కలలోని వార్త అని వివిధరీతుల బెదిరించి- భయపెట్టి ఇక నీకు రెండు నెలలే గడువని, అలోచించుకొమ్మని చెప్పి-

సీతను కాపలా కాచే రాక్షస స్త్రీలతో- “మీరీమె మనసు మార్చుండి’ అని హెచ్చరికలు చేసి వెళ్ళాడు.

తతస్సీతాం ఉపాగమ్య రాక్షసోఽవికృతాననాః

పరుషం పరుషానార్య ఉచుస్తాం వాక్యమప్రియం.

రావణుడు అలా వెళ్ళాడో లేదో వెంటనే చుట్టుముట్టారు సీతాదేవిని రాక్షస స్త్రీలు. తమ స్వామి అదేశానుసారం వివిధ రీతుల భయపెట్టసాగారు. వారి మాటలు సీతాదేవికి కంటక ప్రాయమై, తనను మాటలతో హింసించవద్దని, కావలిస్తే చంపి తినండని ఎంతగ బ్రతిమాలినా ఆ రక్కసి మూక వినిపించుకో దయ్యో. వారిని తప్పించుకుని అంజనేయుడున్న శింశుపా వృక్ష చ్ఛాయ నాశ్రయించింది ఆ వికార రూపసులు అక్కడకూ చేరి కర్లకఠోరమైన వాగ్బాణాలతో వేధింపసాగారు. వారి మాటలు విన లేక తన విధికి ఎంతగనో విలపించింది. రామ లక్ష్మణులను, కౌసల్యా సుమిత్రలను- పేరుపేరునా తలచుకుని, అందరూ ఉండి కూడా లేనిదాననై నశించుచున్నాననుకుంది.

ప్రసక్తౌ శ్రుముఖీత్యేవం బ్రువంతీ జనకాత్మజా

అథోముఖ ముఖీ బాలా విలపుమువచక్రమే.

తీరమే కానరాని “అగాధ నడిపంద్రాన త్రోయబడినదాని” వలె, కుమిలి కుమిలి దుఃఖించి, ఇంకను ‘ఉన్నత్తురాలి వలె’ విలపించింది.

ఇదంతా చెట్టుకొమ్మల అకుల సందులనుండి పవన తన యుడు చూచుచునే ఉండెను.

నిద్రపోతున్న త్రిజట అను రక్కసి మేల్కొంచి, సీతను భయపెడుతున్న రాక్షస గణాన్ని వారించి, తాను కన్నకలలోని దృశ్యాలను వివరించి చెప్పింది. ఆ స్వప్న వృత్తాంతం వింటూనే నిద్రలోకి జారుకున్నారు రాక్షస స్త్రీలు.

వా క్య వి శా ర దు డు

ఇక తనకు మరణమే శరణమని, ఆ క్రూర రాక్షసాధముని చేతిలో మడియుట కంటే ప్రాణత్యాగమే మంచిదని భావించి తన జడను ఉరిత్రాడుగ చేసుకుని ప్రాణోత్క్రమణమునకై ప్రయత్నించుచున్నది.

తాను సీతతో సంభాషించుటకు ఇదే తగిన సమయమని, ఏ కొంచెం ఆలస్యం చేసినా ఏం ప్రమాదం ముంచుకొస్తుందోనని- తగిన సమయానికై వేచియున్న మారుతి ఇటులాలోచించసాగాడు. నేనిప్పుడీమెతో ఎలా మాటలాడవలె? ఈమె నేవిధముగ ఊరడించ వలె? ఆత్మహత్యా ప్రయత్నానికి సిద్ధపడిన సీతను విరమింప చేయాలి. లేదేని రామ లక్ష్మణులు వచ్చి ఇచట చేసేదేముంది? సమయం మించిపోవుతున్నది. కాలయాపన చేయరాదు. సరే. నేను వానరుడను. ఈ రూపాన యీమెతో మాటలాడతగదు. పోనీ సంస్కృతమున మాటలాడుదమన్న- ద్విజుడైన రావణుని

మాయా రూపముగా భావించునెమో! కనుక 'అవశ్యమేవ వక్త
వ్యం మానుషం వాక్యమర్థవత్' మనుష్య భాషలోనే సంభాషించుట
తగియున్నది. నా వేషభాషల ననుమానించి యీమె పెద్దగ
అరచినచో ఎచటెచటనో నున్న రాక్షసులందరును ఒక్కటై నా
మీదకు వచ్చిన ఆత్మరక్షణార్థం పోరు సాగించక తప్పదు.
జయాపజయాలు దైవాధీనాలు అన్నమాట అటుంచి వచ్చిన పని
జటిలమగును. దూతలు దేశకాల పాత్రానుగుణంగా ప్రవర్తించుట
న్యాయం. కాదేని పరిస్థితి మరోలా ఉండవచ్చు. తొందరపడి
ఉద్రేకానికి లోనైతే. అదే అన్ని అపర్యాయకూ మూలం అవుతుంది
అనుకుంటూ—

మృదుమధురంగా మంగళప్రదమూ, ధర్మసమ్మతమూ
నైనరీతిగా- సీతా నిర్వేదము తొలగునట్లు, ఆత్మత్వార్థగము నుండి
మరలునటుల రామకథను—

రాజా దశరథో నామ రథకుంజర వాజిమాన్

పుణ్యశీలో మహాకీర్తిః ఋజురాశీన్మహా యశాః.

దశరథ మహారాజు ఆయోధ్యా నగరాన్ని పరిపాలిస్తున్నాడు.
పరాక్రమశాలి, ధర్మతత్పరుడు. అతని పెద్దకొడుకు రాముడు. సదా
చార పరాయణుడు, మృదుభాషి. జీవ కారుణ్యము కలవాడు.
సత్యవాక్పాలకుడు. తండ్రి యానతి తలదాలించి భార్య సీత, సోద
రుడు లక్ష్మణుడు వెంటరాగా దండకాటవికి ఏతెంచివాడు. ముని
జనులను హింసించే ఖరదూషణాదులను వధించాడు. ఇది తెలి
సిన రావణుడు మాయా లేడిని కల్పించి రామ, లక్ష్మణులను
దూరం చేసి ఒంటరిగానున్న రామపత్ని సీతను మాయా రూపంలో
అపహరించాడు. భార్యాస్వేషణలో కిష్కింధ చేరిన రామునికి,

వానర రాజు సుగ్రీవునికి సఖ్యమేర్పడింది. సుగ్రీవుని అన్న వారి. రాముడు వారిని సంహరించి సుగ్రీవుని రాజుగా చేశాడు. సుగ్రీవ దేశానుసారం వేలకొలది వానర వీరులు సీతను వెదకుటకై అన్ని దిక్కులకు బయలుదేరి వెళ్ళారు. వారిలో నేనొకడను. సంపాతి మాటల ననుసరించి నేను నూరు యోజనాల సముద్రాన్ని దాటి సీతాన్వేషణ చేయుచు లంక చేరాను.

యథా రూపాం యథా వర్ణాం యథా లక్ష్మీం చ నిశ్చితాం
అశ్రేష్ఠం రాఘవస్యాహం సేయ మాసాదితా మయా
విరరామైవ ముక్త్యాసౌవాచం వానర పుంగవః.

ఇప్పుడిచట రాముడు వర్ణించి చెప్పిన రూపురేఖలున్న సీతా దేవిని నేను దర్శించుచున్నాను అని పలికి మౌనం వహించాడు.

తలవని తలంపుగా యీ లంకలో ఇంతగా చెవులకింపుగా నిజమైనా, కలయైనా నిరాశలో ఒకటే అనుటను తలక్రిందులు చేస్తూ రామకథను వినిపించిన దెవరా అని అనందముప్పొంగ చేతిలోని కేశపాశాన్ని విడిచి విప్పారిన కనుదోయితో తలపైకెత్తి చెట్టు పైకి పరికించి చూచింది జానకి.

తననే చూచుచున్న సీత మనసు నెరిగినవాడై పవన తన యుడు మెల్లగ పైనుండి దిగివచ్చి వినయ విధేయత లుట్టిపడ కేల్పొడ్చి-

అమ్మా! నీవెవరవు? ఈ చెట్టు నీడన శోకమూర్తివై నిలబడి ఎందుకిలా దిగాలుగా నున్నావు? అంత కష్టం నీకేమిటమ్మా? సురాసుర నాగ గంధర్వ యక్ష కిన్నరాంగనవై యుందువా? చంద్రుని వీడిన రోహిణివా? కోప తాపాలతో భర్తను వీడి వచ్చితివా? వశిష్ఠునిపై అలిగి వచ్చిన అరుంధతివా! చూడగా నీవు మానవ

కాంతవోలె కన్నట్టుచున్నావు ? రాచకన్నియ పనుకొందును. జనస్థానమున రావణు డపహరించిన సీతవు కావుకదా! అదే నిజమైన 'త్వమసి భద్రం తే' నీకు శుభమగు గాక!

ఇది పవన కుమారుడు సీతను గాంచి భాషించ మొదలిడిన సన్నివేశం.

ఈ సన్నివేశంలో అంజనా నందనుడు చూపిన మాట నేర్పు, సంభాషణలోని ఎత్తుగడ, ముందుగా కార్యసాధన కాతడు చేసిన అలోచన- తక్షణ కర్తవ్య నిర్వహణ నిర్ణయము, ఓర్పు నేర్పులు- అంజనేయు నంతటి వాక్య విశారదునికే చెల్లును. సకల మానవాళి తన బాటలో పయనించునటుల- అందించిన సందేశం శిరసావహింప తగినది.

పావని సీతను చూచుటతోనే- వచ్చిన పని పూర్తయినట్లు. జీవన సమస్యతో, నిరాశతో కొట్టుమిట్టాడుతున్న సీతకు- జీవితంపై ఆశను కల్పించాలి. రాముడు లంక చేరి రావణ సంహార మొనరించి సీతను గ్రహించులోపల ఏ పొరపాటు జరగకుండా ఆమెను ఊరడించాలి. అందుకామెకు తనపై నమ్మకము కలుగురీతిని సంభాషించాలి. అందుకామెకు తనపై నమ్మకము కలుగురీతిని సంభాషించాలి. ఇందుకు తగినరీతిగా, మాటలాడగల నేర్పుతో మాట్లాడి సఫలీకృతుడయ్యాడు. సమయానుకూలంగా మాట్లాడటానికి చక్కని ఉదాహరణగా ఉంది యీ ప్రసంగ సన్నివేశం.

ఆమె ఎవరైనదీ తనకు తెలుసు. కాని నీవెవరవని, గంధర్వ కాంతవా ? నాగకన్యకవా! రోహిణివా! అరుంధతివా ! అంటూ చివరకు రాముని భార్యవు కాదుగదా! అంటాడు. సంభాషణలో ఇదొక నైపుణ్యం. ఆమె ఎవరో ఆమె నోటనే చెప్పించుట. ఇంతకు

ముందు జరిగిన సంగతులు తెలిసియు- అప్పుడే వచ్చినవానివలె పయికరించుటలోనే వాక్య విశారదత్వ ముట్టిపడుతుంది.

నాకన్ని సంగతులు తెలుసు. అని ప్రారంభిస్తే ఆమె సిగ్గు పడవలసి వస్తుంది. ఎంత కష్టము లనుభవించుచున్నను- కొందరు చెప్పజొనుటకుగాని, ఓదార్పునకుగాని ఇష్టపడరు.

ఆయుర్విశ్రం గృహచ్ఛిద్రం మంత్రమౌషధ సంగమం
దానమానావ మానాని నవగోప్యాని నదానివై .

ఆయువు, విత్తము, ఇంటిపొరు, మంత్రం, ఔషధ సేవ, సంగమం, దానం, ఆవమానం. ఈ తెమ్మిడింటిని గోప్యంగా ఉంచాలంటుంది శాస్త్రం.

కార్యసాధనకై తగ్గిన అల్పండుగునా?

శ్రవణ సుభగాలైన ఆ మాటలకు ఆనందాశ్చర్యాలతో తన వృత్తాంతం వివరించిజానకి- మీకూ రామలక్ష్మణులకు పరిచయం ఎట్లు కలిగిందన్న అనుమానం వెలిబుచ్చగా- అంజనేయుడు ఆమె సందేహాలను తీరుస్తూ- “అమ్మా! నేను రామదూతనై నిదగ్గరకు వచ్చాను.” ఉన్నాడు లెప్ప రాఘవుడు. లక్ష్మణుడును కుశలమే. ‘త్వాం చ కుశల మబ్రవీత్’ నీ క్షేమం అడగమన్నారు. నాపై నీకు నమ్మకము కలుగుటకై- వేవీ! రామనామాంకిత అంగుళీయకాన్ని ఇచ్చారు. ఇదిగో చూడు తల్లీ! అని ఉంగరం యీయగా తీసుకుని ‘జానకీ ముదితా భవత్’ సంతోషించింది. విశ్వాసం కలిగింది. “హనుమా! నాకున్న గడువు ఇక రెండు మాసములే” అని గద్గదకంఠయై పలికింది.

అమ్మా! నిన్నీ స్థితిలో చూస్తుంటే నా గుండె తరుక్కుపోతున్నది. సందేహించకు తల్లీ!! నా వీపుపై కూర్చుంటే నిన్ను క్షణంలో రాముని దగ్గరకు చేరుస్తాను. “అస్మాద్భుజా దుపారోహమమ పృష్ఠం అనిందతే” అవలీలగా శతయోజన విస్తీర్ణ సాగరం దాటి వచ్చాను. అనాయాసంగా తిరిగి వెళ్ళగలను. అంతేకాదు. రావణ సహితంగా లంకను పెళ్ళగించి మరీ తిసుకు వెళ్ళగలను. రాక్షసులు నన్ను వెంబడిస్తారని భయపడవలదు. నా గమన వేగాన్ని అందుకునే శక్తి వారికి లేదు”.

ఆ మాటల కానందించినా జనక నందినికి అనుమానం మాత్రం వీడలేదు.

హనుమన్ దూరమధ్యానం కథం మాం ఓడుమిచ్చసి
తదేవ ఖలుతే మన్యే కపిత్వం హరి యూధవ.

హనుమా! అగుష్ఠమాత్రమైన లేవే! నన్ను అంతదూరం ఎలా మోస్తావు. నీ మాటలు నీ కపిత్వాన్ని చూపుతున్నాయి.

సీతమ్మ మాటలు తనకు తక్కువతనాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఇది ఒక అవమానం. అవమానకరం తన శక్తి నామెకు చూపదలచి “ఇంతవాడు ఇంతకు ఇంతై ఎంతో ఎత్తుకు ఎదుగుతూ. దివ్యకాంతుల నీనుమా. మేరు పర్వతమంత ఎత్తు అయ్యాడు. వజ్ర దంష్ట్రలు- వజ్ర సఖాలు- వజ్ర దేహం- కనులు మీరు మిట్లు గొలుపు భీకర రూపంతో తనముందు నిలబడిన మారుతీని చూచి- అష్టలిక్ష్మీయుతునిగా భావించి-

తవ సత్త్వం బలం. చైవ విజానామి మహా కపే
వాయోరివ గతిం చైవ తేజశ్చాగ్నేరివాద్భుతం.

హనుమా! నీ బలమూ, ధైర్యమూ ఎలాంటివో తెలుసుకున్నాను. గమనంలో వాయు సమానుడవు. తేజస్సులో అగ్ని సముడవు. సందేహించనక్కరలేదు. కాని నీవు నన్ను తినుకు వెళ్తుంటే- రాక్షస సేన వెంటడించిన వారినెలా ఎదుర్కొనగలవు. అందులో కొందరు నన్ను బంధించిన- ఇక నన్ను వధించుట తథ్యం. నీవు నన్ను తినుకు వెళ్తుంటే- దారిలో జారి పడ్డాననుకో- భీకర మకరాలయం లోని భయంకర జలచరాలు నన్ను కబళించును. దీనితో రామ కార్యం నెరవేరదు మరొక్కమాట- “న స్పృశామి శరీరం తు పుంసో వానర పుంగవ” నేను పర పురుషుని తాకను. మరి రావణుడు స్పృశించలేదా అంటావేమో! అప్పుడు నేను అస హాయురాలను. దీనురాలను బలాత్కరించగా నేనేమి చేయగలను అబలను. చాటుగా, పిరికితనంగా అలా తెచ్చాడు. అవేవిధంగా చాటుగా పాపిపోవటం నాకూ, నీకూ, రామునకూ గౌరవప్రదం కాదు. బలవరాక్రమోపేతుడై రాముడు రావణుని వధించి నన్ను తినుకుపోవుట న్యాయమార్గం.

తల్లీ! నీ మాటలు పతివ్రతా లక్షణాలకూ- స్త్రీ స్వభావానుగుణంగా ఉన్నాయి. రాముని వినా పర పురుషుని తాకనని పలుకుట నీకు చెల్లినదిగాని మరెవరు ఇట్టి మాటలు పలుకగలరు? స్వయముగా రాముడేతెంచి క్రూర రక్షసుల పీచమణచి నిన్ను తినుకు వెళ్ళుటయే ధర్మ సమ్మతం. నేను వాయువేగ, మనోవేగలతో వెళ్ళి రామ లక్ష్మణుల ముందు వాలతాను. అస హనుమంతుడు పల్కగా-

మరల జానకి సంశయగ్రస్తురాలైనది. “వానర సేనలో నీవలె బలశాలు లెంతమంది ఉండగలరు? వేళ్ళమీద లెక్కింపదగిన వారు ఒకరో ఇద్దరో ఉండియుందురు. అటువంటప్పుడు యీ

రాక్షస సేనావాహినిని జయించుట రామ లక్ష్మణులకు సాధ్యమగునా! అసలు లంకకు చేరగలరా!" అని చింతించి వగచే ఆమె మనోగతాన్ని గమనించి పావని—

“అమ్మా! రామ లక్ష్మణులను నా వీపుపై నెక్కించుకు రాగలను. ఇక వానర, భల్లూక వీరుల సాటిరాగల వారెవరూ యీ లంకలో లేరు. వానర సేనలో నాతో సమానులూ, నన్ను మించిన పరాక్రమశాలురే అందరూ. నాకన్న తక్కువవారు లేనేలేరు. నా వంటివారే యీ సముద్రాన్ని దాటిరాగా, నాకంటే బలశాలుర గురించి ఇక వేరుగ చెప్పవలెనా! సామాన్యంగా దూత కృత్యానికి అల్పులను మాత్రమే పంపుతారు. బలశాలురను పంపరు. కనుక శంకారహితపు కమ్ము. స్వస్థత పొందుము. “క్షీణ దుఃఖ ఫలా హ్యసి” “త్వరలో నె దుఃఖ ముపశమించును గాక!”

హనుమంతుని ధైర్య వచనాల నాలకించి జానకి సంతోషంగా “వాయునందనా! నాకు ఆనందం కలిగే మాటలు విని పించినావు. నిన్ను చూచుటతోనే గ్రీష్మ తాపానికి వాడిపోయి వాన జల్లుకు కలకలలాడే పంట చేనులా- ఆనందంతో నా మనస్సునకు కొంత ఊరట కలిగింది” అన్నది.

ఈ సన్నివేశం ఆలోచనాత్మకంగా చూడవలసినది. జానకి అనుమానాలు, వానిని మారుతి తీర్చిన విధానాలు నేటి సమాజానికి క్షణక్షణావసరాలు.

నిర్వేషంలో, నిస్సహాయతలో ఉన్నవారినెలా ఓదార్చాలి. వారితో మాట్లాడే విధానం గాయపడినవారి గాయాన్ని మాన్చే సంభాషణా రీతి, మాటల సందర్భంలో తనకేదయినా బాధాకర విషయం ఎదుటివారినుండి ఎదురైతే- వారు నొచ్చుకోనిరీతిగా

వ్యక్తిత్వాన్ని నిలబెట్టుకోవడం- కార్యసాధన కవసరమనుకుంటే- సంశయగ్రస్తమయినవారికి ధైర్యోత్సాహాలు కలగడం కోసం- వినయంగా ప్రవర్తించడం- ఎదుటివారి మాటలలోని మంచితనాన్ని గౌరవించడం- కార్య సాఫల్యత కోసం- తనను మించినవారు లేరని తెలిసినా- పొరుష ప్రదర్శన కాక వినయ గుణాన్ని నయంగా చూపుట, అణకువతో ఆత్మాభిమానం కలిగి ఉంటూనే- తానాశించిన ప్రయోజనాన్ని పొందటానికి తనను తాను తక్కువ చేసుకున్నా నష్టం లేదన్నమాట. అంతేకాని ఎదిరిమాటల నెదిరించి నేనంత గొప్పవాణ్ణి- ఇంత గొప్పవాణ్ణి సరిలేరు నాకెవ్వరూ అని మొదలిడితే కార్యభంగం అని తెలిసి ప్రవర్తించాలి. ఇన్ని విధాల అలోచనలతో సమయ సందర్భము లెరిగి నడచుకోవాలి సుమా అన్న సందేశాన్ని అందించాడు మారుతాత్మజుడు. మన నీతికారులు కూడా-

చేతనగువాడు కార్యము

కై తగ్గును వంగు గాక యల్పుండగునా !

యేతము చడి తా వంగును

బాతాళము నీరు దెచ్చి బయలం జల్లున్.

“ధనమును విద్యయు వంశం

బును దుర్మదులకు మదంబు బొనరించును న

జ్ఞును లైనవారి కడకువ

యును వినయము నివియ తెచ్చు” నన్నటుల మారుతీ యీ సందర్భమున చూపిన వినయం సమాజంలో సర్వులూ అలవరచుకోవలసిన విశిష్ట లక్షణం.

సీతామాతకు ధైర్యం చెప్పి- ఆనవాలుగా ఇచ్చిన శిరో
రత్నాన్ని తీసుకుని- అనాడు అరణ్యవాసంలో జరిగిన కాకాసుర
వృత్తాంతంతోపాటు ఆమె సందేశాన్ని విని తిరుగుముఖం పట్ట
బోతున్న పావనితో “మారుతానీకు మరోసారి నా దీనావస్థను చెబు
తున్నాను విను కార్యసాధన జరిగే తీరున రామ ప్రభువును
ప్రోత్సహించు. నీవు చక్కగా యోజించి ప్రయత్నిస్తే నా కష్ట
పరంపరలు తొలగుతాయి!” అనగనే పవన తనయుడు ‘తదేతి’
అన్నాడు. అంతలోనే కన్నీరు విడుస్తూ సీత “హనుమా! అందరినీ
పేరుపేరునా అడిగానని చెప్పు. నా బొంబిలో ప్రాణాలుడుగక
పూర్వమే రాముడు నన్ను చూచేటట్లు చేయవలసినది. నీవు పుణ్య
వంతుడవు. నీ మాటలు విని రామప్రభువు స్పందించి వేగమే
వచ్చి నన్ను తీసుకు వెళ్ళునట్లు చేయి. నా మాటలనెలా చెబితే నా
నాథుడు ఉత్తేజితుడై ఎంత త్వరగా తీసుకు వెళ్ళగలడో- అలా
చెప్పు అంటుంది.

అంటే మాట విలువ అమోఘం అన్నమాట. మాటకున్న
శక్తిని గూర్చి మహాభారతం ఇలా అంటుంది.

అరిది విలుకాని యుజ్వలి శరమొక్కని నొంచు

దప్పి చనినం జను, నేర్పరియైన వాని నీతిస్ఫురణము, పగరాజు
నతని భూమిం జెరచున్.

విలుకాని బాణం గురితప్పనిచో ఒక్కని నొంచును. గురి
తప్పిన వ్యర్థమగును కాని నీతిమంతుని మాట గురితప్పుట అన్నదే
లేదు. మాట అంత శక్తివంతమైన దన్నమాట. ప్రమోదం, ప్రళ
యం రెంటిని కలిగించగలదు.

అంజనేయుడు - ఉత్తమ దూత

దూతగ వచ్చినవాడు పంపినవాని సందేశాన్ని పూసగుచ్చినట్లు చెప్పవలె గాని తన అభిప్రాయాలను వానికి జత చేయరాదు. సహజంగా “అడిగో పులి అంటే ఇడిగో తోక” అన్నట్లుగ మాట్లాడే మనస్తత్వం కలవారే ఎక్కువ. ఆ విధానం పనికిరానిది. వాస్తవిక దృక్పథం ఎంతో అవసరం మాట విలువ తెలిసి మసలుకోవాలి. మంచికి ఉపయోగించాలి. అది పుణ్య ఫలితాన్నిస్తుంది.

ఆ మాట నేర్పు కలవాడు కాబట్టే వాయుసూనుడు మొదటి చూపులో రామునికి అత్మీయుడయ్యాడు. అలాగే ఇచట సీతా మాతయు అత్మబంధువు వలె చూచింది మారుతినీ. వీడలేక, వీడలేక గుండె దీటవు చేసుకుని ఏడ్కొలు చెప్పింది. సాగర లంఘనానికి నిద్రమయ్యాడు. అంతలోనే తన కార్యం అసంపూర్తిగ నున్నట్లు తోచింది. తాను వచ్చుటలోని ప్రధానాంశం సీతను చూచుట, సంభాషించుట జరిగినది. ఇక యీ లంకను గురించిన విశేషాలు తెలుసుకోవాలి? సముద్రతీరాన గల దీని ఉనికి తెలిసి కోనిదే వెళ్ళుట సమంజసం కాబోదు.

రాక్షసులు సామ, దాన, భేద, దండోపాయాలలో మొదటి మూడింటికీ లోబడరు. తామనులైన యీ రాక్షసులపట్ల సామం పనికిరాదు నకల సంపదలతో తులతూగే వీరియెడ దానం పనికిరాదు. బలపరాక్రమోపేతులగుట భేదం పనికిరాదు ఇక వీరియెడ దండోపాయమే తగినది. పరాక్రమ ప్రకటనమే సరైనదని నాకు తోచుచున్నది. పూర్వకార్య విరోధం లేకుండగ అనేక కార్యాలను సాధించువాడే- కార్యసాధకుడు, సమరు డనిపించుకొనును. శత్రు

పుల బలాబలాల్లను బేరీజు వేసుకొనుటకు యీ అవకాశం ఉపయోగించుకోవాలి. వానరుల, రాక్షసుల యుద్ధ విధానంలో గల తేడాలు తెలుసుకొనుట మంచిది. అంతేకాక నా బాహుబలంతో శత్రు సేనను కొంతవరకు రూపుమాపిన మిగిలినవారిని సంహరించుట సుగ్రీవాంగద రామ లక్ష్మణులకు తేలికైన పని. రావణునికి తమ శక్తి సామర్థ్యములను తెలియచేసినట్లయితే- కనువిప్పు కలిగించ గలడేమో! దూతయినవాడు అన్ని కోణాలనుండి తన ప్రభువు కార్యాన్ని పాఠించగలగాలి. తానే ముందుగా శత్రువును కవ్వించి, కదనానికి రప్పించి కాలుని సన్నిధానానికి పంపాలి. అందుకు తగిన విధానం రావణునికి అత్యంత ప్రీతిపాత్రమైన ఆశోక వన విధ్వంసనం.

తలచినదే తడవుగా కర్తవ్యోన్ముఖుడై మనోహర సుందర సందన వనమును బోలిన ఆశోక వనమును- కొన్ని చెట్లు పెకలించి, మరికొన్నింటి కొమ్మలు విరచి కళకళలాడే ఆ వనాన్ని చిందరవందర చేశాడు. ఎదిరించిన వనపాలకులను మట్టుబెట్టాడు. ఈ వార్త రావణునికి చేరింది. ఆశ్చర్యపడి తనతో సమాన బల శాలురయిన కింకర గణాన్ని- ఆ వానరుని దండించమని పంపాడు. మారుతి వారిని యమపురి కంపాడు. మహావీరుడు జంబుమాలి, మంత్రుల పుత్రులు, సేనా నాయకులు దుర్ధర, విరూపాక్ష, యూపాక్ష, భాసకర్ణాదులు యమాలయానికి తిథులైరి. అక్షికుమారుడును సమవర్తి సన్నిధి చేరాడు. రావణ ప్రేరితులై ఒకరి తరువాత ఒకరు వచ్చుటకు మరలిపోయినది లేదు. తోరణ స్తంభము నెక్కి సింహనాదం చేస్తూనే ఉన్నాడు వీర సంహారానంతరం. ఆ నాదం చెవిబడగనే శత్రువుల గుండియ లదరి ఆగి పోవుచున్నవి. ఒకరితో యుద్ధము చేసిన రీతి మరొకరితో చేయుట

లేదు. ఆ అరుపులు, చరుపులు, వివిధ యుద్ధ భంగిమలు - ఈనాటి కరాటేలాంటి విద్యలను. తలపించుచున్నవి. అంటే యీవిద్య - అనాడు అంజనేయుడు చూపినదేనేమో!! అరుపులతో అదరగొట్టటం - చరుపులతో చావుదెబ్బ తీయటం -

తోరణ స్తంభమెక్కి సంహనాదం చేస్తూ -

జయత్సతి బలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః

రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభి పాలితః.

దాసోహం కోనలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్ట కర్మణః

హనుమాన్ శతృసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః.

న రావణ సహస్రం మే యుద్ధే ప్రతి బలం భవేత్

శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః.

అర్థయిత్వా పురీం లంకాం అభివాద్య చ మైథిలీం

సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వ రక్షసాం.

మహా బలశాలురైన రామ లక్ష్మణులకు జయమగు గాక!
మా సుగ్రీవ మహారాజునకు జయము !!

ఎంత క్లిష్ట కార్యాన్నయినా అవలీలగా అనాయాసంగా చేయగల నేను వాయు కుమారుడను. హనుమంతుడను. రామదాసుడు. శత్రు మర్దనుడను.

రాళ్ళు, చెట్లు పెళలించి విసరివేస్తూ పోరు సాగిస్తుంటే - వేయిమంది రావణులైనా నా ఎదుట నిలబడలేరు,

లంకను లవలేశం కూడా లేకుండా చేయగలను. బానకికి అభివాదం చేసి - రాక్షస గణం బెంబేలెత్తి బిత్తరపోయి చూస్తుంటే - సంతోషాంతరంగుడనై తిరిగి వెళతాను.

ఒకవైపు అరివీర భయంకర స్వరూపం. మరొకవైపు వినయ విధేయతలు. మారుతి యీ ప్రవృత్తి మహా మహిమాన్వితమైనది.

ఓ రాక్షసులారా! చూస్తున్నారని నన్ను. ఈపాటికి నా శక్తి ఏమిటో మీకు తెలిసే ఉంటుంది నాలాంటివారు మా రాజు కొలువులో వేలకొలది ఉన్నారు. కొందరు పది ఏనుగుల బలం కలవారైతే ఇంకొందరు వంద ఏనుగుల బలం కలవారు. ఇంకొందరో! వేయి ఏనుగుల బలం కలవారు. వారందరూ తరలి వచ్చారో-మీరూ, మీ లంకా నామ రూపాలు లేకుండా పోతాయి. ఇది నిజం. అంటూ ప్రాకార స్తంభం పెకల్చి విసిరివేశాడు. రాక్షస వీరులు ప్రాణభీతితో పరుగెత్తసాగారు.

ఈరీతిగా అంజనేయుడు చిత్ర విచిత్ర గతులతో చెట్లు పెకలించి, విసిరివైచి, గొళ్ళతో చీల్చి, పెడికిళ్ళతో పాడిచి, కాళ్ళతో మర్దించి, బిగ్గరగా అరచి వీర విహారం చేస్తూ తనపై దాడిచేసిన శత్రువులను మట్టుబెడుతున్నాడు.

రావణుని మడినిండా కలవరం, కలకలం. తాను పంపిన ప్రతి యోధుడూ మరలి వచ్చుటన్నది లేదు. బ్రతికి బట్టకట్టగలిగినవాడు లేదు. తనకూ, తనవారికి రణరంగమంటే కందుక శ్రీధ. ఓటమి యెరుగని యోధాను యోధులు ఒక్క కపికి అహుతి అయ్యారు. ఇప్పుడేం చేయాలి అని అలోచిస్తుండగా- ఆ వానరుని బంధించగలవాడు తన పెద్ద కొడుకు ఇంద్రజిత్తే ననిపించింది. ఇంద్రజిత్తు మహావీరుడు. సుర నాయకుని, సకల దేవతలను గడగడ లాడించినవాడు. ఎందరో శత్రువులను మట్టి కరపించిన ఇంద్రజిత్తుని రావించి, "కుమారా! ఈ కొతి సామాన్యమైనది కాదు. ఇతని ముందు మన సేనలు ఎందుకూ కొరగాకుండా

పోతున్నాయి వ్రజాయుధం సైతం పనిచేయుట లేదు. గతంలో నేనెందునో హరి వీరులను చూచాను. జాంబవంతుడు, వాలి సుగ్రీవులు, మైంద, ద్వీవిదుడూ- మొదలైనవారి బల ధైర్య, సాహసాలను నేనెరుగుదును కాని వారెవ్వరిలో లేని యుద్ధ గతి, పరాక్రమోత్సాహాలూ, రూపగుణ విశేషాలూ యీ వానరంలో కనిపిస్తున్నాయి చూడగా ఒక పెనుభూతం యీతని రూపంలో వచ్చి నట్లు తోస్తున్నది. అతనిని తేలికగా తీసుకోరాదు అతనిపట్ల ఏమరుపాటు తగదు. బాహుబాహీ పోరు పనికిరాదు. బ్రహ్మాస్త్రం పొందిన నీవు తప్ప మరెవరూ అతని ధాటికి తట్టుకోలేరు. అతని ప్రతి కదలికా గమనిస్తూ- పట్టి బంధించు. విజయుడవై తిరిగి రా" అని హనుమంతునిపై యుద్ధానికి పంపాడు.

ఇంద్రజిత్తు అత్యుత్సాహముతో పవన కుమారుని తాకెను. ఇంద్రురకు పోరు ఘోరముగ సాగినది. ఇంద్రజిత్తు కైత్ర విద్యలు, మాయా విద్యలు మాయలు నేర్చిన అంజనేయుని ముందు సర్వ ర్యము లయినవి. మహావీరుడైన మారుతి రణసాండిత్యికి మేఘనాథుడు ఆశ్చర్యపడి, మిగిలిన బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించినాడు. బ్రహ్మ వరం పొందిన అంజనేయుని బ్రహ్మాస్త్రం బంధించలేదు కాని రావణుని చూడతలచి తానే ఇచ్చాపూర్వకంగా బంధి అయ్యాడు.

విజ్ఞుడగువాడు మెస్సొందు వికృతుడైన

ఇంద్రజిత్తు కపివరుని రావణ సభముందు నిలిపాడు బంగరు గద్దీయపై అసమాన తేజస్సంపదతో వెలుగొందే రావణుని చూచి

అహో రూప మహో ధైర్యం అహో సత్త్వ

మహోధృతిః

అహో రాక్షస రాజన్య సర్వలక్షణ యుక్తతా.

స్వాదయం నుర లోకస్య స శక్రస్యాపి రక్షితా
అయం హ్యుత్సహతే క్రద్ధః కర్తుమేకార్థవం జగత్.

అహో! ఏమి రూపం! ఏమి ధైర్యం! ఏమి సత్త్వం! ఏమి శాంతం! మూర్తీభవించిన సర్వ శుభ లక్షణ లక్షణుడై విలసిల్లే యీ రాక్షస రాజు సురలోకమును సైతము పాలింప శక్తి సంపన్నుడు. ఇతడే అలిగిననాడు లోకాలను, సముద్రమున ముంచే త్తక పోవునా! అటువంటివానిని పరదారా వ్యామోహం ఎంతగ పెడదారి పట్టించినదో గదా!

అలాగే లంకేశ్వరుడును మారుతిని చూచి-

శంకా హృతాత్మా దధ్యో స కపీంద్రం తేజసా వృతం
కిమేష భగవాన్నందీ భవేత్పాక్షాదిహో గతః.

యేన శప్తోస్మి కైలాసే మయా నంబాలితే పురా
సోయం వానరమూర్తి స్యాత్ కిం స్విద్భాణోపి వా నురః.

వీడు ఎచటినుండి ఇటుకు వచ్చినాడు? ఏ పనికై వచ్చి యుండును? వచ్చినవాడు వసభంగము చేయనేల? రాక్షసులను నిర్బింప నేల? అలనాడు కైలాసగిరిని కదలింప నందీశ్వరుడు నాపై అగ్రహమును చూపెను కదా! అతడే యీ కపి రూపాన వచ్చి యుండునా? ఏమి తేజము? కానిచో బాణాసురుడు యీ ఆకృతిన రాలేదు కదా! అని శంకా హృతాత్ముడాయెను.

ఈ సన్నివేశంలో అంజనేయుడు నిర్వహించిన పాత్ర ఆసాధారణమైనది. కార్యసాధకుడు సమయస్ఫూర్తితో బాగుగా ఆలోచించి ఆత్మవిశ్వాసంతో సమయోచిత నిర్ణయం చేయగల ధైర్య

స్త్రైర్యాలు, బుద్ధి విశేషం— తరతరాలవారికి తరగనిగనిలా అందించిన ఆదర్శవంతుడు.

సామాన్యంగా సమాజంలో- విరోధిలోని లోపాలను ఎత్తి చూపి- అతనిని ద్వేషించేటట్లు చేయటానికే పాటుపడతారు కాని మంచినిమాత్రం మసిపూసి మారేడుకాయగా చేయచూస్తారు. అది పొరపాటు. మన కయిష్టునిలోని సద్గుణాలను, నదాశయాలను గౌరవించటం ధర్మం. దుర్గుణాలను ఎలాగూ విమర్శిస్తాం కదా. ఈ విషయంలో తరతమ భేదం చూపరాదన్నమాట. అలాగే ఆకారాన్ని చూచి అతని స్వభావ గుణ సంపత్తిని బేరీజు వేయరాదు. ఆకారమున్న- గుణముండబోదు. గుణమున్న ఆకారము లేక పోవచ్చు. ప్రధానం ఆకారం కాదు గుణం. ఆత్మ సముపమానంగా చేసుకుని నిర్ణయించాలి ఇదే భావాన్ని తెలిపే ఒక చాటువు ఇలా ఉంది.

విజ్ఞాడగువాడు మెప్పొందు వికృతుడైన
సుందరుండగు మూర్ఖుని చూడరెవరు
వాసనలు గల్గు కురు వేరు వాసికెక్కు
అందమైనట్టి మోదుగ నడుగరెవరు.

కోపావేశంతో కనుల నిప్పులురాల రావణుడు మంత్రిసత్తముడైన ప్రహస్తునితో “దురాత్మా! పృచ్ఛ్యతామేష కుతః కిం వాస్యకారణం, వనభంగే చ కోస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే”. ఈ దురాత్ముడు మన వీటికేల వితెంచెను? వన భంగ మొనర్చనేల? రాక్షసుల నేమి కతంబున హింసించెనో అదుగు” మని కాలయుక్తంగా అర్థవంతంగా పలికిన పలుకు లాలకించి హరి సత్తముడు లంకాధీశునకు—

హనుమంతుని దౌత్యం -

అనత్యం పీరికివాని లక్షణం :

రాక్షసేంద్రా! మీరనుకుంటున్నట్లు నన్ను ఇంద్ర, యమ, వరుణ, కుబేరులు- పంపలేదు. విష్ణుని దూతనూ కాను. ఉన్నమి తొజసుడగు రాఘవుని దూతగా తెలిసికొనుము. నేను వేషధారిని కాను. వానరుడనే. ఒక రాచకార్య నిర్వహణార్థం ఇచటికి వచ్చాను. లంకేశ్వరుని చూడ- వనభంగం కావించాను. ఉన్నట్టు డను కాను. ఆత్మరక్షణకై ఎదిరించిన రాక్షసుల వధించాను. దేవదానవులెవరూ నన్ను అస్త్రాలతో బంధించజాలరు పితామహుడట్టి పరాన్ని ప్రసాదించినాడు రాజదర్శన కాంక్షినై నేనే బ్రహ్మస్యానికి పట్టుబడ్డాను. మూర్ఖులు రాక్షసులు ఇతర పాశాలతో బంధించగా- ఆ అస్త్రబంధనం నుండి కూడా విముక్తుడనైనాను. 'మమ పథ్యం ఇదం వచనం చాపి శ్రూయతాం' పథ్యములైన నా మాటలను సావధానంగా వినవలసినది.

అహం సుగ్రీవ నందేశాత్ ఇహ ప్రాప్త స్రవాలయం

రాక్షసేంద్ర హరీశస్త్వాం భ్రాతా కుశలమబ్రవీత్.

ఓ రాజా! నేను వారి సోదరుడగు సుగ్రీవ సచివుడను. నీ సోదరుడైన సుగ్రీవుడు మొదటగా నీ కుశలం అడగమన్నాడు. జనకుని మాటను జవదాటక రాముడు సీతా లక్ష్మణ సహతుడై వివిన భూములకేతెంచి- దండాకాటవిన నపహృతయైన జానకి నన్వేషించుచు ఋష్యమూకము చేరినాడు. రామ, సుగ్రీవులు మిత్రులుగ పరస్పరం ప్రతిజ్ఞలు చేసుకున్నారు. వారిని నీవెరుగుదువు గదా! ఒక్క బాణముతో వారిని వధించి సుగ్రీవుని కిష్కింధ

కబిషిక్తునిగ చేసినాడు. సుగ్రీవుడు సర్వ దిశలకూ సీతాన్వేషణకై వానర వీరుల సంపినాడు. నేనిచటి కామె నన్వేషింప వచ్చి

“దృష్టా హీయం మయా దేవీ లబ్ధం యదిహ దుర్లభం
ఉత్తరం కర్మ యచ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః.

అశోకవనాన జనక నందినిని చూచాను. ఇక మిగిలిన కార్యమును నిర్వర్తించుటకు అవట రఘురాముడున్నాడు. మున్నుండు జరుగబోవు త్రిప్ర పరిణామం నీవు గమనించినట్లు తెలు. నీ హితము కోరి చెప్ప నా హితవు నాలకింపుము.

జన స్థాన వధం బుద్ధ్యా బుద్ధ్యా వాలి వధం తథా
రామసుగ్రీవ సఖ్యంబ బుద్ధ్యర్ప హితమాత్మనః.

జనస్థానమున నీ అనుంగు సేవకులు ఖర, దూషణాదులను మన్ను కరపించినదీ- నిన్ను చంకన ఇరికించి సప్త సముద్రాల ముంచి ఊసిరితో వదలిన బల పరాక్రమశాలి వాలిని ఒకే ఒక్క బాణంతో నేలకూల్చిందీ- రాముడు. ఆ రామ, సుగ్రీవ సఖ్యం నీకు ప్రాణాంతకం అన్నది గుర్తుంచుకో. రాజా! నీవు తెలియనివాడ వనుకోను. తపస్సంపన్నుడవు. సర్వశాస్త్ర విశారదుడవు. మీదు మిక్కిలి ధర్మము నెరిగినవాడవు. బుద్ధిమంతుడు క్షణక్షణం ప్రమాదాల నిలయం అధర్మ కార్యం ఆని- వాని జోలికి పోడు. నీ ఈశ్వర భక్తి- తపశ్శక్తి అధర్మము నుండి కాపాడలేవు. దేని ఫలితము దానిదే. ఇప్పటివరకు ధర్మఫలితము ననుభవించావు. ఇక అధర్మ ఫలితాన్ని రుచి చూడబోతున్నావు.

నీ వశమందున్న సీతను సామాన్య వనితగా భావింపకుము. ఆత్మరక్షణ సమర్థురాలయ్యు- అది తన నాథుని కపయశమని

అగిండి. “గృహ్యాయాం నాభి జానాసి పంచాస్యమివ పన్నగీం.”
అమె నీ ఇంట నున్న పంచాస్య పన్నగమని తెలిసికో. విష సం
సృష్ట మత్యర్థం భుక్తమన్న మివౌజసా. అవివేకియైనా గరళా
న్నాన్ని తినగోరునా! అమె కాళరాత్రి. లంకా నాశనకారిగా
గ్రహించు.

కాళరాత్రీతి తాం విద్ధి సర్వలంకా వినాశినీం

తదలం కాలపాశేన సీతా విగ్రహ రూపిణా.

ఇక దేవదానవుల వలన అపజయ మెరుగని వరం పొందిన
నీవు నర, వానరజాతివారైన రామ లక్ష్మణుల చేతిలో చావు కోరి
తెచ్చుకోకు. వానర, భల్లూక వీరులు వందల, వేల ఏనుగుల బలం
కలవారు, నీ సేనాబలం వారి ఎదుట నిలబడలేదు ఇంతెందుకు.
నా ప్రభువాజ్ఞ లేదుగాని ఉన్నచో నేనొక్కడనే చాలు. నీన్ను, నీ
రాజ్యాన్నీ సర్వనాశనం చేయటానికి.

కాన ఓ రాజా! కడసారి చెప్పి నా హితోపదేశాన్ని ఆచరించు.
నీకై ఇందరి ప్రాణాలను ఫణంగా పెట్టకు. లంకకు చేటు తీసుకు
రావద్దు. రాము నెదిరించ దేవ, దానవు తెవరూ సమర్థులు కారు.
రాముడు ఎన్ని తప్పులు చేసినా శరణన్నవానిని కాపాడు అర్హ
త్రాణ పరాయణుడు. పరమ దయాళువు. అ మహానుభావుని
శరణు కోరు. జన క్షయం కోరకు రావణా!

వీర వరేణ్యుడైన రఘువీరున కెగ్గొనరించి దేవ దే
వాదుల లోన నెవ్వరును బ్రాణము తోడ సుఖంబు నొందగా
నేరరు గాన నా వలుకు నిక్కముగా మదినమ్మి సీత నా
ధారుణి నేత కిచ్చి పుర దార సుతాదుల గాచి కొమ్ముగిన్.

తలలు తరించే తలారులను కూడ తలలు పంచునట్లు చేసేది

వాక్కు. మాట నేర్పుతో- కోపాగ్ని జ్వాలలు కక్కేవాడు కూడ నిరుత్తురుడై చేష్టలుడిగి వినునట్లు చేయగలదీ, తల ఊపించేదీ- మాట. ఈ సన్నివేశంలో అంజనేయుడు మహొన్నత రాజనీతిజ్ఞుడుగ, వాక్య విశారదుడుగా కనిపిస్తాడు సర్వకాలానుగుణమైన నయశాస్త్రాన్ని రాజనీతివేత్తలు “బేరా” అనునటుల వినిపించినాడు. రాక్షసరాజ సభలో ఉత్తమ రాయబారిగ గోచరిస్తాడు. ప్రదర్శించిన ధైర్య సాహసాలు- బంధీయై కూడ నిర్భీకుడై తెణుకు బెణుకు లేకుండ తాను చెప్పదలచుకున్న నీతి వాక్యాలను నిర్మోగమాటంగా వినిపించుట మరొకరికి సాధ్యము కానిపని. ప్రసంగ నైపుణి రాజకీయ నాయకులు, ప్రభుత్వ అధికారులు, సంఘ నేతలు- మొదలగువారు అవశ్యం నేర్వవలసినవి.

కార్యసాధకుడు- శత్రు బలగాలను పరిగణనలోనికి తీసుకొని వికరీతిగా వారిని భయకంపితులను చేయవలెనో ఆ రీతిగా చేయుట, దోషిగా భావించినపుడు- అత్మరక్షణకలా చేయవలసి వచ్చిందని తన నిర్దోషిత్వమును నిరూపించుకొనుట- రాజుగా ఉండవలసిన విధానం, రాజ ధర్మాన్ని మరచిన శత్రుకు కష్టనష్టాలు- వివరించిన రీతి అందరూ నేర్చుకొవలసినది.

“దుర్బలస్య బలం రాజా” అన్నది సూక్తి. దుర్బలులంటే- స్త్రీ, బాల, వృద్ధులు, అనాథలూనూ. వీరికి అండదండ లందించవలసిన రాజు నీతిదప్పి పట్టపగలే నట్టివీధిని పట్టబోరే జారచోరులు అన్నటుల ప్రవర్తించరాదు. అహంకార, దౌర్జన్యాలకు రాజుగా చోటియరాదు. చెల్లియుండియు సైరణ సేయగలగాలి. ఎంతటివారైన ధర్మం తప్పిన అధోగతే. ఇవన్నీ హనుమంతుని దౌత్యం మనకు నేర్పుతుంది.

అగ్రహ జ్వాల - లంకా దహనం

వధే తన్య సమాజ్ఞస్తే రావణే న దురాత్మనా.

హనుమత్సందేశం పిన్న రావణుడు సలసల కాగే నిట్టి చల్లని నీరు చల్లిన మంటలెలా గగనాని కెగయునో- అలా ఒక్క సారి ప్రచండాగ్నివలె మండిపడి 'దూత' అను మాట మరచి, అతనిని పట్టి చంపుడని ఆజ్ఞాపించగా-

సాధుర్వా యది వాసాధుః పరై రేష సమర్పితః

బ్రువన్ పరార్థం వరవాన్న దూతో వధ మర్హతి.

రాక్షసరాజా! దూత మంచివాడుగానీ, చెడ్డవాడుగానీ దూత అయినందువలన చంపరాదు. అతడాడు మాటలు తన ప్రభువువి కాని తనవి కావు. దూత అస్వతంత్రుడు. అందతని దోషమే మున్నది? కాన లోక విరుద్ధమూ- రాజనీతి వ్యతిరేకమూ అగు పని మనము చేయుట పాడి కాదు. మన కప్రియముల నొసరించి నందున బోడితల చేయుటో- కొరడాతో కొట్టుటో- అంగహీనుని చేయుటో వంటి శిక్షలు కలవు. వానిని చేరువచ్చుననగా రావణుడు—

“కపీనాం కిల లాఙ్గూలం ఇష్టం భవతి భూషణం

తదన్య దీవ్యతా శీఘ్రం తేన దగ్ధేన గచ్ఛతు”.

కోతులకు తోక అలంకారం ఆ తోకను వెంటనే తగల బెట్టండి. నలుదిక్కుల తిప్పి పరాభవించి పంపండి. తోక లేని ఇతడు తన జాతివారితో పరిహాసపాత్రుడు కాగలడు”.

తమ రాజు డొటినుండి యీ మాట వచ్చినదే తడవుగా రాక్షసులు పాత బట్టలు తెచ్చి నూనెలో ముంచి తోకకు చుట్టి ఆగ్ని

నంటించగా- భగ భగ మండే అగ్ని జ్వాలలు వెనువెంటనే విను వీధిని తాకినవి. ఈ వింత చూడ రాక్షస, రాక్షసీ గణము తమ తమ ఇళ్ళనువీడి వీధిలోకి రాసాగింది. మారుతి మండే వాలం ఎత్తి కొందరిని చావమోదాడు. కొందరు రాక్షస స్త్రీలు యీ వార్తను సీత చెవిన వేయగా- దుఃఖించినదై అగ్ని వలన వాయుకుమారు నకు ఏ కీడూ జరగరాదని, “అతనికి చల్లదనము కలిగించ” మని అగ్నిదేవుని ప్రార్థించింది. అమె అభ్యర్థనమును మన్నించినట్లుగ- హనుమానునికి వెచ్చదనమునకు మారుగా వాలము శీతలముగనే యున్నది.

అటులుండుటకు అనందాశ్చర్యాలను పొందిన పాపని “అగ్ని సఖుడైన తన తండ్రి వాయువు వలన గాని, ఆ రఘురాముని వలనగాని ఇలా జరిగి ఉంటుందని” భావించి తన దేహాన్ని తుంచిన ప చేసుకుని, కట్లను త్రెంచుకుని ఈ రాక్షసులు నన్ను ఏ అగ్నితో మర్యాద చేశారో- ఆ అగ్నితోనే వారికి మర్యాద చేస్తాను అని ఉత్సాహంగా ఒక్కసారి కుప్పించి పైకెగరి ఒక భవనం పైనుండి మరో భవంతిపైకి దూకుతుంటే- ఆ భవనాలన్నీ ఫెళ్ళ ఫెళ్ళార్పటులతో మంట లంటుకుని జ్వాలామాలికా తోరణాలయ్యాయి. ప్రహస్తుడు, రశ్మికేతుడు, కుంభకర్ణుడు, ఇంద్రజిత్తు మొదలగు రాక్షస వీరుల ఇళ్ళన్నీ కణాలమీద అగ్నికి ఆహుతి కాసాగినయ్యి. ఎటుచూచినా- రాక్షసుల అక్రందనలే- విషాద గీతాలే.

“వామ్మో! వీడెవడో!! ఇంద్రుడో! బ్రహ్మో! నిర్జర నాథుడో! అయివుంటాడు. చూస్తుండగానే లంకకు ఎంత చేటు వచ్చింది” అని వాపోతూ రాక్షసులు విలపింపసాగారు.

పశ్చాత్తాపం - ఆత్మ పరీక్ష

మిన్నంటే రాక్షస హాహాకారాల మధ్య లంకంతా అగ్నికి అహుతికాగా అంజనీ సుతుడు లాంగూళి జ్వాలను సముద్ర జలాల చల్లార్చుకుని వెనుదిరిగి చూడగా అగ్నికి అహుతి అయిన లంకా నగరం హృదయ విదారకంగా కన్పించింది. అంతలోనే అశేకవనాన సీత గుర్తురాగా - “తానెంతో తప్పు చేయటం జరిగింది. ఆవేశంలో అశేకవనంలో సీతామాత ఉన్న సంగతి గుర్తించలేక పోతి నే! ఎంత దారుణానికి ఒడిగట్టాను. తానింతగా కష్టపడింది ఇందుకోసమేనా!” అని తన పనిని గూర్చి తాను వితర్కించు కుంటూ—

ధన్యాస్తే పురుషశ్రేష్ఠా యే బుద్ధ్యా కోపముద్ధితం
నిరుంధంతి మహాత్మానో దీప్త మగ్ని మివాంభ సా.
క్రుద్ధః పాపం న కుర్యాత్కః క్రుద్ధో హన్యాద్గురూనపి
క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నర స్సాధూ నధిక్షిపేత్.
వాచ్యా వాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్త్తవీత్
నా కార్యమస్తి క్రుద్ధస్య నా వాచ్యం విద్యతే క్వచిత్.

అగ్రహవేశాలతో తాను చేసిన పని ఇది. జ్వాజ్వల్యమానంగా వెలుగొందే అగ్నిని నీటితో చల్లార్చినటుల- హృదయ కుహరాల నుండి ఉవ్వెత్తున ఎగిరే అగ్రహ జ్వాలలను- క్షమాగుణంతో అర్చువాడే మహాత్ముడు. కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలలో రెండవది క్రోధం. అంటే కోపం. క్రోధి ఎంతటి దారుణానికయినా వెనుదీయడు. మహా పాప కార్యమైన గురు హత్యకు పాల్పడతాడు. కఠినమైన అతని వాక్కులు గుండెకు

మానని గాయాలు. సాధు, సజ్జనులకు కోపగాని మాటలు అంపపు కోతలు. మంచి చెడుల విచక్షణ, పాపపీతి- అసలేఉండదు. నోటికి వచ్చిందెల్ల పలుకుతాడు. చేతకు వచ్చినదెల్ల చేస్తాడు.

“నేను సీతామాత క్షమాన్ని మరచి, అగ్నికి లింగను ఆహుతి చేయటం ఎంత సిగ్గుమాలిన పని. ఆమెకేదైన కీడు జరిగి ఉంటే- స్వామికార్యం చెడగొట్టిన నా జన్మ నిరర్థకం. బుద్ధిహీనుడనై నా వానరత్వాన్ని ఋజువు చేశాను” అని వ్యాకులత నొంది మరల వివేకంతో “సీతారాముల ప్రభావం వలన అగ్ని- నన్నే ఏమిచేయ లేదు. అటువంటపుడు పరమ కళ్యాణీ, పతివ్రతా శిరోమణి సీతను అగ్ని దహించునా! నాగ్ని రగ్నే ప్రవర్తతే! అగ్నిని అగ్ని దహించదు. ఆమె తేజస్సంపదయే ఆమెను కాపాడును” అని అనుకొనుచుండగా-

దగ్ధేయం నగరీ నర్వా సాట్టప్రాకార తోరణాః

జానకీ న చ దగ్ధేతి విన్మయోద్భుత ఏవ నః.

అకాశవీధిన సంచరించు సిద్ధచారణులు- “లింగంతా బూడిద బుగ్గి అయినా జానకిని ఏమాత్రపు అగ్నిశిఖా తాకలేదు. ఎంత ఆశ్చర్యం” అని సంభాషించుకొను మాటలు చెవులబడగా మారుతి అమితానంద మానసుడాయెను.

ఈ సన్నివేశమున ఆంజనేయుడు నవనవోన్మేషమైన బుద్ధి విశేషమును కనబరచాడు. నిజం ఎంతో నిష్ఠురమైనది. అందుకే మనకొక సామెత ఉంది. నిజం చెప్పేవాడికి లోకమంతా విరోధులే. ఈ లోకకస్తు మాట అచరణీయం కాదంటుంది చాణక్య నీతి. “సత్యం వల్లనే భూమి స్థిరంగా ఉంది. సత్యం వల్లనే

సూర్యుడు తపిస్తున్నాడు. సత్యం వల్లనే గాలి వీస్తుంది. సత్యం వల్లనే జగత్తంతా నిలిచిఉంది". మరి స్థూర సత్యం తనకెంతో హాని అని అగక అంజనేయుడు మంచిని ప్రబోధించినందుకు ఫలితం లాంగూల దగ్ధం. ఐనా వెరవక దానితోనే శత్రుమర్దన చేయటం జరిగింది, భయపడి సత్యం దాచరాదు అసత్యం చెప్పటం పిరికితనానికి చిహ్నం లోకంలో గాలామంది తాము చేసింది అణువైనా పరమాణువంత గొప్పతనంగా చెప్పుకోవటం ప్రత్యక్షంగా జరుగుతున్నదే కాని అది హర్షణీయం కాదు. తాము ఎంతో చేసి కొద్దిగా చేశానని చెప్పటం, అదీ చైవానుగ్రహం. పెద్దల ఆశీర్వాదంగా భావించటం వినయవతుల లక్షణం అదే హనుమ లంకా దహన సందర్భంలో తన తండ్రి, శ్రీరామచంద్రుల అనుగ్రహం వల్ల అగ్ని తన వేడిమితో నన్ను బాధించటం లేదు అని చెప్పటం. ఈ విషయాన్నే ఒక కవి ఇలా చెప్పాడు.

చేయకుండ జేసెతి నని చెప్పనాత
డధముడు, రవంతజేసి కొండంతచేసి
నాడననువాడు గర్వి యెంతయో యొనర్చి
సుంత జేసెతి ననువాడు సుజను డిలను.

అంజనేయుడు - ఉత్తమ వార్తాహరుడు

తతః కపిం ప్రాప్త మనోరథార్థ
స్తామక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా
ప్రత్యక్షత స్తాం పునరేవ దృష్ట్వా
ప్రతి ప్రయాణాయ మతిం చకార.

తత స్త శింశుపా మూలే జానకీం పర్యవస్థితాం
అభివాద్య అబ్రవీద్విష్ట్యా పశ్యామి త్వామిహాక్షతాం.

మరల తిరిగి ఒక్కసారి సీతామాతను దర్శించు కోరిక కలిగింది. వెంటనే ఒక్క ఉదుటున ఆశోకవనం చేరి శింశుపా వృక్ష చ్ఛాయలో నున్న జానకీ మాతకు నమస్కరించి- ఆమె ఆశీస్సుల నంది కిష్కింధ కేగనెంచి ప్రసవణ పర్వతం పైనుండి ఉత్తర దిక్కుగా పయనించసాగాడు. సమధికోత్సాహంతో అంజనేయుడు రామబాణంలా ముందుకు సాగిపోతూ మార్గమధ్యాన మైనాకుని పలకరించి, మహేంద్రగిరి సమీపం చేరబోతూ ఉల్లాసంగా, ఉత్సాహంగా మేఘధ్వనిని బోలిన ధ్వనిని చేశాడు. ఆ గంభీర ధ్వని విని జాంబవంతుడు “మన మారుతి సీత జాడ తెలుసుకుని వస్తున్నాడు. అందుకే విజయధ్వనిని సంకేతంగా చేశాడు. నిస్సందేహంగా ఆ ధ్వని అంజనేయునిదే” అని వానరులకు తెల్పుగా-అవధి లేని ఆనంద తరంగాల తేలియాడారు వానరులు. చెట్ల కొమ్మలను ఊపుతూ, పెద్ద ధ్వనిచేస్తూ, కేకలు వేస్తూ, కిలకిలారావాలు చేస్తూ- తోకను పైకెత్తి నెలకేసి కొడుతూ. తమ బట్టలను చింపుకుంటూ- అంజనేయునకు మధుర ఫలాలను అందింప చూస్తున్నారు. ఈ రీతిగా ఆ ప్రాంతమంతా ఎటుచూసినా వానరుల ఆనంద కోలాహలంతో నిండిపోయింది.

అంజనేయుడు క్రిందికి దీగబోతూ “దృష్టా సీతౌతి విక్రాంతః సంక్షేపేణ న్యవేదయత్”. చూచాను సీతను ఆశోకవనంలో అంటూ సంక్షేపంగా, సవివరంగా అవటి వార్తలను చెప్పగా “దృష్టేతి వచనం మహర్థం అమృతోపమం” చూచానన్నమాట అవటి వారందరికి అమృతోపమానమైంది అంజనేయుని సాహస కృత్యాలు వారిని అబ్బురపరచినవి. ఆనందసంద్రాస వారు పొంగిపొంగి ఉప్పొంగారు మారుతి నెంతగనో ప్రశంసించారు.

ఇచట హనుమంతుని వచోనైపుణి గమనింపతగినది. అంజనేయుడు వారిని వీడి వెళ్ళినది మొదలు వేయి కనులతో సీతామాత కనిపించినదన్న వార్త తెచ్చు పవన కుమారుని మాటకై నిద్రాహారాలు మాని ఎదురుచూస్తున్నారు. తనను చూడగనే వారికి పోయిన ప్రాణాలు లేచివచ్చినట్లవుతుంది. అటువంటప్పుడు వారికే అనుమానం రానివిధంగా సంతోషం కలిగించే మాట ముందు చెప్పాలి. అందుకే 'సీతను చూచాను' అనలేదు, 'చూచాను సీతను' అన్నాడు సీతను అనీ అనకముందే వ్యధాకులిత హృదయములై వానరులు సీతకేవో ప్రమాదం జరిగిందనే ఆవేదనకు లోనవుతారు. వారినలా నొప్పించరాదు. 'చూచాను' అని అంటే 'అమ్మయ్య' సీత కనిపించింది అని అనందపడతారు. ఇదీ మాటకారితనం అంటే!

వానరులంతా చుట్టూ చేరి— "తన ప్రయాణం ఎలా సాగింద"ని అడిగినప్పుడు అంజనేయుడు వారికి సముద్రమును లంఘించినది మొదలు తిరిగి వచ్చునంతదనుక జరిగిన విషయాలను విపులీకరిస్తాడు.

ఇందులో సీత జాడ- తనకెదురైన విఘ్నాలు- అబ్బురపరచే తన కదన పాండితి అంతా వారికి వివరిస్తాడేకాని సీతా సందేశం మాత్రం చెప్పడు. ఎవరితో ఎప్పుడు ఎంతవరకు చెప్పాలో అంత వరకే చెప్పాడు. మిగిలిన విషయాలు వీరికి చెప్పట అసవసరం అని ఊహిస్తున్నాడు. ఇదీ హనుమంతుని వచో వైభవం.

వార్తాహరులైనవారు- వారిని మనం యీనాడు విలేఖరులు అంటున్నాం. విలేఖరులైనవారు తాము చూచిన, విన్నవానిని పత్రికల కెక్కించేముందు ఎంతవరకు ప్రజలకు తెలియజేయాలో, ఏ విధంగా తెలియజేస్తే ప్రజలు అవగాహన చేసుకుంటారో అంత వరకే వ్రాయాలిగాని అసవసరమైన విషయాలను పొందుపరచ

రాదు. అలాచేస్తే అవగాహనా లోపంవల్ల పరిస్థితులు పెడదారి పట్టే ప్రమాదముంది. వివేకంతో విలేఖరులు వాస్తవ విషయాలను ప్రజలకందించేటప్పుడు ఇలాగ ఉండాలి అని యీ సన్నివేశం తెలియజేస్తుంది

హనుమద్వాక్యములను విన్న అంగదుడు అమితానందభరితుడై-

సత్వే వీర్యే న తే కశ్చిత్ నమో వానర విద్యతే

యదప స్తుత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః

జీవితస్య ప్రదాతా నస్త్యమేకో వానరోత్తమః.

త్వత్ ప్రసాదాత్ నమేష్యామః సిద్ధార్థ రాఘవేణ హ
అహో స్వామిని తే భక్తి రహో వీర్య మహోధృతిః.

“వానరోత్తమా! బల సరాక్రమాలలో నీకు సాటిరాగల వారెవరూ న భూతో న భవిష్యతి. అతి విస్తీర్ణమైన సాగరాన్ని దాటి కార్యసాధకుడవై తిరిగివచ్చిన నీవు మాకు ప్రాణదాతవయ్యా! నీకై ఎంతగ ఎదురు చూచామో!! కాంతిలేని గాజు కళ్ళయిన మా కనులకు వెలుగును నింపినవాడవు నీవే! నీ మూలమున మేము సఫల మనోరథులమయ్యాము. రామ ప్రభుని దర్శన భాగ్యము నీ వలననే మాకు లభించుచున్నది. ఆ స్వామిపై నీకున్న భక్తి శ్రద్ధలు, నీ ధైర్యసాహసాలు- అహో! అశ్చర్యకారకాలు’ అని ఆభినందించాడు.

వానరులందరూ రామ సందర్శనాభిలాషులై కిష్కింధకు పయనమయ్యారు. కిష్కింధ పాలిమేర చేరబోతుండగా- మధువనం కనిపించింది. అందలి మధువును ఆస్వాదింపకోరారు వానర వీరులు. అంగదుని అంగీకారంతో మధువనం వానరవీరుల కానంద వాట్కరంగ స్థలమైంది. మధు రసాస్వాదన మత్తులో కొందరు

అడగా- కొందరేమో పాటల పల్లవి అందుకున్నారు. కొందరైతే విరగబడి నవ్వుసాగారు. ఇంకొందరు వదరుబొతులై అర్థమేలేని మాటలతో గారడీ చేసుసాగారు. వన సంరక్షకుడూ, సుగ్రీవుని మేనమామ దధిముఖుడూ, అతని పరివారం మధుపాన మత్తులై మతులుపోయి మ్రానులను ముక్కలుచేసి వానరులను చూచి మ్రాన్నడి- అంతలో తేరుకుని కర్తవ్యం గుర్తురాగా అడ్డగించారు. సమధికొత్తాహలకు మధుమత్తు తోడుకాగా- వానరులు వన సంరక్షకులను చిత్రవిచిత్ర భంగిమలతో చితకగొట్టారు. వనపాలకులు ఏక్కబలంతో పరుగు లంఘించుకున్నారు. తమ ప్రభువు సుగ్రీవునికీవార్త చెవినవేయగా- దధిముఖునితో సుగ్రీవుడు “మామా! అంగద జాంబవంత హనుమదాది వానర వీరులు సీతను చూచారు. సందేహం లేదు. ఆ ఆనందంతో అలా చేశారు. వారి దోషం ఏమీ లేదు. వారిని మన్నించు. వారిని వెంటనే సాదరంగా, హృదయ పూర్వకంగా ఆహ్వానించు. రామ లక్ష్మణులు, నేను ఆ వానర వీరులను చూడగోరుతున్నామని చెప్ప” అని పంపి రామునితో.

కౌసల్యా సుప్రజా రామ సమాశ్వసిహి సువ్రత
దృష్టా దేవీ న సందేహో న బాన్ధేన హనూమతా.
న హ్యాన్సస్సాధనీ హేతుః కర్మణోన్య హనూమతః
కార్యసిద్ధి ర్మతిశ్చైవ తస్మిన్వానర పుంగవే
వ్యవసాయం చ వీర్యం చ శ్రుతం బాపి ప్రతిష్ఠితం.

రామభద్రా! అంగద, జాంబవంత, హనుమంతాది వానర వీరులు సీతను చూచే వస్తున్నారు. సందేహం లేదు ఎందుకంటే- వానరుల కిచ్చిన గడువు దాటిపోయిన తరువాత నాఎదుట నిలబడ

గల వానరులెవ్వరూ లేరు. గడువుదాటి వస్తున్నారంటే- నిస్సం దేహంగా సీతామాత జాడ తెలుసుకున్నారన్నమాటే. పైగా మహోత్సాహంగా- మాతాత ముత్రాతలనుండి కంటికి రెప్పలా కాపాడు కునే మధువనం ధ్వంసం చేశారంటే- కార్యసాధనా మహోత్సాహమే కారణం.

ఈ కార్యసాఫల్యతలో ప్రధాన పాత్రధారి, సూత్రధారి హనుమయే. అతనిలో కార్యసిద్ధికి కావలసిన శక్తియుక్తులు, సఫలతా ప్రయత్నము, పరాక్రమము- పైగా శాస్త్ర పాండిత్యావగాహన పుష్కలంగా ఉన్నాయి. హనుమయే సీతను చూచి ఉంటాడు. దృష్టా సీతా న సందేహః.

రాముని అభినందన

అని చెప్పుచున్నంతలో గగనాన కిలకిలారావాద, ఉత్సాహసింహనాదాలు సుగ్రీవునికి శ్రవణానందం కాగా, పర్వదినాలలో పొంగే సముద్రుని వలె అనందభరితుడై వాలం పైకెత్తాడు. అంగదాది వానర వీరులు ఉల్లాసంగా భూమికి దిగి రాముని గుుంగిట నిలచారు. 'దృష్టా సీతా' అంటూ వినముడై రామునికి నమస్కరిస్తూ మారుతి చెప్పాడు. పావని మాటలు రామ లక్ష్మణులను అనందవార్ధిలో ముంచెత్తినవి.

రావణాంకఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభి స్సురక్షితా
ఏకవేణీధరా దీనా త్వయి చింతా పరాయణా
అధశ్శయ్యా వివర్ణాగీ పద్మినీవ హిమాగమే
రావణా ద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్య కృతనిశ్చయా
దేవీ కథంచిత్ కాకున్ధ త్వన్మనా మార్గితా మయా.

రామచంద్రా! లంకా నగరమంతా గాలించి రావణాంతః పుర ఆశోకవనాన వికారాకార రాక్షసిగణ పరివృతయై చిక్కి శల్య మైన జానకిని చూచాను. ఏకవేణీ ధారిణి, దీనురాలై నీపై చిత్త ముంచి- సదా నిన్నే స్మరించుచు, కటిక నేలపై పవళించుచు వివర్ణమై హేమంతకాల పద్మినిలా రావణుని చూడనొల్లక మరణమై శరణముగా తలచిన మైథిలిని చూచాను అంటూ మొదలు పెట్టి- ఆమెకు నమ్మకమును కలిగించుటకు తాను చేసిన ప్రయత్నము- తనపై విశ్వాసముంచి ఆమె చెప్పిన కాకాసుర కథ, మన శిలాతిలక వృత్తాంతం చెప్పి ఆనవాలుగా సీతామాత ఇచ్చిన చూడామణిని ఇస్తూ సీతా సందేశం కనులకు కట్టినట్లు వినిపించగా రాముడు చూడామణిలో సీతను చూస్తున్న అనుభూతిని పొంది కేసరి తనయుని అభినందిస్తూ-

కృతం హనుమతా కార్యం సుమహత్ భువి దుష్కరం
మనసాపి యదన్వేషన న శక్యం ధరణీతలే.

హనుమంతుడు అమిత శక్తిసంపన్నుడూ, ప్రాజ్ఞుడూ కాన లంకానగరం చూచి తిరిగి రాగలిగాడు. ఇతరులు దీనిని మనసున కూడా ఊహించనైనా ఊహించలేరు. సాగరయానం చేయగలవారు గరుత్మంతుడు, వాయుదేవుడు. వారికి నరిజోడు యీ హనుమంతుడు.

దుష్కర కార్యమునందు నియుక్తుడై యజమాని అజ్ఞును సమయానికి తగినరీతిగా నిర్వర్తించి వచ్చు సేవకుడు ఉత్తముడు. యజమాని కార్యమును చెప్పినంతవరకే సమర్థునిగా నిర్వహించి వచ్చు సేవకుడు మధ్యముడు. స్వామి కార్యమును చెప్పినంత వరకైనా నెరవేర్చజాలని భృత్యుడు అధముడు.

అహం చ రఘువంశశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః

వై దేవ్యా దర్శనే నాద్య దర్శితః పరిరక్షితాః.

ఈ మహాత్ముడు నిస్సందేహంగా ఉన్నత శ్రేణికి చెందిన సేవకుడు. ఈతడెనర్పిన ఉపకారమునకు నేను, లక్ష్మణుడు, రఘువంశీయులు అంతా ఎంతో ఋణపడి ఉన్నాం. ఈతని ఉపకృతికి నా సర్వస్వం అర్పించినా సమానం కాదు.

మయి ఏక జీర్ణతాం యాతు యిత్త్వయోపకృతం కపే
నరః ప్రత్యుపకారాణాం అపత్వాయాతి పాత్రతాం.

హనుమా! నీవొనర్పిన యుపకారము నాలో జీర్ణించుగాక. ఇదిగో! నా అలింగనమే యీ సమయాన నీకిచ్చు బహుమానం అని ఎంత తపస్సు చేసినవారికిని అందుకోరాని, అందుకోలేని గాఢ పరిష్కంఠంతో సమ్మానించాడు.

అంజనేయుని ఔచిత్య సంభాషణ, విషయ వివేచనాశక్తి, ఉచితానుచిత ప్రవర్తన గమనింపతగినది. ఏమంటే- అంగద, జాంబవంతాదుల దగ్గర తన పరాక్రమం పరిక్రమించిన విధానం- ఆ అద్భుత సాహస కృత్యాలు వివరించాడేగాని సీతాక్షా సందేశం- ఆమె చెప్పిన అనవాళ్ళు చెప్పలేదు. ఇక రాముని సన్నిధిలో తన సాహసయాత్ర, బల ప్రదర్శన వగైరాలు చెప్పక కేవలం నైదేహి వచనాలే వివరిస్తాడు. ఇందులో ఒక రహస్యం ఇమిడి వుంది. ముందే మనం చెప్పకున్నాం. తన ప్రతి కదలికలో, నడ పడికలో లోకానికో సందేశం చాటాడని.

ఇక్కడ- సమాన వయస్కుల దగ్గర, స్నేహితుల దగ్గర మాత్రం తన శక్తియుక్తులు చెప్పుకోవచ్చుగాని, పెద్దల దగ్గర మాత్రం తగురీతిలో విధేయతా వినమ్రతలతో- అచి తూచి మాట్లా

దాలి. అలాంటప్పుడే వారి అదరాభిమానాలూ, ఆశీస్సులూ వీరికి లభిస్తాయి. అంతర్గతంగా వారి శక్తి వీరిలో ప్రవేశిస్తుంది. అలాకాక పెద్దల సమక్షంలో గొప్పలు చెప్పుకుంటే. వారు దానిని 'అహంకారం'గా భావించే అవకాశం లేకపోలేదు. వారి అగ్రహానికి గురి కావలసి వస్తుంది. తన వీర్యం నిర్వీర్య మవుతుంది, అదీ ఇచట గమనింపవలసిన సందేశం

అంజనేయుని. లంకానగర శోధనా వివరణ

నగరానికి సమాయత్తమవుతూ రాముడు— “అంజనేయా! లంకా నగరాన్ని రాక్షసులెలా రక్షిస్తున్నారు. వారి బలిగం, ఆయుధ సంపత్తి ఎంత? వివరంగా చెప్ప” మనగా—

హృష్టా ప్రముడితా లంకా మత్తద్విప సమాకులా
మహతీ రథ సంపూర్ణా రక్షో గణ సమాకులా.

వాజిభిశ్చ సుసంపూర్ణా సా పురీ దుర్గమా వరైః

దృఢబద్ధ కవాటాని మహా పరిషువంతి చ.

“రామా! లంకానగర వైభవం వర్ణనాత్మకం. ఆ నగరవాసులు చీకూ చింతాలేనివారు. కడుపులోని చల్ల కడలికుండా సుఖమయ జీవనయానం సాగిస్తున్నారు. సలిలిత రాగ సుధారస గానాలతో.. సర్వ కళామయ నాట్యవిన్యాసాలతో విరాజిల్లే లంకా పట్టణం.. వేనవేల రథాలతో, ఏనుగులతో, గుఱ్ఱాలతో అలరారే స్వర్ణమయి.

ఇక యీ లంకా నగరానికి నలుదిక్కుగా నాలుగు ద్వారాలు. వాటికి అభేద్యమైన కవాటాలు. వాటికి రాళ్ళూ, బాణాలూ వర్షించే యంత్రాలు, బల పరాక్రమాలుగల సాయుధపాణుల కావలా. ఆ నగర ప్రాకారం బంగారుమయం. ప్రాకారాన్ని చుట్టుముట్టిన

అగడ్త. నిరంతరం నిండుగా ప్రవహించే నీరుగల అగడ్తలవి. లంకా ప్రవేశ నిర్గమాలకు నలువైపులా వేలాడే వంతెనలు- వాటిని వాల్చుటానికి, ఎత్తటానికి యంత్రాలు, ఇది శత్రు దుర్భేద్యం.

నేను ఆ నాలుగు వంతెనలను విరగగొట్టాను. అగడ్తలను నామరూపాలు లేకుండా పూడ్చివేశాను. ప్రాకారం రూపురేఖలు లేకుండా చేశాను. భవనాలన్నీ భస్మీభూతం చేశాను. ఇక మన ముందున్న తక్షణ కర్తవ్యం సముద్రాన్ని దాటడం" అన్నాడు అంజనేయుడు

ఇచట హనుమానుని బుద్ధి వైభవం గమనింపతగినది. తాను లంకా పరిసరాలను పరీక్షిగా పరికించాడు. సామ, దాన, భేదోపాయాలకు లొంగని రాక్షసులను ఆశోకవన ధ్వంసంతో వారిపై దండోపాయం ప్రయోగించాడు. లంకానగర రహస్యాలు తను గొన్నాడు. పూర్తి అవగాహనతో గుర్తు పెట్టుకున్నాడు. అవసర సమయాన వినియోగించుకున్నాడు. ముందుచూపు కలిగినవాడు కాబట్టి భావికాలాని కనుగుణంగా ప్రవర్తించి ఉత్తమ దూతగా రామునిచే ప్రశంసింపబడినాడు.

కారణాంతరాల వలన మనం ఏదైనా సరిక్రొత్త తావునకు వెళ్ళుట జరిగితే- ఆ ప్రదేశం పూర్తి సమాచారాన్ని, అచటివారిని మంచి మాటలతో అలిరించి తెలుసుకోవాలన్నమాట. అవసరమైనంతమట్టుకే కొందరి ప్రవర్తన ఉంటుంది. అలా చేయరాదు. దీర్ఘదర్శివోలే ఆ ప్రాంతపు టానుపానులను పూర్తిగా గ్రహించగలగాలి.

విభీషణ శరణాగతి - ముందు చూపు

లంకా నగరాన రావణునితో “యుద్ధము తగదని, సంతి చేసుకొమ్మని, అన్నీ అశుభ శకునాలే కనిపిస్తున్నాయని” తన శక్తి వంచన లేక ఎంతగానో సమరము నాపనెంచిన విభీషణునికి తిరస్కారావమానాలే ఎదురుకాగా- తన సహచరులతో రాముడున్న తావునకు వచ్చి శరణు వేడినాడు. సుగ్రీవాది వానర వీరులు. విరోధి సోదరుడు కాన ఇతనికి శరణ మిచ్చుటకు ఇది తగిన సమయము కాదని తమ తమ వాదనలను వినిపించగా- అంజనేయుడు విభీషణుని అంతరంగాన్ని అవలోకించి ఆరి వర్గమునకు చెందిన వాడైనా ఇతని హృదయం ధర్మబద్ధం. ఇతనిలో ఏదోషం లేదు. ఆశ్రయమీయ తగునని నయబుద్ధితో వివరించి శ్రీరామునికి అత్యంత ప్రీతిపాత్రుడయినాడు.

గతాన్ని నెమరువేస్తూ, వర్తమానాన్ని చూస్తూ, భావిని ఊహించగలవాడే భవిష్యత్తులో సుఖసంతోషాల నందగలడు. సలహాల నిచ్చువారు తమ యజమానులకు మేలు జరుగురీతిన ప్రజ్ఞా పాటవాలతో భవిష్యత్కాలాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని బాగోగులు విచారించి సలహా, సంప్రదింపులు జరిపిననాడు అటు యజమాని సత్ఫలితాల నందగలడు. ఇటు అ సేవకునిపై యజమానికి గౌరవభావం ఇనుమడించును. ఇచట బుద్ధి విశేషం ప్రధానం. స్వార్థమే లేని పరార్థం ప్రధానం. నేటికాలాన ముఖ్యంగా కీలకమైన పదవులలో నున్నవారు అంజనేయుని ధీవైభవాన్ని ఏకించేంగ్రహించినా ప్రభుత పడిపోదు. తిరోగమన పథంవైపు సాగదు. ప్రగతిపథాన నడుస్తుంది. ఎటుచూచినా స్వార్థం, స్వార్థం, స్వార్థం తప్ప పరార్థం కానరాదే. చూడండి హనుమ అందరివలెకాక రాబోవు రామ, రావణ యుద్ధంలో శత్రువుల రహస్యాలు, వారి

జవజీవ రహస్యాలన్నీ తెలిసిన విభీషణుని అవసరం ఎంతో ఉందని గ్రహించిన ప్రాజ్ఞుడు కాననే శరణమీయ తగునని సలహా ఇచ్చినాడు. ఈ సన్నివేశం దృష్టిలో ఉంచుకొనే ఏమో!! “ఇంటి గుట్టు లంకకు చేటు” అన్న సామెత వచ్చియుండును. ఎదుటివాని మనసును గ్రహింపగలది ఒక్క బుద్ధి విశేషమే. అది హనుమంతునికి వెన్నతో పెట్టిన విద్య. బుద్ధి వైభవాన్ని తెలిపే ఒక పద్యం మన సాహిత్యంలో ఉంది. గమనించండి.

వాయువు దూరని చోటను

తోయజ బాంధవుని రశ్మి దూరని చోటన్

ధీయుతుల బుద్ధి దూరు ని

రాయాసంబునను కార్యమగు తద్బుద్ధిన్.

సద్వర్తనము పదలక యుండిన

మనుజుడు పూజ్యుడు జన సమాజమునన్

సేతువు నిర్మించి, సముద్రం దాటి ఆవలితీరం చేరి యుద్ధ సన్నద్ధులై చివరిసారిగా రావణునికి హితవు చెప్పటకై - రాముడు అంగదుని రాయబారిగా పంపినాడు. అంగద రాయబారం విఫలమైంది. వానరసేన రాక్షసులను ఢిక్కొడి. పోరు భీకర రూపం దాల్చింది. ధూమాక్షి, వజ్రదంష్ట్ర, అకంపన, ప్రహస్తాది రాక్షస వీరులు రాము నెదిరించి అనువులు బాసారు. కుంభకర్ణుడు కుంభినీధవుని చేరాడు. ఇంద్రజిత్తు మాయా యుద్ధం ప్రారంభించాడు. బ్రహ్మాస్త్రాన్నే ప్రయోగించాడు. రామ, లక్ష్మణ, సుగ్రీవ, అంగద, జాంబవంతాది వానర, భల్లూక వీరులు మూగ్ధతులయ్యారు. వానర సైన్యంలో ఇరువురుని మాత్రమే బ్రహ్మాస్త్రం కట్టడి చేయలేక పోయింది. ఆ ఇరువురూ విభీషణ, అంజనేయులు. వారు

అహవరంగం అంతా కలయతిరుగుతూ - “యీ పరిస్థితినుండి తమ వారి నెలాగ తప్పించాలి” అని ఆలోచిస్తున్నారు. ఇంతలో జాంబవంతుని సమీపించారు. విభీషణుడు జాంబవంతుని “తాతా! ఎలా ఉన్నావు” అన్నాడు.

“విభీషణా! నా శరీరం బాణాహతికి దెబ్బతిన్నది. చూపు మందగించింది. చూడలేకున్నాను, నీ స్వరాన్నిబట్టి గుర్తించాను. అంజనేయునికి క్షేమమా?” అన్నాడు.

భల్లూకరాజు మాటలు విభీషణుని అనందాశ్చర్యాలకు లోను చేసినయ్యి.

రామ లక్ష్మణులనో - సుగ్రీవునో - అంగదునో అడుగక అంజనేయుని క్షేమం విచారిస్తున్నావేమి రాజా! అనగా —

అస్మిన్ జీవతి వీరోతు హతమమవ్యహతం బలం
హనూమత్యుజ్జిత ప్రాణే జీవనోపి మృతావయం.

ధరతే మారుతిస్తాత మారుత వ్రతిమోయది
వైశ్వానర సమో వీర్యే జీవితాశా తతో భవేత్.

విభీషణా! అంజనేయుడు జీవించియున్న - వానర వీరులందరూ మరణించిననూ జీవించియున్నట్లే. పాపని పరమపదించిన - అందరం జీవించి ఉన్నా జీవచ్ఛవాలమే. వాయువేగము గలవాడూ, పరాక్రమంలో అగ్నిసముడూ అంజనా నందనుడు.

అదేసమయానికి అచటికి చేరుకున్న పాపని —

తతో వృద్ధ ముపాగమ్య నియమే నాభ్యవాదయేత్
గృహ్య జాంబవతః పాదౌ హనుమాన్ మారుతాత్మజః.

తనపై ప్రగాఢ విశ్వాసముంచిన జాంబవంతుని పాదద్వయము నంటి శిరము వంచి నమస్కరించాడేగాని పొగడ్తగా భావించి అహంకరించలేదు. గర్వమెరుగని వినయవంతుడు. అడంబర మెతుగని నిరాడంబరుడు. ఇంతటి మన్నన పొందిన హనుమ వినియం ప్రధానం అన్న సందేశం ఇచ్చాడు జగానికి సన్నివేశంలో. దీనిని వివరించే ఒక చక్కని సుభాషితం మనకుంది. ఆచరించి చూపండి.

తన నడవడి సత్పురుషులు

కొనియాడగ నుబ్బకదియ గుణముగ దద్వ

ర్తనమున్ వదలక యుండిన

మనుజుడు పూజ్యుండు జన సమాజములోనన్

అంజనేయుడు జాంబవంతుని దేహాన్ని కరముతో నిమిరాడు. ఆ కరస్పర్శ జాంబవంతుని అస్తబాధ తొలగించింది సంతోషంతో-

“హరి శార్దూలా! ఆ గచ్చ. ఈ తరుణంలో వానరులను నీవే కాపాడాలి. హిమగిరి కావలగల కైలాసగిరిలో సంధానకరణి, సువర్ణకరణి, సంజీవని అదిగా గల ఓషధులున్నవి. తక్షణం పతిత జనావనులను కాపాడ. వానిని తిసుకురమ్ము” అనగా-

మరుక్షణం గగనాని కెగరిన హనుమ అద్భుతంగా క్షణాలలో చక్రాయుధుడైన చక్రపాణిలా వజ్రాయుధధారి శచీనాథునిలా గిరినే ధరించి నేలకు దిగాడు. ఆ ఓషధుల గాలి తగలగనే— స్పృహలోనికి వచ్చారు వానర వీరులు. మారుతి ఆ గిరిని పని పూర్తికాగనే యథాస్థానంలో ఉంచి వచ్చాడు.

ఇలాగే మరోసారి లక్ష్మణస్వామి మూర్ఛితుడు కాగా కైలాస గిరిని తెచ్చి లక్ష్మణుని పునరుజ్జీవితుని చేశాడు. స్వామివారి నామా

లలో "లక్ష్మణ ప్రాణదాతా చ" అని ఉన్నది. ఈరీతిగా సమరాంగణంలో వానరసేనను కంటికి రెప్పలా కాపాడిన అతులిత బలిధాముడు.

యుద్ధరంగాన ఎందరో రాక్షస వీరులను మట్టి కరపించిన అంజనేయుడు మహాకాలునివలె విజృంభించినాడు. "అహ! ఏమి పీని శౌర్యము. నేటికగదా నాకు సరిబోడు లభించినది" అని మెచ్చుకుని ఎదిరించిన రావణుడే. యీ మహాబల పరాక్రమవంతుని ముందు నిలబడలేక మర్యాదగా తప్పుకున్నాడు. ఇక అనిలాత్మజుడును రాముని చేతిలోనే 'రావణుని మరణ' మన్న విధిని తలచి వదలివైచినాడు.

సమర రంగాన అసువులు పీడాడు రావణుడు. యుద్ధము ఆగినది. ఈ వార్తను ముందుగా జనకసుతకు వినిపించి అనందాన్ని చేకూర్చిందీ మారుతియే. ఆమె "అంజనేయా! నేడు మంగళవారము. ఈరోజు రావణుని మరణవార్త వినిపించి నాకు సంతోషాన్ని కలిగించావు కాబట్టి నేటినుండి యీ వారాన్ని జయవారం అంటారు. ఎవరైతే యీరోజు గంగ సింధూరం అద్ది నిన్ను భక్తి శ్రద్ధలతో పూజిస్తారో- వారికి కార్యసిద్ధి కాగలదు" అని ఆశీర్వాదించింది. మంగళవారం అంజనేయునికి ప్రియమైన రోజు.

అంజనేయుని అదృష్టం

రామప్రభు రాగను మొదటగా భరత, శత్రుఘ్నులకు వినిపించినదీయు మారుతియే. యీవిధంగా రఘువంశానికి అనంద హేతువైన వార్తల నందించి ఆ వంశాన్ని కాపాడినవాడు మారుతాత్మజుడు.

రామ పట్టాభిషేక సమయంలో 'గుర్తింపు' పొందిన వారికి సన్మాన సత్కారాలు, నేత్రోత్సవంగా జరిగాయి. సన్మానితులు సంతోష తరంగాల తేలియాడారు. అందరికీ అన్ని సత్కారాలు

జరిగాయి. రామాయణ మహామాలా రత్నమైన హనుమంతునికి దప్ప. ఇది సభలో గుసగుసలకు తావిచ్చింది. కారణం కనుక్కోలేకపోయారు తన సర్వస్వం ప్రభుసేవకే అంకితం చేసిన మారుతి ఎవరి గుర్తింపూ పొందలేకపోయాడే! ఇదేమిటి చెప్పా!!! ఇదే అందరి హృదయాల ప్రశ్నార్థకం.

ఇంతలో రాముడు జనకరాజు నందినికి ఒక అమూల్య ముత్యాల హారం ఇచ్చి “జానకీ! ఈ హారాన్ని నీ అభిమాన పాత్రుడైన సేవకుని కర్పించ’ మన్నాడు సభలో ఇంత వేడుక జరుగుతున్నా మారుతి జితేంద్రియుడై శ్రీరామచంద్రుని దివ్య పాదారవిందాలనే చూస్తూ తదేకంగా ఉన్నాడు. ఈ గౌరవ పురస్కారాలతో తనకు పనిలేదు. ఇవన్నీ తన స్వామి పదసేవ ముందు దిగదుడుపే. హారాన్ని చేతపట్టి సీతామాత చిరునగవుతో వాతాత్మజుని గళసీమ నలంకరించింది. కృతజ్ఞతాంజలి బద్ధుడై మారుతి సీతారాములకు నమస్కరించినాడు.

“స్వయముగా సీతామాత తన కర కమలములతో శిరమున వైచినదీ ముత్యాల హారం. మారుతి ఎంత అదృష్టవంతుడో కదా!” అని సదస్యులు మిన్నుముట్టే కరతాళ ధ్వనులతో సంతోషాన్ని ప్రకటించారు. ప్రత్యేకంగా మారుతి నింతగా సమ్మానించినా సుంతయినా అతిశయించలేదు.

మారుతి కార్యసాధకు డెటులుండవలెనో అచరించి చూపాడు. కార్యసాధకునకు - అచంచల అత్మ విశ్వాసం, పట్టుదల, నిరంతర కఠోర పరిశ్రమ, సంయమనము, ఏకాగ్రత, త్రికరణశుద్ధి, స్వార్థ రాహిత్యము - మొదలగు సద్గుణాల నలవరచుకోవాలి. మిన్ను

విరిగి మీదపడినా ధైర్యం కోలుపోరాదు. ఉత్సాహం వీడరాదు. ఆవేశం అసలే పనికిరాదు. రోషం వదలాలి. లక్ష్యం మీదనే దృష్టి కేంద్రీకరించాలి. ఇవన్నీ ఆచరణలో చూపిననాడు అత్యద్భుత విజయాలు సాధించవచ్చు. ఇట్టి కార్యసాధకుడు ఎవరెప్పుడు శిఖరాన్ని అందుకోగలడు. ఇహ పరాలలో సన్మానితుడు కాగలడు. తనంత తానుగా అష్టలక్ష్మి - అష్ట ఐశ్వర్యాల నిచ్చును. పై సద్గుణ సంపత్తి నలవరచుకొనివాడు అవమానాలపాలై నలుగురిలో చిన్నబోవును.

త్యాగే నైకే అమృతత్య మానశాః

అంజనేయుడు నవ వ్యాకరణవేత్త. శబ్ద బ్రహ్మ, రామనామ రసాస్వాదన తత్పరుడు. రామ చరిత్రను సమయము దొరికినపు డెల్లా తాను నడయాడు పర్వత శిలాఫలకాలపై రచించుచుండెడివాడు రామాయణం పూర్తిగా పర్వత శిలలపై రూపు దిద్దుకున్నది. వారి రచనలో శబ్దార్థాలు సరసంగా, సుమధురంగా అపాత మధుర-అలోచనామృతాలుగా సాగినై. పాఠకుల మనోఫలకాలపై సీతా రాముల గాథ చెరిగిపోని- మాసిపోనిరీతిగా ముద్రింపబడేటట్లు రచన సాగింది.

మారుతాత్మజుడు రామాయణ రచన పూర్తి చేశాడన్న వార్త కర్ణపరంపరగా వాల్మీకి మహామునికి తెలిసింది. అప్పటికే ఆ మిహర్షి శ్రీమద్రామాయణాన్ని ఆదికావ్యంగా మలచాడు. సామీరిని చేరి ఒకసారి తాను రాసిన రామాయణాన్ని చూపవలసినదిగా కోరాడు. వీతరాగుడైన మారుతి రాళ్ళపై తాను రాసిన రామకథను చూపుతాడు. ఆ శబ్దాల హెయలు, ఆ భావ సంపద, రచనా రమణీయకత అధికవిని ఆశ్చర్యంలో ముంచెత్తినవి,

అంజనా నందనా! నీ రచన అనితరసాధ్యం. నీ రామగాథ ముందు నా రామాయణం సూర్యుని ముందు దివిటి. కీర్తికాంక్షనై నేను చేసిన నా రచన వృథాయగునెమో! అని ఏమేమో పల్కు వల్మీకభవునితో పావని—

“మహర్షీ! మీరు చింతించవలసినది లేదు. ఈ నదీనదాలు- పర్వతాలవలె యీ జగాన మీ రామాయణమే శాశ్వతంగా నిలుస్తుంది” అంటూ తాను వ్రాసిన ఆ కొండరాళ్ళను వాల్మీకి చూచు చుండగనే సముద్ర జలాలలోకి దొర్లిస్తాడు. ఇక నా రామకథ ఎవరికంటా పడదు. నీ రామాయణమే అందరి నాల్కలపై నిలుస్తుంది అని చెప్పగా—

వాల్మీకి నిరుత్తరుడై- “వాయుకుమారా! నీ నిర్మల కీర్తి ఆచంద్ర తారార్కం నిలచి ఉంటుంది. నీ త్యాగబుద్ధి నిరుపమానం” అని ప్రశంసిస్తాడు.

‘త్యాగే నైకే అమృతత్వ మానకుః’ త్యాగంతోనే అమృతత్వం సిద్ధిస్తుంది. త్యాగ నిరతితో యీ స్వామి చేసిన కార్యం ఎంతటి ఉదాత్త ఉదాహరణో! కీర్తికాంక్షలు తన లక్ష్మిన్ని దూరం చేస్తాయి. త్యాగ బుద్ధి గమ్యస్థానం చేరుస్తుంది.

నీటిని యీదునపుడు- నీటిని వెనుకకు తోస్తూ ముందుకు పోతాం. అలానే స్వార్థాహంకార, మమకారాలను నెట్టివేస్తూ త్యాగ బుద్ధితో ముందుకు సాగి పరమపద సోపానాన్ని అందుకోవాలి. అదే పురుషార్థం. అది సాధించాలంటే. పావని పరమ చరితం అవశ్య పరనీయం. ఆచరణకు అనువైనది.

స్వామి వివేకానందుడు- నేటి సమాజానికి హనుమన్నూర్తిని ఆదర్శంగా తీసుకోవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉందని ఇలా

అంటారు. “భగవద్భక్తి వల్ల పుట్టే త్యాగమే లక్ష్యంగా పెట్టుకుని
సింహబల సాహసాలతో, దూషణల వంటి వికారాలకు అతీతులై,
కర్మ ఫలాకాంక్షను వదలి- కార్యరంగంలో దుమకాలి ఇదే భారత
జాతీయ ధర్మం. దీనికి ఉదాహరణ అంజనేయస్వామి. ఆ హను
మన్నహావీరుడే మనకి ఆదర్శ పురుషుడు.

జితేంద్రియ చక్రవర్తి, అద్వితీయ ధీశాలీ, రామనామంపై
ఉన్న అఖండ భక్తితో ప్రాణభీతిని విడనాడి ఒక్క దుముకులో
సాగరాన్నెలా లంఘించాడో చూడండి. ఆయన ఎంతటి భగవ
త్సేవకుడో! ఎంతటి ఆదర్శమూర్తి !!

తన అఖండ బాహుబలంతో, అద్వితీయ పరాక్రమంతో రావ
ణుని రాక్షస సైన్యాలను హాహాకార మెత్తించగలిగిన మహా వీరు
డతడు. మరోవైపున రామపద పంకజార్చన చేసే భక్తులలో అద్వీ
తీయుడు కూడా ఆతడే. అటువంటి నిశ్చలమైన భక్తియే దేశాని
కిప్పుడు అత్యవసరం !!!

కాన ఓ చదువరులారా! అంజనేయుని మనసారా స్మరిం
చుచూ- ఆ పావని చూపిన బాటలో పయనించుచు సంపూర్ణ
అయురారోగ్య భోగ భాగ్యాలతో- మీ జీవితాలను వసంతయామిని
వోలె గడుపుకోవాలనీ, మిమ్ములను సదా వెన్నంటి మారుతాత్మ
జుడు కాపాడుగాత యని కోరుతూ—

బుద్ధిర్బలం యశోధైర్యం నిర్భయత్వమరోగతా
అజాడ్యం వాక్పటుత్వం చ హనుమత్స్మరణా ద్భవేత్.

స్వస్తి.

శ్రీ సూక్త పురుష సూక్త విధానేన సువర్చలా సమేత హనుమద్దేవతా షోడశోపచార పూజా విధానం

ప్రదీప్త స్వర్ణ వర్ణాభః బాలార్కరుణ లోచనం ।
స్వర్ణమేరు విశాలాంగం శతసూర్య సమప్రభం ॥
రక్తాంబర ధరాసీనం సుగ్రీవాదియుతం తథా ।
గోష్పదీకృత వారాశిం మశకీకృత రాక్షసం ॥
పుచ్చవస్త్రం కపీశం తం మహారుద్రం భయంకరం ।
జ్ఞానముద్రాలసద్బాహుం సర్వాలంకార భూషితం ॥
ధ్యానస్య ధారణాదేవ విఘ్నాన్ముక్త స్సదానరః ।
త్రిమలోకేషు విఖ్యాతః సర్వత్ర విజయీభవేత్ ॥
త్వమస్మిన్ కార్యనిర్వోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ ।
హనుమన్ యత్నమాస్థాయ దుఃఖక్షయ కరోభవ ॥

(ఇంతవరకు చేతులు టోడించి స్వామివారి ఎదుట నిలచి ప్రార్థించవలెను.)

శ్రీ హనుమన్ జయ హనుమన్ జయ జయ హనుమన్
అంజనేయం మహావీరం బ్రహ్మ విష్ణు శివాత్మకం ।
బాలార్క సదృశాభాసం రామదూతం నమామ్యహం ॥
ఓం నమో భగవతే వాయు నందనాయ.

(ఐదుసారులు ప్రదక్షిణ చేసి నమస్కరించి, దీపారాధన చేసి కూర్చుని పూజావిధానము మొదలు పెట్టవలెను.)

అచమనం :-

ఓం కేశవాయ స్వాహా ।

ఓం నారాయణాయ స్వాహా ।

ఓం మాధవాయ స్వాహా ।

అని ముమ్మారు అచమించవలెను. గోవింద, విష్ణు, మధుసూదన, త్రివిక్రమ, వామన, శ్రీధర, హృషీకేశ, పద్మనాభ, దామోదర, సంకర్షణ, వాసుదేవ, ప్రమ్యమ్న, అనిరుద్ధ, పురుషోత్తమ, అధోక్షజ, నారసింహ, అచ్యుత, జనార్ధన, ఉపేంద్ర, హరేః, శ్రీకృష్ణాయ నమః.

భూతోచ్ఛాటన - ప్రాణాయామము :-

ఉత్తిష్ఠంతు భూతవిశాచాః యేతే భూమి భారకాః ।

ఏతేషామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

భూతగ్రహవిశాచాది విఘ్నకర్తృ నివారణం ।

సకృన్మంత్రం సముచ్ఛార్య ఆననం పరికల్పయేత్ ॥

భూమ్యాదేః ఉర్ధ్వలోకస్య ఉపరిష్టో దివాకరః ।

దశప్రణవ సంయుక్తం త్రిరావృత్యా పునః పునః ॥

అంగుళ్యగైః నాసికాగ్రం సంపీడ్యం పాపనాశనం ।

ప్రాణాయామమిదం ప్రోక్తం ఋషిభిః పరికల్పితం ॥

(అని భూతోచ్ఛాటనము చేసి ప్రాణాయామము చేయవలెను.)

సంకల్పము :-

శుభాభ్యాం, శుభే, శోభనే, శుభార్తే, శ్రీ మహావిష్ణోరాజ్ఞేయా, ప్రవర్తమానస్య, అద్యబ్రహ్మణః, ద్వితీయ పరార్థే, శ్వేతవరాహ కల్పే, వైవస్వత మన్వంతరే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, జంబూ

ద్వీపే, భరతవర్షే, భరతఖండే, మేరోః దక్షిణీ దిగ్భాగే, శ్రీశైలస్య
ఈశాన్యప్రదేశే, కృష్ణా కావేర్యోః మధ్యప్రదేశే, సమస్త బ్రాహ్మణ
హరిహర సన్నిధౌ —

అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన — (సంవత్స
రం పేరు) నామ సంవత్సరే — (ఏ ఆయినం) ఆయనే — (ఏ
ఋతువు) ఋతౌ — (ఏ మాసం) మాసే — (ఏ పక్షమో) పక్షే
— (తిథి పేరు) తిథౌ — (వారం పేరు) వాసరే శుభ నక్షత్రే,
శుభ యోగే, శుభకరణ, ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ —

శ్రీమాన్ శ్రీమతః — (గోత్రం పేరు) గోత్రస్య — (తన
పేరు చెప్పకొనాలి) నామధేయస్య ధర్మవత్త్వా సహ సహ
కుటుంబానాం క్షేమ స్తైర్య విజయ అభయ ఆయుః ఆరోగ్య ఐశ్వ
ర్యాభి వృద్ధ్యర్థం- ధర్మ అర్థ కామ మోక్ష చతుర్విధ ఫల పురు
షార్థ సిద్ధ్యర్థం-

జన్మ లగ్నవశాత్-జన్మరాశివశాత్- ఏవీ గ్రహః- అరిష్టస్థానేషు
స్థితాః- తేషాం గ్రహణాం- తత్త దరిష్ట స్థానం పరిత్యజ్య- శుభ
స్థాన స్థిత అత్యంత అతిశయ శుభపలావాప్యర్థం, మమ కుటుంబా
వాం (యజమానస్య) పశు శిశు అగ్రత బంధుమిత్రైస్స సహ సకల
దుష్టగ్రహ బాధా నివారణార్థం భూమ్యంతరిక్ష దివ్య మహో
త్పాత దుర్నిమిత్రాద్భుత దర్శనాది సర్వారిష్ట శమనపూర్వక పర
కీయ మంత్ర మంత్ర తంత్ర విషశల్య మూలికా చూర్ణ ప్రయో
గాద్యభిచారదోష శాంత్యర్థం- మమ శరీరే అస్థిగత, మాంసగత,
రక్తగత, రోమగతాది బాధీకృత సర్వరోగ ప్రళమనద్వారా శీఘ్ర
మేవ సంపూర్ణ ఆరోగ్య సిద్ధ్యర్థం- శత్రుబాధా నివారణార్థం- రాజ

ద్వారే-రాజముఖే-అస్మత్ సంచారస్థ సర్వత్ర సర్వస్థలేమ- నిర్విఘ్నతాపూర్వక ఆచరిత సకల కార్యసాధనేన ఆఖండ దిగ్విజయ సిద్ధ్యర్థం- మనోవాంఛా ఫల సిద్ధ్యర్థం- నిరంతర సుఖ సంతోషాది మనోల్లాస సిద్ధ్యర్థం-

శ్రీ సువర్చలాసమేత హనుమత్ దేవతాం ఉద్దిశ్య శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమద్దేవతా ప్రీత్యర్థం- సంభవద్భిః ద్రవ్యైః సంభవద్భిః ఉపేచారైః సంభవితా నియమేన శ్రీసూక్త పురుష సూక్త విధానేన కల్పోక్త ప్రకారేణ యావచ్చక్తి ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూజాం కరిష్యే-

(ఇశుడు గణాధిపతిని పూజించి- యథా స్థానమునకు పంపి- ఇక సువర్చలా సమేత హనుమద్దేవుని పూజించవలెను. అచము నము, ప్రాణాయామము మళ్ళిచేసి-)

తదంగ కలశారాధనం కరిష్యే.... కలశే గంధ పుష్పాక్షతైః ఆభ్యర్చ్య- కతశశ్యోపరి హస్తం నిధాయ- (అంటూ-

కలశమునకు గంధమును- తుంకుమను- అంకిరించ వలెను. కలశములో గంధపుష్ప ఆక్షతలను వేయవలెను. బొటన వ్రేలు మడచిన అరచేతిని కలశముపై ఉంచి-)

శ్లో॥ కలశస్య ముఖే విష్ణుః కంఠే రుద్ర స్సమాశ్రితః ।
మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మ మధ్యే మాతృగణాస్స్మతాః ॥
కుక్షౌ తు సాగరా స్సర్వే సప్తద్వీపా వస్తుంధరా ।
ఋగ్వేదోధ యజుర్వేద స్సామవేదో హ్యథర్వణః ।
అంగైశ్చ సహితా స్సర్వే కలశాంబు సమాశ్రితాః ॥

మం॥ అకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే। ఉక్తైర్బ్రహ్మేషు వర్తతే।

అపోవా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా ఆపః

పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాప స్సవరాడాప శ్చందాగ్
స్యాపో జ్యోతిగ్ప్యాపో యజుగ్ప్యాప స్సత్యమాప స్సరావ
దేవతా ఆపో భూర్భువ స్సువరాప ఓం॥

శ్లో॥ గంగేచ యమునెచైవ గోదావరి సరస్వతి ।

సర్మదే సింధు కావేరి జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు॥

అయాంతు శ్రీ ఉద్దిష్ట సమస్త దేవతాసహిత- సువర్చలా
సమేత హనుమద్దేవతా పూజార్థం మమ దురితక్షయకారకాః-
క్షలశోదకేన పూజాద్రవ్యాణి సంప్రోక్ష్య దేవం సంప్రోక్ష్య ఆత్మా
నం సంప్రోక్ష్య- (తమలపాకుతో కలశములోని నీటిని పూజా
ద్రవ్యాలపై దేవునిపై తనపై, ప్రక్కన భార్యఉంటే ఆమెపై చల్లు
కోవాలి)

ప్రతిమా శోధనం :- పంచామృతాలతో—

అప్యాయస్య సమేతుతే విశ్వతస్సామ వృష్టియం

భవావాజస్య సంగధే — పాలతో

దధిక్రావణ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్సవాజినః

సురభినో ముఖాకరత్ ప్రణ ఆయాగ్ంషితారిషత్

— పెరుగుతో

శుక్రమసి జ్యోతిరసి దేవో పవిత్రేణ పస్సవిత్తునా

త్వచ్చిద్రేణవసో సూర్యస్య రశ్మిభిః. — నేతితో

మధునాతా ఋతాయతే మధుక్షరంతి సింధవః

మాధ్వీర్నస్సంత్యోషధిః మధున క్తీముతోషసి

మధుమత్ పార్థివగ్ం రజః మధుద్యౌరస్తునః పితా

మధుమాఽన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః

మాధ్వీర్గావో భవంతు నః. — తేనెతో

తాశ్చర్కరా అభవన్ తచ్చర్కరాణాగం శర్కరత్వం
 వజ్రోవైశర్కరాః ప్రశురగ్నిర్యచ్చర్కరాభిరగ్నిం పరిమినోతి
 వజ్రేణైవాస్మై పశూన్ పరిగృహ్లాతి తస్మాద్వజ్రేణ వశవః
 పరిగృహీతాః తస్మాత్సేయాన స్తేయ సానోపహరతే
 త్రిసప్తాభిః పశుకామస్య — పంచదారతో
 యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పాయాశ్చ పుష్పిణీః
 బృహస్పతి ప్రసూతాస్తానో ముంచత్వగం హసః

— కొబ్బరినీటితో

గంగేచ యమునే చైవ గోదావరి వరస్వతి
 నర్మదే సింధుకావేరీ జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు
 కావేరీ తుంగభద్రాచ శృష్టవేణ్యాచ గౌతమీ
 భాగీరథీచ విభ్యాతాః పంచగంగాః ప్రకీర్తితాః

— మంచినీటితో

తరువాత పరిమళోదకంతో

సువర్ణలాసమేత హనుమద్దేవతా ప్రతిమాం పరిమళోదకేన స్వప్న
 యామి. తరువాత ప్రతిమను పరిశుభ్రమైన వస్త్రముతో తుడువ
 వలెను.

గంధద్వారాందురాధరీషాం నిత్యపృష్టాం కరీషిణీం
 ఈశ్వరీగం సర్వభూతానాం తామిహేరాపహ్వాయే శ్రియం.
 గంధాన్ ధారయామి అని ప్రతిమకు గంధం అద్దవలెను.
 అయినేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః
 హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహం ఇమే.

గంధంపై గంగసింధూరం అద్దాలి.

అంజనాగర్భ సంభూత కపింద్ర సచివోత్తమ
 రామదూత నమస్తుభ్యం హనుమాన్ రక్ష సర్వదా

అంటూ అలంకరించిన ప్రతిమను తమలపాకులో పెట్టి కలశానికి ప్రక్కన ఉంచాలి.

ప్రాణ ప్రతిష్ఠ :-

ఓం అసునీతే పునరస్మాను చక్షుః పునః ప్రాణమిహనో ధేహి భోగం జ్యోత్స్వశ్యమ సూర్యముచ్చరంత మనుమతే మృడయాన స్వస్తి, అమృతం వై ప్రాణ అమృతమాపః ప్రాణానేవ యథాస్థాన ముపహ్యాయతే.

ఓం మాం హ్రీం క్రౌం యం రం లం వం శం షం సం హం లం కీం హంసస్సాహం అంజనేయ యంత్రప్రాణా ఇహ ప్రాణా అంజనేయ యంత్రస్య సర్వేంద్రియాణి వాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రోతృ జిహ్వ ప్రాణానీ హైవాగత్య సుఖం చిరం తిష్ఠంతు స్వాహా.

అంటూ తమలపాకును నీటిలో తడిపి పట్టుకుని చేతిని చాపి కలశం, ప్రతిమలపై ఉంచవలెను.

సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః, స్థిరోభవ వరదోభవ సుముఖోభవ సుప్రసన్నోభవ, మమ అభిముఖోభవ, స్థిరాసనం కురు.

అథ ధ్యానం :-

అథ ధ్యాయేత్కపి శ్రేష్ఠం చతురాపరణాన్వితం ।

వామభాగస్థితాం పత్నిం సూర్యపుత్రీం సువర్చలాం ॥

పశ్యంతీం స్నిగ్ధయా దృష్ట్వా స్మితవక్త్ర ముఖాంబుజం ।

ఛత్ర చామర సంయుక్తం వినతాద్యైస్సు సేవితం ॥

ముక్తాహర గణోపేతం రత్నకుండల భూషితం ।

గ్రైవేయ భూషితగ్రీవం కనకాంగద ధారిణం ॥

నానామణి సముత్కర్షం కిరీటోజ్వల శేఖరం ।

మేఖలాదామ సంవీతం మణినూపుర శోభితం ॥

రక్తకంకణ విద్యోతి పాణిరక్తంబుజ ద్వయం ।

కథిత స్వర్ణవర్ణాంగం ఉష్ణధ్వజ సమన్వితం ॥

పద్మాననే సమాసీనం పీతాంబర సమన్వితం ।

చతుర్భుజధరం శాస్త్రం సర్వవ్యాపిన మిశ్వరం ॥

సర్వదేవ పరీవారం సర్వాభీష్ట ఫలప్రదం ।

ఆవాహయామి సర్వేశం సూర్యపుత్రప్రియం విభుం ॥

అంజనా తనయం దేవం మాయాతీతం జగద్గురుం ।

ఏవం ధ్యాత్వా హనుమంతం పూజయేత్ శుద్ధ మానసం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- ధ్యాయామి. ధాన్యం సమర్పయామి అంటూ అక్షింతలను స్వామివారి పాదాలపై ఉంచి నమస్కరించాలి.

అవాహనం :-

ఆవాహయామి పింగాక్షం మహావీర్యం మహాబలిం ।

వాయుసూనుం రామభక్తం లంకానిర్మూల కారణం ॥

ఓం సహస్ర శిర్దా పురుషః సహస్రాక్ష స్సహస్రపాత్ ।

స భూమిం విశ్వతోవృత్వా అత్యతిష్ఠ ద్దశాంజ్ఞలమ్ ॥

ఓం హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం సువర్ణ రజతస్రజాం ।

చంద్రాం హిరణ్యయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః! ఆవాహయామి అవాహనం సమర్పయామి అంటూ అక్షింతలను వేయాలి.

అననం :-

రత్నసింహాసనం చారు జాంబూనదమయం శుభం ।

ప్రీత్యర్థం తవ దాస్యామి సంగృహణ ద్రుతం ప్రభో ॥

పురుష ఏవేదగం సర్వం యద్భూతం యచ్ఛ భవ్యం ।

ఉతామృతత్వస్సేశానః యదన్నేనాతి రోహతి ॥

తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీం ।

యస్యాం హిరణ్యం విందేయం గామశ్వం పురుషానహం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః. నవరత్న ఖచిత సింహ
సనం సమర్పయామి. సింహాసనార్థం అక్షతాన్ సమర్పయామి.

అక్షతలు, పూలు, గంగసింధూరం వీనిలో ఏకకటైనా
స్వామివారి పాదాలచెంత ఉంచాలి.

పాద్యం :-

పాద్యం దదామ్యహం భక్త్యా నిర్మలం పావనం శుభం ।

గృహాణ వానరాధీశ సుగ్రీవప్రియ బాంధవ ॥

ఏతావానస్యమహిమా అతోజ్ఞాయాగ్శ్చ పురుషః ।

పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥

అశ్వపూర్వాం రథమధ్యాం హస్తినాద ప్రబోధినీం ।

శ్రియం దేవి ముపహ్వయే శ్రీర్మాదేవి జుషతాం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతేనమః పాదయోః పాద్యం సమర్ప
యామి స్వామివారి పాదాలపై నీటిని చల్లాలి.

అర్ఘ్యం :-

అర్ఘ్య మష్టాంగ సంయుక్తం శుభ్రం తే ప్రదదామ్యహం ।

గృహ్యతాం కరుణాసింధో పీతవస్త్రం ప్రసేద భో ॥

త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః పాదోఽస్యేహ భవాత్పునః ।

తతోవిష్వజ్వక్ర్రామత్ సాశనానశనే అభి ॥

కాంస్యోస్థితాం హిరణ్యప్రాకారా మార్ద్రాం జ్వలంతిం

తృప్తాం తర్పయంతిం ।

పద్మేస్థితాం పద్మవర్ణాం తామి హోపహ్వయే శ్రియం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః - హస్తయోః అర్హం సమర్ప
యామి. స్వామివారి చేతులపై నీటిని చల్లాలి.

అచమనీయం :

వాసితగ సర్వకీర్తేభ్యః ఆనీతం శీతలం శుభం ।

దదామ్యాచమనార్థం తే గృహ్మతా మంజనాసుత ॥

తస్మాద్విరాడజాయత విరాజో అధిపురుషః ।

స జాతో అత్యరిచ్యత పశ్చాద్భూమి మధోపురః ॥

చంద్రాం ప్రభాసాం యశసా జ్వలంతిం శ్రియం యలోకే

దేవజుష్టా ముదారాం ।

తాం పద్మినీమీం శరణమహం ప్రపద్యేఽలక్ష్మీర్మేనస్యతాం

త్వాం వృణో ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః - ముఖే అచమనీయం
సమర్పయామి. స్వామివారి మూతి దగ్గర ఒక ఉద్ధరిణి నీటిని
ఉంచాలి.

పంచామృత స్నానం :

మధ్యాజ్య క్షీరదధిభిః స గుడై ర్మంత్ర సంయుతైః ।

పంచామృతైః పృథక్ప్రానైః సింహామి త్వాం కపీశ్వర ॥

ఇచట పంచామృత మంత్రాలు చెబుతూ. కలిపిన పంచామృతా
లను స్వామివారిపై కొద్దిగా చల్లాలి పుష్పముతో.

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః - పంచామృత
స్నానం సమర్పయామి.

స్నానం :-

గంగా గోదావరే ముఖ్య నదీభ్యస్సముపాహృతం ।
 జలం దదామి స్నానార్థం స్వీతురుష్వ హరీశ్వర ॥
 యత్పురుషేణ హవిషా దేవా యజ్ఞ మతన్వత ।
 వసంతో అస్యాసీదాజ్యం గ్రీష్మ ఇథ్యశ్శరద్దవిః ॥
 అదిత్యవర్ణే తపసోధిజాతో వసస్సతేస్తవ వృక్షేథ బిల్వః ।
 తస్యఫలాని తపసానుదంతు మాయాస్తరాయాశ్చ
 బాహ్య అలక్ష్మీః ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- శుద్ధోదక స్నానం సమర్ప
 యామి. కొద్దిగా మంచినీటిని స్వామివారిపై చల్లవలెను.

వస్త్రం :-

పట్టవస్త్ర యుగం దేవ ప్రయచ్ఛామి తవప్రభో ।
 ప్రీత్యర్థం పావనే మహ్యం ప్రసీద కరుణాకర ॥
 సప్తాశ్వాసన్ పరిధయః త్రిస్సప్త సమిధః కృతాః ।
 దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః అబధ్నన్ పురుషం వశుం ॥
 ఉపైతు మాం దేవ సఖః కీర్తిశ్చ మణినా సహ ।
 ప్రాదుర్భుతోన్మి రాష్ట్రేన్మిన్ కీర్తిమృద్ధిం దదాతుమే ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- స్నానానంతరం వస్త్ర
 యుగ్మం సమర్పయామి. వస్త్రయుగ్మ ధారణానంతరం శుద్ధ
 అచమనీయం సమర్పయామి. ఏదేని ఒక వస్త్రమును స్వామివారికి
 సమర్పించవలెను.

బ్రహ్మసూత్రం :-

రాజితం బ్రహ్మసూత్రంచ నిర్మితం బ్రహ్మణాపురా ।
 ప్రీత్యర్థం తవ దాస్యామి సంగృహణ కపీశ్వర ॥

తం యజ్ఞం బర్హిషిప్రాక్షన్ సురుషం జాతమగ్రతః ।

తేనదేవా ఆయజన్త సాధ్యా ఋషయశ్చయే ॥

కుత్సిపాసామలాం జ్యేష్ఠామలక్ష్మీ ర్నాశయామ్యహం ।

అభూతిమసముద్ధించ సర్వాన్నిర్లుద మే గృహేత్ ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతేనమః:- బ్రహ్మసూత్రం సమర్ప
యామి. ఇచట పత్తితో చేసిన యజ్ఞోపవీతం సమర్పించాలి. లేనిచో
అక్షతలో - పూలో - సింధూరమో ఏదోఒకటి సమర్పించాలి.

శ్రీచందనం :-

చందనం రోచనామిశ్రం హరిద్రా కుంకుమాన్వితం ।

స్వీకురుష్వ దయాసింధో మయార్పితమిదం ప్రభో ॥

తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః సమృద్ధతం పృషదాజ్యం ।

వశూగ్ ప్రాగ్ శ్చక్రే వాయువ్యాన్ ఆరణ్యాన్యామ్యాశ్చయే ॥

గంధద్వారాంధురా ధర్మాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం ।

ఈశ్వరీగం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్శ్రీయం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- గంధాన్ ధారయామి.
ఇచట మంచి గంధం లేదా రక్తచందనం ఏదోఒకటి సమర్పించాలి.

కౌపీనం :-

పీత కౌశేయ కౌపీనం ధార్యం చ బ్రహ్మచారిభిః ।

అర్చయామి మహాబాహో గృహేణ పవనాత్మజ ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- కౌపీనం సమర్పయామి.

అక్షతలు :-

అక్షతాస్తవ దాస్యామి హరిద్రాక్తాన్ శుభప్రదాన్ ।

రాఘవీయ సమస్తుభ్యం సంగృహేణ అంజనాసుత ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- కుంకుమ అక్షతాన్ సమర్పయామి. కుంకుమ కలిపిన అక్షతలను స్వామివారిపై చల్లవలెను.

అభరణాలు :

కిరీటహార కేయూర కటకాంగుళి ముద్రికాః ।

ధారయస్య మయా దత్తాః భక్త్యా కపిలకులోత్తమ ॥

తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహృతః ఋచః సామాని జజ్ఞిరే ।

ఛన్దాగ్ంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్ యజాస్తస్మాదజాయత ॥

మనసః కామమాకూతం వాచస్పత్యమశీమహి ।

పశూనాగ్ం రూపమన్నస్య మయి శ్రీశ్రియతాం యశః ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- అలంకరణార్థం దీవ్యాన్యాభరణాని సమర్పయామి. ఇచట యథాశక్తి రత్న, సువర్ణ, రజత అభరణాలు సమర్పించవలెను. సింధూరం, సుష్పాలైన సమర్పించవలెను.

పుష్పాలు :

చంపకారక్త పున్నాగ జాజీ మందార చంపకైః ।

త్వాం పూజయామ్యహం భక్త్యా సుప్రసీద ఆంజనాసుత ॥

తస్మాదశ్వా అజాయంత యేకేచోభయా దతః ।

గావోహ జజ్ఞిరే తస్మాత్ తస్మాజ్ఞాతా అజావయః ॥

కర్ణమేన ప్రజాభూతా మయి సంభవ కర్ణమా ।

శ్రియం వాసయమేకులే మాతరం పద్మమాలినీం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- వివిధాని పుష్పాణి సమర్పయామి. దోసిటనిండా పూలను తీసుకుని స్వామివారిపై చల్లవలెను.

అథాంగపూజా :

- ఓం హనుమతే నమః - పాదౌ పూజయామి ।
 ,, గూఢ గుల్ఫాయ నమః - గుల్ఫౌ పూజయామి ।
 ,, అంజనాగర్భ సంభూతాయ నమః - జంఘే పూజయామి ।
 ,, అతిబలిపరాక్రమాయ నమః - ఊర్ూ పూజయామి ।
 ,, ఉదధి లంఘనాయ నమః - కటిం పూజయామి ।
 ,, సీతాశోకాపహరిణే నమః - నాభిం పూజయామి ।
 ,, కాలనేమి మథనాయ నమః - హృదయం పూజయామి ।
 ,, మకరీ విపాటనాయ నమః - స్తనౌ పూజయామి ।
 ,, పంజీవన ధరాధర ధారిణే నమః - బాహూ పూజయామి ।
 ,, సుగ్రీవ సచివాయ నమః - గ్రీవం పూజయామి ।
 ,, లక్ష్మీణప్రాణదాత్రే నమః - ముఖం పూజయామి ।
 ,, భవిష్యద్బ్రహ్మణే నమః - శిరః పూజయామి ।
 ,, భక్తాభీష్టప్రదాయకాయ నమః - సర్వాణి అంగాని
 పూజయామి ।

ఇచట అంజనేయ, సువర్చలా అష్టోత్తరాలతో పూజించాలి. అ
 అష్టోత్తరాలు తరువాయి పేజీలో వ్రాయబడినవి. గమనించగలరు.

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః - అష్టోత్తర శతనామ
 పూజాం సమర్పయామి. నానావిధ పరిమళ పత్రపుష్ప అక్షతాన్
 సమర్పయామి. సింధూరం చ సమర్పయామి.

ధూపం :

- వనస్పతి సముద్భూతై ర్గంధాఢ్యై స్సుమనోహరైః ।
 గుగ్గులాద్యై స్సమోపేతః ధూపాయం ప్రతిగృహ్యతాం ॥
 యత్పురుషం వ్యదధుః కతిథావ్యకల్పయన్ ।
 ముఖం కిమస్య కౌభాహూ కాపూరూపాదా వుచ్చ్యతే ॥

అపస్రజంతు స్నిగ్ధాని చక్లీత వస మే గృహే ।

నిచదేపిం మాతరం శ్రియం వాపయ మే కులే ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- ధూప మాఘ్రూపయామి.
ఇచట సాంబ్రాణి కడ్డీలు వెలిగించి పొగను చూపించాలి. లేదా
సాంబ్రాణి ఖళ్ళలను వెలిగించి ధూపం స్వామివారికి చూపాలి.

దీపం :

సర్వవర్తిత్రయోపేతం గోఘృతేన ప్లుతం శుభం ।

సకల ధ్వారత హరణం దీపంతే దర్శయామ్యహం ॥

బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీత్ బాహూ రాజన్యః కృతః ।

ఊరూతదస్య యద్వైశ్యః పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత ॥

అర్ధాగ్ం పుష్కరిణీం పుష్టిం సువర్ణాం హేమమాలినీం ।

సూర్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- సాక్షాత్ దీపం దర్శ
యామి- ఇచట ఏకపత్తి హారతి యియవలెను. ధూపదీపానన్త
రం శుద్ధ ఆచమనియం సమర్పయామి.

నైవేద్యం :

నైవేద్యం షడ్రసోపేతైః భక్ష్యై ర్భోజ్యై సస్మన్వితం ।

మధురై ర్మృదులై ర్మిత్యం అర్పయామ్యురిమర్దన ॥

చంద్రమా మనసో జాతః చక్షీ స్సూర్యో అజాయత ।

ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ ప్రాణాద్వాయు రజాయత ॥

అర్ధాగ్ం యః కరిణీం యష్టిం పింగళాం పద్మమాలినీం ।

చంద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ ॥

ఓం భూర్భువస్సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి-
 ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ కుడిచేతిలో పుష్పము నుంచుకొని
 ఎడమ చేతితో కలశోదకాన్ని కుడిచేతిలో పోసుకుని నైవేద్య
 పదార్థాల మీద చల్లి-

సత్యం త్వరేన పరిషించామి అని కుడిచేతిలో నీటిని పోసు
 కుని నివేదన పదార్థాల చుట్టూ పోయాలి. శ్రీ సువర్చలా సమేత
 హనుమతే నమః మహా నైవేద్యం సమర్పయామి. ఇచట నివేదించే
 పదార్థాల పేరులు చెప్పాలి. నారికేళ శకలసహిత గుడపిష్ట గుడో
 దకాన్ నివేదయామి. అపూపాన్ నివేదయామి. రంభాఫలాన్ నివేద
 యామి. చూతఫలాన్ నివేదయామి. కుడిచేతికి ఎడమచేయి కలిపి
 నైవేద్యమును స్వామివారికి చూపుచు-

ఓం ప్రాణాయ స్వాహా ఓం అపానాయ స్వాహా
 ఓం వ్యానాయ స్వాహా ఓం ఉదానాయ స్వాహా
 ఓం సమానాయ స్వాహా- మధ్యే మధ్యే ఉదక పానీయం
 సమర్పయామి
 సమర్పయామి పానీయం మధ్యే మధ్యే సుధోపమం ।

సచ్చిదానందరూపాయ సృష్టి స్థిత్యంత హేతవే ॥

అమృతా పిధానమసి ఉత్తరా పోశనం సమర్పయామి. హస్తా
 ప్రక్షాళయామి. పాదౌ ప్రక్షాళయామి. శుద్ధ అచమనీయం సమర్ప
 యామి.

తాంబూలం :

పూగీఫల సమాయుక్తం నాగవల్లీ దళైర్యుతం ।
 ముక్తాచూర్ణ సమాయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతాం ॥
 నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షం శీర్షే ద్యౌ స్సమవర్తత ।
 పద్భ్యాం భూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్ తథాలోకాగ్ం అకల్పయన్ ॥

తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీమనవ గామినీం ।

యస్యాం హిరణ్యం ప్రభూతంగావోదాశ్యోశ్చాన్

విందేయం పురుషానహం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- తాంబూలం సమర్ప
యామి.

నీరాజనం :

స్వర్ణపాత్రస్థితం చారు ప్రదీప్తం తిమిరావహం ।

కర్పూరహరతిం దివ్యం స్వీకురుష్వ శివాంశజ ॥

వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తం అదిత్యవర్ణంత మనస్తుపారౌ ।

సర్వాణి రూపాణి విచిత్యధీరః నామాని కృత్వాభివదన్ యదాస్తే॥

యశ్శుచిః ప్రయతోభూత్వా జుహుయాదాజ్య మన్వహం ।

శ్రియఃపంచ దశర్పంచ శ్రీకామస్సతతం జపేత్ ॥

హిరణ్యపాత్రం మధోః పూర్ణం దదాతి మధవ్యోసానీతి

ఏకథా బ్రహ్మణముపహరతి ఏకధైవ యజమాన ఆయుస్తే
జోదదాతి

సామ్రాజ్యం భోజ్యం స్వారాజ్యం వైరాజ్యం పారమేష్ఠికం

రాజ్యం మహారాజ్య మాధిపత్యం.

సంతత శ్రీరస్తు సమస్త సన్మంగళాని భవంతు

నిత్య శ్రీరస్తు. నిత్య సన్మంగళాని భవంతు

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- ఆనంద కర్పూర నీరాజ
నం సమర్పయామి.

పుష్పాంజలి :

మందారైః పారిజాతైశ్చ మల్లికాభిశ్చ చంపకైః ।

పుష్పాంజలిం ప్రదాస్యామి స్వర్ణపద్మై స్సమర్పితం ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- పుష్పాంజలిం సమర్ప
యామి.

మంత్రపుష్పం :

ధాతా పురస్తావ్యమువాజహర శక్రః ప్రవిద్వాన్

ప్రదిశశ్చ తస్యః ।

తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి నాన్యః పంథా విద్యతే

ఆయనాయః ।

సహస్ర శీర్షం దేవం విశ్వాక్షిం విశ్వసమ్భవం ।

విశ్వం నారాయణం దేవమక్షరం పరమం పదం ।

విశ్వతః పరమాం నిత్యం విశ్వం నారాయణగ్ం హరిం ।

విశ్వమే వేదం పురుషస్తద్విశ్వ ముపజీవతి ।

పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివమచ్యుతం ।

నారాయణం మహాజ్ఞేయం విశ్వాత్మానం పరాయణం ।

నారాయణ పరోజ్యోతిరాత్మా నారాయణః పరః ।

నారాయణ పరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః ।

నారాయణ పరో ధ్యాతా ధ్యానం నారాయణః పరః ।

యచ్ఛ కింబుజ్జగత్సర్వం దృశ్యతే శ్రూయతేపి వా ।

అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణ స్థితః ।

అనంతమవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేంద్రం విశ్వశమ్భవం ।

పద్మకోశప్రతికాశగ్ం హృదయం చాప్యధోముఖం ।

అథోనిష్ఠాని తస్మాన్నే నాభ్యాముపరితిష్ఠతి ।

జ్వాల మాతా కులంభాతి విశ్వస్యాయతనం మహత్ ।

సస్తతగ్ం శివాభిస్తులమ్భత్వా కోశ సన్నిభం ।

తస్మాన్నే సుషిరగ్ం సూక్ష్మం తస్మిన్సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।

తస్య మధ్యే మహానగ్ని ర్విశ్వార్చిర్విశ్వతో ముఖః ।

సోగ్రభుగ్విభజం స్తిష్ఠన్నాహర మజరః కవిః ।

తిర్యగూర్ధ్వమథశ్చాయీ రశ్మయస్తస్య సంతతాః ।
 సంతాపయతి స్వద్దేహ మాపాదతల మస్తకః ।
 తస్య మథేయ వహ్ని శిఖా అణియోర్ద్వా వ్యవస్థితః ।
 నీలతోయద మధ్యస్థాద్విద్యుద్లెఖేప భాస్వరా ।
 నీవార శూకవత్త న్వీపీతా భాస్వత్యణూపమా ।
 తస్యాశ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః ।
 సబ్రహ్మ సశివస్సహరిస్సేన్ద్రో స్సోక్షరః పరమస్స్వరాట్ ।

రాజాధిరాజాయ ప్రసహ్య సాహనే ।
 సమో వయంవై శ్రవణాయ కుర్మహే ।
 సమే కామాన్ కామకామాయ మహ్యం ।
 కామేశ్వరో వైశ్రవణో దదాతు ।
 కుబేరాయ వైశ్రవణాయ ।
 మహారాజాయ నమః ।

ఓం తద్భ్రహ్మ । ఓం తద్వాయుః । ఓం తదాత్మా ।
 ఓం తత్సత్యం । ఓం తత్సర్వం । ఓం తత్పురోం నమః ।
 అస్తశ్చరతి భూతేషు గుహయాం విశ్వమూర్తిషు । త్వం
 యజ్ఞస్త్వం పషటారస్త్వ మింద్రస్త్వం ఋద్రస్త్వం విష్ణు
 స్త్వం బ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః । త్వం తదాప ఆపో జ్యోతి
 రసోమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ।
 ఈశానస్సర్వ విద్యానా మీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధి
 పతి ర్భ్రహ్మణోఽపివతి ర్భ్రహ్మ శివోమే అస్తు సదా శివోమ్ ।
 అంజనేయాయ విద్మహే వాయుపుత్రాయ ధీమహి ।
 తన్నో హనుమాన్ ప్రచోదయాత్ ।

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- సువర్ణ డివ్య మంత్ర
శుష్పం సమర్పయామి.

అత్మ ప్రదక్షిణ :

ప్రదక్షిణం కరోమి త్వాం భక్తియుక్తేన చేతసా ।
 బహుజన్మార్జితం పాపం శమయే ద్వాయునందన ॥
 యాని కాని చ పాపాని జన్మాంతర కృతాని చ ।
 తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదోపదే ॥
 పాపోహం పాపకర్మాహం పాపాత్మా పాపసమ్భవః ।
 త్రాహి మాం కృపయాదేవ శరణాగత వత్సల ॥
 అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణ మ్మమ ।
 తస్మాత్కరుణ్యభావేన రక్ష రక్ష మహేశ్వర ॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః:- అత్మప్రదక్షిణ నమస్కా
 రాన్ సమర్పయామి.

సాష్టాంగ నమస్కారం :

రామదూత నమస్తుభ్యం సీతాశౌక వినాశక ।
 లక్ష్మీణస్య స్రాణదాతా కురుమద్వాంఛితం ఫలం ॥
 వాయునందన సుగ్రీవ సచివ అర్ణవలంఘన ।
 దుష్టరాక్షస దర్పఘ్న కురు మద్వాంఛితం ఫలం ॥
 అంజనాగర్భ సంభూత అంకాప్రాణాపహరక ।
 రావణోద్ధాన విధ్వంసిన్ కురు మద్వాంఛితం ఫలం ॥
 ప్రసన్నో భవమే స్వామిన్ ప్రపన్నార్తి ప్రభంజన ।
 త్వత్పాద సన్నిధిం ప్రాప్తం పాహిమాం కరుణాకర ॥

ఈ శ్లోకములను చదువుచూ ఐదుపాదులు సాష్టాంగ నమస్కారము చేయవలెను.

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- సాష్టాంగ నమస్కారాన్ సమర్పయామి.

ఛత్రాది సమర్పణమ్ :

నృత్యం గీతంచ వాద్యంచ కృతం గంధర్వసత్తమైః ।

ప్రకల్పయామి మనసా రామదూతాయతే నమః ॥

రాజోపచారై స్సతతం పురాణ పఠనాదిభిః ।

సంతుష్టోభవ సర్వాత్మన్ సర్వలింగ మయాత్మక ॥

ఛత్రం సమర్పయామి- చామరం వీజయామి- నృత్యం సమర్పయామి- గీతం శ్రావయామి- నాట్యం దర్శయామి- శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- సమస్త రాజోపచార- దేవోపచార- భక్తోపచార- శక్తోపచారాన్ సమర్పయామి.

అపరాధం :

ఉమాధీశ తేజో సముద్భూత నిత్యం

మమాభీష్ట సిద్ధిం కురుష్వ ప్రసన్నః ।

నమామి త్వదీయాంఘ్రి యుగ్మారవిందం

సమస్తాపరాధం క్షమస్వ ప్రభో మే॥

శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమతే నమః- మమ సమస్త అపరాధాని హే ప్రభో! క్షమస్వ.

అంజనేయార్పణం :

యస్య స్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపః పూజా క్రియాదిషు ।

న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సర్వో వందే కపిశ్వరం ॥

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సమీరజ ।

యత్పూజితం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే ॥

అనయా ధ్యానా వాహనాది పోడశోపచార పూజాయాచ భగ
వాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ సువర్చలా సమేత హనుమాన
సుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవతు. సర్వం శ్రీ సువర్చలా సమేత
హనుమదర్పణమస్తు. ఏతత్ఫలం శ్రీ సువర్చలా సమేత అంజ
నేయార్పణమస్తు.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా

బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ ।

కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై

శ్రీమన్నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

ఉద్వాసనం :

యజ్ఞేన యజ్ఞమయజంత దేవాః

తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ ।

తేహ నాకం మహిమానస్సచన్తే

యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సన్తి దేవాః ॥

ప్రయాతు భగవాన్ దేవ సర్వదేవ నమస్కృతః ।

అనేన పూజావిధినా తృప్తః పునరాగమనాయచ ॥

సర్వం శ్రీ అంజనేయార్పణమస్తు.

స్వ స్తి.

హనుమత్ వాలాగ్ర పూజా విధానం

స్వామివారి మహిమలు అనంతాలు. మారుతాత్మజుని అనుగ్రహమును పొందుటకు ఎన్నెన్నో విధానాలు చెప్పబడినై. అందులో పూజావిధానం ఒక పద్ధతి. సాధకుడు కార్యనిధిని త్వరితంగా పొందు మార్గాలలో వాలాగ్ర పూజావిధానం ప్రధానమైనది అని అనుభవజ్ఞుల అభిప్రాయం. దీక్షతో, శ్రద్ధాభక్తులతో విధివిధానముగ విసుగులేక ఆచరించటం ముఖ్యం. వాలాగ్ర పూజకు సంతుష్టులై స్వామివారు ప్రసన్నులౌతారు.

ఈ మహావీరుని దీర్ఘలాంగూలము కలిగిన చిత్రమును తీసుకుని తోక మొదటినుండి చివరివరకు రోజుకొక బొట్టుచొప్పున పెట్టుచుండవలెను. అలా పెట్టుట పూర్తయిన తరువాత వాలమును శుభ్రము చేసి మరల తిరిగి యీసారి వాలము చివరనుండి మొదలువరకు రోజుకొక బొట్టును పెట్టుచుండవలెను. ఇది అనులోమ, విలోమ విధానం. బొట్టు పెట్టునపుడు లాంగూల స్తోత్రం (దీనిని లాంగూలాస్త్రం అని అంటారు) పఠించవలెను. పూజించే లాంగూలానికి ఏ వస్త్రమూ అచ్చాదనగా ఉండరాదు. కొన్ని చిత్రాలలో తోకచివర గంట ఉండుట కద్దు. అదికూడా పనికిరాదు. ఉండరాదు. స్వామివారికి ప్రీతికరమైన పదార్థాలనే నైవేద్యానికి వాడాలి. ఇది మండల దీక్షతో అపకుండా ఒక నియమంగా ఆచరించాలి. సహజంగా సాధకులు కొన్ని నియమాలు పాటించాలి. అంటే బ్రహ్మచర్యం, భూశయనం, ఏకభుక్తం ఇలాంటివి. పెద్దల సలహాలను పాటించాలి.

చివరిరోజున స్వామివారి ప్రసన్నతకై నాగవల్లి దళాలతో (తమలపాకులతో) సహస్రనామసహిత పోడశోపచార పూజ జరపాలి. ఇట్లులైనవారికి సంతృప్తిగ భోజనము పెట్టవలెను. ఇది మహామహిమోపేతము.

(స్వామివారికి నమస్కరించి- దీపాదాధన చేసి విఘ్నేశ్వరుని పూజించి యథాస్థానమునకు పంపిన తరువాత ఆచమించి) సంకల్పం చెప్పుకుంటూ (ఇవన్నీ గడచిన పేజీలలో పోడశోపచార పూజా విధానం మొదట్లో ఉన్నవి. గమనింపగలరు.)

శ్రీఘమేవ మనోవాంఛాఫల సిద్ధ్యర్థం హనుమద్దేవతా వాలాగ్ర పూజాం కరిష్యే. (నీటిని తాకవలెను.) కలిశారాధనం కరిష్యే.

గంగేవ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి

సర్వదే సింధు కావేరీ జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు.

కలిశోదకేన పూజాద్రవ్యాణి సంప్రోక్ష్య దేవం సంప్రోక్ష్య ఆత్మానం సంప్రోక్ష్య (పూజించిన కలశంలోని నీటిని తమల పాకుచే పూజించే వస్తువులమీద, దేవునిమీద, తనపైన, ప్రక్కన భార్యవుంటే ఆమెపైన చల్లవలెను)

స్వామిన్ సర్వజగన్నాథ యావత్పూజావసానకం

తావత్త్వం ప్రీతి భావేన బింబేస్మిన్ సన్నిధిం కురు.

(పుష్పాక్షతలు స్వామివారిపై చల్లి నమస్కరింపవలెను.)

ధ్యానం :

వామే కరే వైరిభిదం వహంతం శూలం పరే శృంఖల

హారటంకం

దధాన మచ్చాచ్ఛ సువర్ణవర్ణం భజే జ్వలత్కుండల

మాంజనేయం

పద్మరాగమణి కుండలత్విషా పాటలీకృత కపాల మండలం
దివ్య హేమ కదళీ వనాంతరే భావయామి పవమాన నందనం.

మండలీకృత వాలాగ్రం స్వర్ణవర్ణం మహా హనుం
కుండలాలంకృతం శూరం భజే వాయుసూతం హృది.

శ్రీ హనుమతే నమః- ధ్యాయామి, ధ్యానం సమర్పయామి.

(నమస్కరిస్తూ పై శ్లోకాలను చదువవలెను.)

ఓం మర్కటాధిపాయ నమః- వాలాగ్రే ఆవాహయామి ఆవాహనం
సమర్పయామి (అక్షతలు చల్లవలెను)

ఓం అక్షిపణాయ నమః - వాలాగ్రే సింహాసనం సమర్పయామి.
(అక్షతలు చల్లవలెను)

ఓం రుద్రావతారాయ నమః - , పాద్యం సమర్పయామి
(నీళ్ళు చల్లవలెను)

ఓం శ్రీరామదూతాయ నమః - , అర్ఘ్యం సమర్పయామి.
(నీళ్ళు చల్లవలెను)

ఓం సుగ్రీవ సఖాయ నమః- , ఆచమనీయం సమర్పయామి.
(నీళ్ళు చల్లవలెను)

ఓం సీతామఃఖహారిణే నమః- , మధుపర్కం సమర్పయామి.
(నీళ్ళు చల్లవలెను)

ఓం రావణ కులాంతకాయ నమః- , స్నానం సమర్పయామి. ,
ఓం భీమ రూపాయ నమః - , వస్త్రం సమర్పయామి.

(అక్షతలు చల్లవలెను)

ఓం వజ్రాంగాయ నమః - , యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి.
(అక్షతలు చల్లవలెను)

ఓం లక్ష్మణ ప్రాణదాయినే నమః - , శ్రీగంధాన్ ధారయామి.
(గంధం చల్లవలెను)

ఓం సీతాశీర్వాద సంపన్నాయ నమః:- ,, కుంకుమాన్ విలేప
యామి (కుంకుమబొట్టు పెట్టాలి)

ఓం శ్రీరామ భక్తాయ నమః:- ,, పుష్పాణి సమర్పయామి
(పూలతో పూజించాలి)

ఓం హనుమతే నమః:- ఓం అంజనానూనవే నమః:- ఓం
వాయుపుత్రాయ నమః:- ఓం మహాబలాయ నమః:- ఓం రామే
ష్టాయ నమః:- ఓం ఫల్గుణ సఖాయ నమః:- ఓం పింగాక్షాయ
నమః:- ఓం అమిత విక్రయాయ నమః:- ఓం ఉదధిక్రమణాయ
నమః:- ఓం సీతాశోక వినాశనాయ నమః:- ఓం లక్ష్మణ ప్రాణ
దాతాయ నమః:- ఓం దశగ్రీవ దర్పాపహాయ నమః:- శ్రీ హను
మతే నమః:-

(ఈ నామాలను పూలతో (ఎరుపు) పూజించవలెను.

నానావిధ పరిమళ పుష్పాన్ సమర్పయామి. అక్షతాన్ సమర్ప
యామి. (అక్షతలు-గంగ సింధూరం కలిపినవి)

ఓం కపింద్రాయ నామః - వాలాగ్రే ధూపం సమర్పయామి.
(ధూపం వేయవలెను)

ఓం బ్రహ్మస్త్ర నివారకాయనమ - వాలాగ్రే దీపం దర్శయామి.
(దీపం చూపవలెను)

ఓం అశోక వనహంత్రే నమః:- వాలాగ్రే నైవేద్యం సమర్పయామి.
- మధుక్షిర రంభాఫలాన్ నివేదయామి.

ఓం అంగద సఖాయ నమః:- వాలాగ్రే తాంబూలం సమర్పయామి.
(తాంబూలం సమర్పించవలెను)

ఓం లంకాపురీ విదాహకాయనమః:- వాలాగ్రే కర్పూర నీరాజనం
సమర్పయామి. (కర్పూర హారతి నీయవలెను)

ఓం తత్వజ్ఞాయ నమః:- వాలాగ్రే మంత్రపుష్పం సమర్పయామి.
(మంత్రపుష్పం సమర్పించవలెను)

ఓం సర్వ దుఃఖహరాయ నమః. వాలాగ్రే ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్
సమర్పయామి. (ఐదుసార్లు ప్రదక్షిణ చేస్తూ)

యాని కాని చ పాపాని జన్మాంతర కృతాని చ
తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదే పదే
పాపోహం పాప కర్మాహం సాపాత్మా పాప సంభవః
త్రాహి మాం కృపయాదేవ శరణాగత పితృలా
అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ
తస్మా త్కరుణ్య భావేన రక్ష రక్ష కపిశ్వరా.
(ఈ శ్లోకములను పఠించవలెను.)

యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపః పూజాః క్రియాడిమ
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాంతి సద్యో వందే తమచ్యుతం.
మంత్ర హీనం క్రియా హీనం భక్తి హీనం కపిశ్వరా
యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తథస్తుతే.

అనయా ధ్యానావాహనాది కల్పోక్త ప్రకార శ్రీ హనుమద్వాలాగ్ర
పూజయా భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ హనుమద్దేవతార్చన
మస్తు. (పుష్పాక్షతలను నీటిలో తడిపి స్వామివారి పాదాలచేంత
ఊచి నమస్కరించవలెను.)

లాం గూ ల స్తో త్రం

లాంగూల స్తోత్రము మహా మహిమాన్వితమైనది. ఈ స్తోత్ర
పారాయణ వలన కార్యసిద్ధి కలుగును. లాంగూలము అంటే తోక
అని అర్థము. అంజనేయస్వామి తన లాంగూలముతో ఎందరో
రాక్షసులను మర్దించెను. అంకాదహన మొనరించెను. ఈ జగ
త్తులో యీ స్తోత్ర పరాయణ వలన కానిపని అంటూ విదీలేదు.

చమపురానివారికి చదువు వస్తుంది. వివాహం కానివానికి వివాహం. సంతానం లేనివారికి సంతానం. లౌకిక విషయాలలో తప్పకుండా వారినే విజయలక్ష్మి వరిస్తుంది. రావిచెట్టు క్రింద కూర్చుని మనసావాదా కర్మబాత్రికరణశుద్ధిగా- నియమంగా- ఓర్పుతో పారాయణ చేస్తే శత్రుంజయుడు కాగలడు. కుటుంబ కలతలు నశించును. అన్నివిధములా శ్రేయోదాయకమైన స్తోత్రమిది.

శ్రీమంతం హనుమంత మాత్తరిపుభిర్భూభృత్తరు భ్రాజితం
చాల్పద్వాలధి బద్ధవైరి నిచయం చామికరాద్రి ప్రభం
రోషాద్రక్త పిశంగ నేత్రన వినం భూభంగ మంగ స్ఫుర
త్రోద్యచ్ఛండ మయాఖ మండల ముఖం దుఃఖాపహం
దుఃఖినాం.

కాపినాం కటిసూత్ర మౌంజ్యజనయుగ్దేహం విదేహాత్మజా
ప్రాజాఘ్నిక పదారవింద నిహితస్వాంతం కృతాంతం ద్విషాం
ధ్యాత్వైవం సమరాంగణస్థిత మథానీయ స్వహృత్వంకజే
సంపూజ్యాఖిల పూజనోక్తవిధినా సంప్రార్థయేత్పార్థితం.

హనుమన్మంజనీనూనో మహాబల పరాక్రమ
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.
మర్కటాధిప మారాండ మండలగ్రాప కారక
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

అక్షక్షపణ పింగాక్ష దితిజాశు క్షయంకర
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

రుద్రావతార సంసార దుఃఖభారాపకారక
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

శ్రీరామ చరణాంభోజ మధుపాయిత మానస
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

వాలి ప్రమథనక్లాంత సుగ్రీవోన్మోచక ప్రభో
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

సీతా విరహ వారీశ మగ్నసీతే శతారక
లోలల్లాంగూలపాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

రక్షరాజ ప్రతాపాగ్ని దహ్యమాన జగద్వన
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

గ్రస్తాశేష జగత్స్వాప్త్య రాక్షసాంభోధి మంథర
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

పుచ్చ గుచ్చ స్ఫుర ద్వీర జగద్దగ్ధారి వత్తన
లోలల్లాంగూలపాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

జగన్మనోదురుల్లంఘ్య పారావార విలంఘన
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

స్మృతమాత్ర సమస్తైష్ట పూరకప్రణతప్రియ
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

రాత్రించర చమూరాశి కర్తనైక నికర్తన
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

జానకీ జానకీ జాని ప్రేమపాత్ర పరం తప
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

భీమాదిక మహావీర వీరా వేశావతారక
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతిన్నిపాతయ.

వైదేహి విరహాన్లొస్త రామరోమైక విగ్రహ
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

వజ్రాంగ నఖ దంష్ట్రేశ వజ్రీ వజ్రావ గుంతన
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

అఖర్వ గర్వ గంధర్వ పర్వతోద్భేదన స్వర
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

లక్ష్మణ ప్రాణ సంత్రాణ త్రాత తీక్ష కరాన్వయ
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

రామాది విప్రయోగార్త భరతాద్యార్తి నాశన
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

ద్రోణాచల సముత్థేప సముత్తిప్తారి వైభవ
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

సీతాశీర్వాద సంపన్న సమస్తావయవాక్షత
లోలల్లాంగూల పాతేన మమారాతీన్నిపాతయ.

ఇత్యేవ మశ్వత్థతలోపవిష్టః

శత్రుంజయం నామ పరేత్ స్వయం యః

స శీఘ్రమేవాస్త సమస్త శత్రుః

ప్రమోదతే మారుతజ ప్రసాదాత్.

హనుమత్ బడబానల స్తోత్రం

ఓం అస్య శ్రీ హనుమద్బడబానల స్తోత్ర మంత్రస్య శ్రీ రామ చంద్ర ఋషిః శ్రీ బడబానల హనుమాన్ దేవతా మమ సమస్త రోగ ప్రళమనార్థం ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాభి వృద్ధ్యర్థం సమస్త పాపక్షయార్థం సీతా రామచంద్ర పీత్యర్థం హనుమద్బడబానల స్తోత్ర జపమహం కరిష్యే.

ఓం హ్రం హ్రీం ఓం నమో భగవతే శ్రీ మహా హనుమతే ప్రకట పేరాక్రమ సకల దిబ్బుండల యశోవితాన ధవళీకృత జగత్రితయ వజ్రదేహ రుద్రావతార లంకాపురీ దహన ఉమా అనల మంత్ర ఉదధి ఖంధన దశశిరః కృతాంతక సీతాశ్వాసన వాయుపుత్ర అంజనీగర్భ సంభూత శ్రీరామ లక్ష్మణానందకర కపి సైన్య ప్రాకార సుగ్రీవ సాహాయ్య కరణ పర్వతోత్పాటన కుమార బ్రహ్మచారిన్ గంభీర నాద సర్వపాపగ్రహ వారణ సర్వ జ్వరో చ్ఛాటన డాకినీ విధ్వంసన ఓం హ్రం హ్రీం ఓం నమో భగవతే మహావీరాయ సర్వదుఃఖ నివారణాయ గ్రహమండల సర్వ భూత మండల సర్వ పిశాచ మండలోచ్ఛాటన భూత జ్వరై కాపిక జ్వర ద్వ్యాపిక జ్వర త్ర్యాపిక జ్వర చాతుర్దిక జ్వర సంతాప జ్వర విషమ జ్వర తాప జ్వర మహేశ్వర వైష్ణవ జ్వరాన్ ఛింది ఛింది ఛింది ఛింది యక్ష రాక్షస భూత ప్రేత పిశాచాన్ ఉచ్ఛాటయ ఉచ్ఛాటయ ఓం హ్రం శ్రీం నమో భగవతే శ్రీ మహా హనుమతే ఓం హ్రం హ్రీం హ్రూం హ్రౌం హ్రౌం హ్రాః ఆం హం హం హం జౌం సౌం ఏహి ఏహి ఓం హం ఓం హం ఓం హం ఓం నమో భగవతే శ్రీ మహా హనుమతే శ్రవణ చక్షుర్భూతానాం శాకినీ డాకినీ విషమ దుష్టానాం సర్వవిషం హర హర అకాశ భువనం భేదయ భేదయ భేదయ భేదయ మారయ మారయ శోషయ శోష మోహయ మోహయ జ్వాలయ జ్వాలయ ప్రహరయ ప్రహ సకల మాయాం భేదయ భేదయ ఓం హ్రం హ్రీం భగవతే మహా హనుమతే సర్వగ్రహోచ్ఛాటన పర

క్షేభయ సకల బంధన మోక్షణం కురు కురు శిరః శూల గుల
శూల సర్వశూల నిర్మూలయ నిర్మూలయ నాగపాశానంతవాసు
తక్షక కర్కటక కాళేయాన్ యక్షకుల జలగత బిలగత రాత్రి
చర దివాచర సర్పాన్విర్విషం కురు కురు స్వాహా. రాజభయ చో
భయ పరయంత్ర పరమంత్ర పర తంత్ర పరవిద్యాచ్ఛేదయ
చ్ఛేదయస్వ మంత్ర స్వ యంత్ర స్వ విద్యాః ప్రకటయ ప్ర
టయ సర్వావిష్టాన్నాశయ నాశయ సర్వశత్రున్నాశయ నాశయ
అసాధ్యం సాధయ సాధయ హుం ఫట్ స్వాహా.

ఈ బడబానల స్తోత్ర పారాయణ వలన సాధకులు శారీర
వ్యాధుల నుండి బయటపడగలరు. మానసిక ప్రశాంతత కల
గును పై అభిశాసులవలన కలుగు అపమానాలు తొలగును.
భయాలు, సందేహాలు తొలగిపోవును. ఏకాగ్రత కుదురు
కుటుంబ ఓక్కులు విడిపడును. అద్భుత ఫలప్రదాయినీ, వి
సం, భక్తి, శ్రద్ధ, ఓర్పులతో దీక్షబద్ధుడై. పారాయణ చే
మారుతాత్మజుని అనుగ్రహపాత్రుడు కాగలడు.

ఏతత్ఫలం శ్రీ సువర్చలా సమేత అంజనేయస్వామి
తార్పణమస్తా.

మంగళం

మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయ గుణాత్మక
చక్రవర్తి తనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం ||
విశ్వామిత్రాంతరంగాయ మిథిలా నగరీ పతేః
భాగ్యానాం పరిపాకాయ భవ్యరూపాయ మంగళం
పంచాననాయ భీమాయ కాలనేమి హరాయ చ
కౌండిన్యగోత్ర జాతాయ మంగళం శ్రీ హనుమతో||
ఆపదామ పహర్తారం దాతారం సర్వ సంపదాం
లోకాభిరారామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమా

రాయప్రోలు రథాంగపాణి

తల్లిదండ్రులు : బుధరంజని, బుచ్చిరామయ్య
 జననం : వేమూరు మండలం; జంపని గ్రామం
 విద్య : భాషాప్రవీణ
 వృత్తి : గ్రేడ్ I తెలుగు పండిట్
 జిల్లా పరిషత్ హైస్కూలు, కొల్లూరు.

వ్యాసంగము : అధ్యాత్మికత, హనుమదారాధన
 రచనలు : వ్యాకరణ పారిజాతము, హనుమద్వైభవం
 హనుమద్విజయము, మానవధర్మశాస్త్రము
 భారతీయ కామకళాశాస్త్రము, హాస్యకథలు
 తెలుగు వెలుగు.